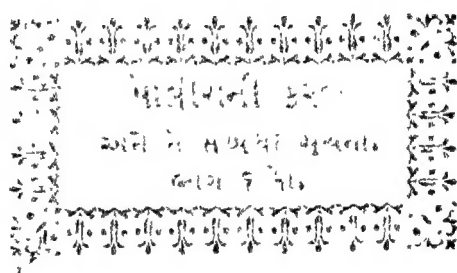

2483

2483

POLICE DUTIES
AND
SUGGESTIONS ON THE SAME.

PART I.

BY

PRANSHANKAR TRIPURASHANKAR.

Registered under Act XXI of 1867.

AHMEDABAD.

Printed at the "ARVODAYA" Press.

1886.

Price One Rupee.

૨૫૪૩

પોલીસની ફરજ

અને

તે સંબંધી સૂચના.

ભાગ. ૧ લો.

કર્તા.

પ્રાણશંકર ત્રીપુરાશંકર.

(સને ૧૮૯૭ના આક્ટ. ૨૫ પ્રમણે આ

પુસ્તક સંબંધી સર્વે હક રવાધીન રાખ્યા છે.)

અમદાવાદ

આયોદય પ્રેસ.

ક્રીંગત. ૩. ૧-૦-૦

DEDICATED

MOST RESPECTFULLY

TO

MAJOR JOHN HUMFREY

District Superintendent of Police,

AHMEDABAD.

AS A SLIGHT TOKEN OF GRATITUDE

for the Many Obligations conferred

upon his most obedient and

humble Servant,

The Author.

મેહરબાન

મેજર. જન. હંફરી સાહેબ.

ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ સુપરીનટેનડેન્ટ

જીલ્લો અમદાવાદ.

એઉએ

આ પુસ્તક રચનાર ઉપર અનેક

ઉપકાર કરેલા તેથી થએલા

આભારનો નમ્ર નિશાણી

તરીકે આ પુસ્તક માન

પૂર્વક તેઉ સાહેબને

અર્પણ કર્યું છે.

PREFACE.

In venturing to publish this book, my object has only been, to make a few suggestions as to the general duties of the Police Department, and to place within easy reach many important legal facts, which a Police Officer is expected to know.

The multifarious and responsible duties of a Police Officer, necessitate, among other things, a knowledge of the Law. This little book does not at all pretend to instruct him as to the mode of discharging his duties, yet, it is humbly hoped, that any Police Officer from a Constable upwards, will find in it something that he can read with advantage.

The observations and suggestions, will, it is hoped, be useful to many—the more so, as they are not only *theoretical* but *practical*. Some Sections of Law have been quoted *in extenso* and some explained in simple words, to the extent to which the small compass of the book has permitted.

All this would be found instructive and interesting, and would repay going through the book.

I have confined myself in this part to references from the Criminal Procedure Code only. Part II will be shortly published, which will contain those from Special and Local Laws also.

The book will be found to be useful to the members of the Police Department as well as to Native States ; and it is hoped, the reader will find that a perusal of this book is not a waste of time.

Ahmedabad. } PRANSHANKAR. T.
5th February 1886. }

પ્રસ્તાવના.

આ ચોપડી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં મહારો હેતુ ફક્ત એટલોજ છે, કે પોલીસ ખાતાની સામાન્ય ફરજ શીશી છે, તે બતાવી તે ઉપર કેટલીક સૂચના કરવી, તથા દરેક પોલીસના અમલદારે જાણવી જોઈએ, એવી કાયદાની ઘણીક અગત્યની બાબતો સેહેલથી મળી શકે તેમ કરવું.

પોલીસ અમલદારની જુદા જુદા પ્રકારની, અને જોખમદારી ભરેલી નોકરીની ફરજો બજાવતાં કાયદાના જ્ઞાનની અવશ્ય જરૂર છે; અને એવા અમલદારે પોતાની ફરજ કેવી રીતે બજાવવી, તે આ ન્હાની ચોપડી ઉપરથી શિખશે, એમ તો નથીજ, તોપણ આ ચોપડીમાં સમાવેલી બાબતો વાંચવાથી એક ન્હાના કાન્સ્ટેબલથી માંડીને દરેક પોલીસ અમલદારને કાંઈ પણ ફાયદો થશે.

આ ચોપડીમાં કરેલી ટીકા તથા સૂચના ઘણાંક તે ઉપયોગી થઈ પડશે, એવી આશા છે. અને ફક્ત કાયદાની ચોપડીમાં સમાવેલા નિયમને આધારેજ લખાણ છે એમ નથી, પણ અનુભવ ઉપરથી પણ લખેલું છે, તેથી વધારે ઉપયોગી થઈ પડશે, એમ આશા રાખી શકાએ છે. કાયદાની કેટલીક કલમો આખી ઉતારી લખવામાં આવી છે; અને આ ન્હાની ચોપડીમાં જગ્યોની સવડ ઉપર વિચાર રાખી કેટલીક કલમોના અર્થ સેહેલા શબ્દથી સમજાવ્યા છે.

આ તમામ વાંચવાથી ફાયદો થશે એટલુંજ નહીં, પણ વાંચવામાં રસ ઉપજશે, અને તે વાંચવાથી વખત નુકામો ગયો છે, એમ લાગશે નહીં.

આ ભાગમાં ફક્ત “ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ” ઉપર-
થીજ ફેટલીક હકીગત લીધેલી છે. બીજો ભાગ થોડી મુદ્દ-
તમાં છપાઇ બહાર પડવાનો છે, તેમાં બીજા આક્ટો તથા
કાયદાઓમાંથી પણ હકીકત લેવામાં આવશે.

આ ચોપડી પોલીસ ખાતાના માણસોને તેમજ દેશી
રાજ્યોને ઉપયોગી છે, અને વાંચવાથી વખત નિરર્થક ગયેા ન-
થી, એમ જણાઇ આવશે.

અમદાવાદ. }
તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૬ } પ્રાણુશંકર ત્રીપુરાશંકર.

CONTENTS.

CHAPTER I.

—oOo—

What uneducated men think of the Police.—
How differently do educated men think about
the same —Police Departments in some Coun-
tries in Europe.—Police system of this country
compared with the same there.—What should
be first considered before commencing the organi-
zation of Police.—The disadvantages arising by
inattention to the same.—How offences are
committed.—Some are professional offenders.—
Some are compelled to commit offences.—
Some commit offences even when they have
other means of livelihood.—How to put a stop
to the commission of offences.—Classifications
of offences.—Police arrangements easily made
in surveyed Districts.—Divisions and Subdi-
visions of a country.—Things to be considered
when Police organization commences.—What
sort of men required for the Police Depart-
ment.....Pages 1. to 17.

—oOo—

CHAPTER II.

Grades of Police men.—The advantages
 or otherwise of keeping a smaller number of
 men with liberal payment, considered.—Points
 for consideration when making appointments of
 Officers.—Writing work in a Fouzdar's kutch-
 ery.—Usefulness of men who can read and
 write.—Village Police.—Police Patekship.—
 How should selection for the same be made.—
 "Jiwidars".—Their duties and usefulness.—
 What sort of Jiwidars required.—About "Wal-
 tar" or compensation system.—Advantages and dis-
 advantages of the same considered.—Pages 17. to 28.

—oOo—

CHAPTER III.

Recruiting in the Police.—Inquiries prior
 to enlistment.—Classification of Policemen.—
 Foot Police.—Their necessity and usefulness.—
 Mounted Police.—Their duties.—List of suspi-
 cious characters.—Who should be entered as a
 suspicious character, and who should be taken
 out. Attendance of suspicious characters.—
 "Pagla" or Foot-print tracing.—The advantages
 of the system..... Pages 28. to 43.

—oOo—

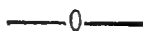
CHAPTER IV.

Observations as to the detailed duties of the Police.—What ought the Police-men to bear in mind.—What character and behaviour should they present.—What constitutes “offence.”—What are cognizable offences.—What are non-cognizable offences.—Detailed list showing which offences are cognizable under the Indian Penal Code.—Which offences are bailable, and which are not.—What is meant by compounding of offences.—What offences are compoundable under the Law.....Pages 43. to 88.

CHAPTER V.

What should a Police Constable learn immediately after his enlistment? Patrol duties.—Rounds.—Drilling.—Police men to be considered always on duty.—Duties of Constables.—Duties of Head Constables.—Duties of Chief Constables.—Duties of Inspectors.—Duties of Superintendents.—Detectives.—Pages 89. to 99.

CHAPTER. VI.

How complaints should be taken down.—
 Confessions made after threat or inducement.—
 How to execute Summonses.—How to execute
 warrants—How to make an arrest.—About searches—About “Panchayat nama”—i. e. inquests.—
 What should be done when there is evidence
 sufficient to obtain conviction.—What should
 be done when the evidence is not sufficient
 to obtain conviction.—Suggestions about collect-
 ing evidence. About accidental deaths.—What
 inquiries to be made when death occurs by
 poison.....Pages 99. 121.

બાબતો.

પ્રકરણ. ૧ છું.

પોલીસ વિશે અભણ લોકોના વિચાર.-કેળવણી પામે-
લા લોકોના વિચાર. યુરોપખંડના કેટલાક દેશોની પોલીસ.
ત્યાંના પોલીસ ખાતાનાં બંદોબસ્ત સાથે આ દેશના પોલી-
સ ખાતાના બંદોબસ્તનો મુકાબલો. પોલીસ ખાતાની ગોઠવ-
ણ વખતે પ્રથમ શું વિચારવું જોઈએ. વગર વિચારે ગોઠ-
વણ કરવાથી થતા ગેર ફાયદા. ગુન્હેગાર લોકો ગુન્હા કેમ
કરે છે? કેટલાક લોકોનો ધંધોજ ગુન્હો કરવાનો છે. કેટલાક
લોકોને ગુન્હા કરવાની ફરજ પડે છે, તેથી ગુન્હા કરે છે.
કેટલાક લોકોને ધંધો રોજગાર બીજાને હોવા છતાં ગુન્હો ક-
રે છે. ગુન્હા કરતાં શી રીતે અટકાવવા. ગુન્હાના પ્રકાર. જે
દેશમાં રેવીન્યું સરવે થઈ છે, ત્યાં પોલીસનો બંદોસ્ત કર-
વો સુગમ પડે છે. દેશના ભાગ તથા વિભાગ કરવા. ગો-
ઠવણ વખતે વિચારવા જેવી બાબતો. પોલીસ ખાતામાં મા-
ણુસો કેવાં રાખવાં.....પાનુ ૧ થી ૧૭

પ્રકરણ. ૨ જી.

પોલીસ ખાતાનાં નોકરોના દરજ્જા. ભારે પગારના
થોડા માણુસો રાખવાથી ફાયદો છે, કે થોડા પગારના ધ-
ણા માણુસો રાખવાથી ફાયદો છે. અમલદારો રાખતી વખ-
તે વિચાર કરવા જેવી બાબતો. ફોજદારોની કચેરીમાં લ-
ખાણુનું કામ. પોલીસમાં લણુગા માણુસો કેવા કામ લાગે છે.
વિશેજ પોલીસ. ગામના પોલીસ પટેલ. કેવા માણુસને પો-

લીસ પટેલ નિમવો જોઈએ. ગામના જીવીદારો વિશે. તેઓની ફરજ, તથા તેઓનો ઉપયોગ વળતરના ધારાથી થતા ફાયદા સાથે ગેરફાયદાનો મુકાબલો.....પાનાં ૧૭ થી ૨૮.

પ્રકરણ. ૩ જી.

પોલીસની ભરતી. પોલીસમાં દાખલ કરનાં પેટેલાં તપાસ કરવા જેની બાબતો. પોલીસના માણસોની કક્કાસ. “કુન્ટ” યાને પાયદલ પોલીસ વિશે. તેની જરૂર તથા ઉપયોગ. “માંડેટ” યાને ઘોડેસ્વાર પોલીસ. તેઓની ફાયદેસર ફરજ. શકદારના પત્રક. કોને શકદારના પત્રકમાં દાખલ કરવો. કોને શકદારમાંથી કમી કરવો. શકદારની હાજરી. પગલાં વિશે. પગલાં શોધી કાઢાડવાની રીતથી થતો ફાયદો....પાનાં ૨૯ થી. ૪૩

પ્રકરણ. ૪ થું.

પોલીસની ફરજ શીશી છે, તે વિશે ખુલાસો. પોલીસના માણસોએ શું સમજવું જોઈએ? તેઓની ચાલ તથા વર્તણૂક કેવી હોવી જોઈએ? ગુન્હો એટલે શું? “કાગનીઝેબલ” એટલે અખત્યારી ગુન્હા તે કેવા? “નાન કાગનીઝેબલ” એટલે અખત્યાર બહારના ગુન્હા તે કેવા? “કાગનીઝેબલ” ગુન્હાઓ કયા કયા છે, તે વિશે સમજ. કયા કયા ગુન્હાઓમાં જખીન લઈ શકાએ, ને ક્યામાં ન લઈ શકાએ તે વિશે. ગુન્હા માંડીવાળી શકાએ, એટલે શું, તથા કયા કયા ગુન્હાઓ માંડીવાળી શકાએ, તે વિશે.... પાનાં ૪૩ થી. ૮૮

(૧૯)

પ્રકરણ. ૫ મું.

પોલીસમાં દાખલ થયા પછી પ્રથમ શું શિખવતું જોઈએ? પેહોરો. રોન. ફ્રીલ. પોલીસના માણસોને હંમેશા નોકરી ઉપર સમજવા. કાન્સ્ટેબલોની ફરજ. હેડ કાન્સ્ટેબલોની ફરજ. ફોજદાર યાને ચીફ કાન્સ્ટેબલોની ફરજ. ઈન્સ્પેક્ટરોની ફરજ. સુપરીન્ટેન્ડન્ટની ફરજ. છુપી ખાતમી વિશે.

પાનાં ૮૯ થી ૯૯

પ્રકરણ. ૬ કું.

ફરીયાદી લેવાની રીત. કમુલત વિશે. લાલચથી અથવા ધમકીથી કમુલત નહીં લેવા વિશે. સમન બળવવા વિશે. વારંટ બળવવા વિશે. પકડવા આવત સામાન્ય નિયમો. જડતીઓ વિશે. પંચાતનામું કરવા વિશે. ગુન્હો સાબીત થવા જેવો પૂરાવો હોય તો કેમ કરવું. ગુન્હો સાબીત થવા જેવો પુરાવો ન હોયતો કેમ કરવું. પુરાવો મેળવવાની રીત. અકસ્માત મોત વિશે. ઝેર ખવાડવાથી અથવા એવા કોઈ કારણથી મોત થયું હોય, તે વખતે શીશી બાબતોની તપાસ થવી જોઈએ?.....પાનાં ૯૯ થી ૧૨૧

પોલીસની ફરજ

અને

તે સંબંધી સૂચના.

પ્રકરણ ૧ લું.

પોલીસ વિશે અબણુ લોકોના વિચાર. કેળવણી પા-
મેલા લોકોનો વિચાર. યુરોપખંડના કેટલાક દેશોની પોલીસ.
ત્યાંના પોલીસ ખાતાંના બંદોબસ્ત સાથે આ દેશના પો-
લીસ ખાતાંના બંદોબસ્તનો મુકાબલો. પોલીસ ખાતાંની
ગોઠવણુ વખતે પ્રથમ શું વિચારવું જોઈએ. વગર વિ-
ચારે ગોઠવણુ કરવાથી થતા ગેર ફાયદા. ગુન્હેગાર લોકો
ગુન્હા કેમ કરે છે? કેટલાક લોકોનો ધંધોજ ગુન્હો કરવાનો
છે. કેટલાક લોકોને ગુન્હા કરવાની ફરજ પડે છે તેથી ગુ-
ન્હા કરે છે. કેટલાક લોકોને ધંધો રોજગાર ખીજો હોવા
છતાં ગુન્હા કરે છે. ગુન્હા કરતાં શી રીત અટકાવવા. ગુ-
ન્હાના પ્રકાર. જે દેશમાં રેવીન્યુ સરવે થઈ છે ત્યાં. પો-
લીસનો બંદોબસ્ત કરવો સુગમ પડે છે. દેશના ભાગતથા
વિભાગ કરવા. ગોઠવણુ વખતે વિચરવા જેવી આવડત. પો-
લીસ ખાતામાં માણસો કેવાં રાખવાં.

પોલીસ ખાતાનો હેતુ શો છે, પોલીસની શી શી ફરજો છે, પોલીસનો અંદોજસ્ત સંપૂર્ણ શા ઉપરથી ગણવે, આ સવાલોના જવાબ દેવા સેહેલ નથી. કેમકે તે બહુ વિચારવા જેવી બાજતો છે.

પોલીસ વિશે અભણ લોકોનો વિચાર.—આવી બાજતો ઉપર હાલના કાળના કેટલાક અભણ લોકો કાંઈ પણ સમજતા નથી, એવું આપણે જોઈએ છીએ. તેઓતો ફક્ત એટલું જ સમજે છે, કે પોલીસ તો ફક્ત લોકોને દુખ દેવાને સાફ જ સરકારે બનાવેલી છે, અને પોલીસના માણસોનું કામ ફક્ત એટલું છે, કે રૈયત ઉપર જીલમ ગુન્નરી લોકોને હેરાન કરવા, જીકાં તોહોમતો મુકવાં, જીકાં કામ બનાવવાં, લોકોને મારકુટ કરી ગુન્હા મનાવવા; એટલું જ નહીં, પણ જ્યારે તેઓ પોલીસ વિશે વાતો કરે છે, ત્યારે તેઓને એટલું બોલતાં સાંભળીએ છીએ કે, “એતો કાળા ડગલા અને કાળાં કામ.”

કેળવણી પામેલા લોકોનો વિચાર.—જેઓ કેળવણી પામેલા હોએ છે, તે જેઓના મનમાં જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો પ્રકાશ થવાથી એ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ થઈ એલો છે, તેઓતો અભણ અને અનાદી લોકોનો ઉપલો વિચાર કેવો મુખાંધ ભરેલો અને હસવા જેવો છે, તે સેહેજ સમજી શકે છે. તેઓતો તુરત સમજી શકે છે કે પોલીસ તો લોકોના જાન તથા માલના રક્ષણને અર્થે જ બનાવેલી છે.

યુરોપિયન કેટલાક દેશોની પોલીસ.—હાલના વખતમાં ઈંગ્લાંડ, જર્મની, ફ્રાંસ અને એવા બીજા સુધરેલા દેશો કે જ્યાં લોકોનો મ્હોટો ભાગ ધણો વિદ્વાન

તથા સુધરેલોછે, ત્યાં પોલીસ ખાતાની જે ગોઠવણ છે, તે ધણીજ સંતોશ કારક છે. અને એ દેશોમાં કોઈ ગુન્હાઓ ખનતાજ નથી, એમ તો કેહેવાનો અર્થ નથી, તોપણ પોલીસ ખાતાનો બંદોબસ્ત ઉપર બતાવેલા દેશોમાં એવો તો પ-કકો છે, કે લોકોના જન તથા માલનું રક્ષણ ત્યાં ધણું સારું થાયેછે, અને ગુન્હાઓ પણ ઘણા ઓછા બને છે. અને બનેછે તે ધણું કરી તુરત પકડાઈ જાયેછે. પોલીસના યોગ્ય બંદોબસ્ત ઉપર રૈયતની સુલેહનો આધાર ધણે લાગેછે, તેમજ એ ખાતાના યોગ્ય બંદોબસ્તને લીધે રૈયત નિર્ભય રહેછે, એમ તે દેશોમાં લોકો તેમજ રાજ્યકર્તાઓ સારી રીતે સમજેછે. ને તેથી તે ખાતાં ઉપર ધણું ધ્યાન આપી હરેક રીતે લોકોને ઉપયોગી થઈ પડે તે ઉપર ધોરણ ચલાવવામાં આવે છે.

ત્યાંના પોલીસ ખાતાના બંદોબસ્ત સાથે આ દેશના પોલીસ ખાતાના બંદોબસ્તનો મુકાબલો—એ દેશોમાં પોલીસ ખાતાની ગોઠવણ કરવામાં આવેલી છે, તેના કરતાં આ દેશમાં પોલીસની ગોઠવણ ધણી જુદા પ્રકારની છે. અને તેમ જુદી હોવાના કારણો દેખીતાંજ છે.

આ દેશ હવામાં, કુદરતી સ્થિતીમાં, લોકોની જાતમાં, તથા લોકોની મનની સ્થિતી, એ વિગેરે કેટલીક મુસ્તકીન બાબતોમાં યુરોપખંડના દેશો કરતાં એટલો તો જુદોછે, કે ત્યાંની પોલીસની ગોઠવણ પ્રમાણે હિંચાં કામની ગોઠવણ કરવામાં આવી હોએ, તો કાયદેસર ફરજ બજાવતાં ધણા પ્રકારની અડચણ આવે એમાં કાંઈપણ શક નથી. આ પ્રમાણે ધણા વિદ્વાન માણસોનો મત છે. ને તે ધણે દરજ્જે ખરો છે.

હાલ ઘણો વખતથી સરકાર તરફથી પોલીસ ખાતામાં દહાડે દહાડે વધારે સુધારો કરવામાં આવેછે. અને રૂંધતની સમાધાની તથા સલામતી, તેઓનાં જન તથા માલનું સં-રક્ષણ વિગેરે બાબતોનું ધોરણ પોલીસ ખાતાની સારી અ-થવા નહારી વ્યવસ્થા ઉપર છે, તેથી સરકાર તરફથી હા-મેશ પોલીસ ખાતામાં વધારે વધારે સુધારો કરવાને બન-તી કોશિસ થતી જોવામાં આવેછે.

પોલીસનાં ગોઠવણ વખતે પ્રથમ શું વિચારવું જોઈએ—કાંઈ પણ દેશમાં પોલીસનો અદોગસ્ત પકડો કરવા ખાસ્સો રાખનારે પોતેનું તો એટલુંજ જોવાનુંછે, કે તે દેશ-માં વસનારા તથા તેની આગળ પછાડી કેટલેક દૂર વસનાર લોકોની ચાલચલગત કેવીછે? તથા તેઓનો સામાન્ય ધંધો રોજગાર શાછે? તેઓનું ગુજરાન ચાલવાનું સાધન કયું છે? તેમજ તેવા લોકોની રીતભાત તથા રસમ જાણવાની પણ ઘણી જરૂરછે. તે સાથે એવા માણસો કાંઈ કેળવણી પા-મેલાછે, કે તેઓ તમામ જંગલી લોકોજા, અને કેળવાએ-લા લોકોના સમાગમથી પણ ઘણે દૂરછે, એ પણ વિચારવા જોગ બાબતોછે. જ્યાં સુધી એવી જાતના લોકો જંગલી છે, ત્યાં સુધી તેઓ દેશના કાયદાઓની પરવા રાખતા નથી; એટલુંજ નહીં, પણ કેટલાક જંગલી લોકો એવા પણ જો-વામાં આવે છે, કે ગુન્હો કરવો એ તેઓના મનમાં સેહેજ વાતછે. અને તેમ કરતાં પરમેશ્વરથી તો જાણે નથીજ ડ-રતા, પણ રાજ્ય કર્તાના કાયદાના અંધનમાં આવી સજા પામીશું એવું પણ તેઓ સમજતા નથી. કેટલાક ડુંગરી બીલો, કાઠી અથવા બીજા મેવાસી લોકો, અને બીજા કેટલી-ક જાતના લોકો ખુનનો ગુન્હો કરવો એનો તો કાંઈ હિસાબ-

જ ગણતા નથી. જ્યારે જીવ લેવાને સાર પણ તેઓ ડરતા નથી, ને અંતઃકરણમાં લેશ માત્ર દયાભાવ હોતો નથી, તો પછી લુટ, ધર ફેાડતું, ચોરી કરવી, એવા ગુન્હાઓ કરતાં તેઓ આચકો શાનોજ ખાએ ? આવા લોકોના દેશમાં, અથવા જ્યાં આવા જંગલી લોકો વસતા હોએ, તેની નજીકના દેશમાં લોકોના જીન તથા માલના રક્ષણ ઉપર વધારે ધ્યાન આપવાની જરૂર જેવું હોએ છે. તેથી પોલીસ સંઘની ગોઠવણ કરતી વખતે બહુ વિચારવા જેવું થઈ પડે છે. પોલીસ આવા લોકોને કેમ કાબુમાં રાખી શકશે, અને વખતે થોડાંક પોલીસના માણસોને લાગ જોઈ આવા લોકો હેરાન કરશે, અથવા મારી નાંખશે, એવો ડર રાખી, પોલીસનો બંદોબસ્ત કરતાં આચકો ખાવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. જેઓએ જુદા જુદા દેશોનો ઇતિહાસ વાંચ્યો છે, ને જેઓના વાંચવામાં જુદી જુદી પ્રજાઓનો પ્રથમનો હેવાલ અને હાલનો હેવાલ યથાર્થિત આવેલો છે, તેઓ આ જંગલી લોક સુધારવાની બાબતમાં, અગર તેઓને કાબુમાં રાખવાની બાબતમાં નિરાશ થતા નથી. પ્રાચિન વખતમાં કેટલીક પ્રજાઓ ઘણી જંગલી સ્થિતિમાં હતાં, અર્થાત્તિન વખતમાં ઘણી સુધરી જઈ સુખી અને નિર્ભય જીવાણાં આવે છે. તેથી જેઓ આજે જંગલી અને વગર કેળાઓના છે, તેઓ સુધરી જ ન શકે અને તેઓના ઉપર કાબુ કદી રહી જ ન શકે, એમ ધારનારાઓ મોટી ભુલ કરે છે, એમ કેહેવું કાંઈ ખોટું નથી. કેટલીક યુક્તિથી, જેમ જેમ વખત અનુકૂળ આવતો જાય છે, તેમ તેમ જંગલી પ્રજાને ધીરે ધીરે પોતાના મૂળ વિચાર છોડી દેવાની જરૂર પડતી જાય છે. અને જેઓને પ્રથમ

જરૂર જોગ વિચાર શક્તિ પણ હોતી નથી, તેઓનામાંથીરે
ધીરે વિચાર શક્તિ આવેછે, એમ આપણે જોઈએ છીએ.

**વગર વિચારે ગોઠવણ કરવાથી થતા ગર ક્ષા-
યદા.**—આવા જંગલી દેશમાં પોલીસનો બદોબસ્ત કરતી
વખતે ઘણીક આખતો ઉપર લક્ષ આપવું જરૂરનું છે. પે-
હેલાંતો દેશની સામાન્ય સ્થિતિ જોવી જોઈએ. દેશ હું-
ગરી અને પાહાડી છે, ઝાડ જંગલ વાળો છે કે પાધર
સપાટ છે, આગળ પાછળ નજીકમાં રેલવે વિગેરે કાંઈ છે
કે કેમ, દરિયો અથવા નદી નજીક છે કે શી રીતે, અને
સીમાડા ઉપર કેવા લોકોની વસ્તી છે, એ વિશે તપાસકરી
પ્રથમ ખાત્રી કરવાની જરૂર છે. ઉપલી આખતો વિ-
ગેરે બીજી ઘણીક આખતો ઉપર વિચાર કર્યા વગર જો પો-
લીસ સંબંધી ગોઠવણ કરવામાં આવે, તો ઘણી વખતે
એમ માલમ પડી આવે છે કે ગોઠવણ કરતાં જે મેહેનત
પડી હોએ, તે બધી નિષ્ફળ જાએ છે, ને તેથી કાંઈ પણ
ફાયદો થતો નથી. આગળ પછાડીના લોકો, તેમજ તે જ-
ગામાં રહેનાર લોકો સુખી રહેતા નથી. મશહુર ગુન્હેગારો
જરા પણ વશ રહી શકતા નથી. કોઈ પણ પ્રકારનો પો-
લીસનો રોપ અથવા ડર રહેતો નથી. એટલુંજ નહીં, પણ
ગુન્હે બનવાનો પૂરો સંભવ એટલે પોલીસના હથીઆર બં-
ધ માણસો તે જગોએ હોવા છતાં પણ, વગર વિચારે ક-
રેલા બદોબસ્તને લીધે ગુન્હેગાર પકડી શકતા નથી. ટુંકામાં
તમામ પોલીસની ગોઠવણ નકામી જેવી માલમ પડી આવે
છે. લોકોના જન તથા માલનું રક્ષણ બીલકુલ થતું નથી.
રૈયતના માલ તથા જનની સંભાળનાં સાધનો આજ્ઞાં લુલાં
હોએ છે, તેથી તેઓ ધંધો રોજગાર સુખે કરી શકતા નથી;

હરેક નદી મળવા જેવું કામ આરંભે, તે વખતે ગુન્હેગારના ઉરને લીધે પોતાના કામ પછાડી મંડ્યા રહેવાનું બની શકતું નથી. ખેતીવાડી વિગરે પણ નિરાંતે થઈ શકવામાં અડચણ આવે છે. જ્યાં મેહેનત કર્યાબાદ પાક ઉતરવાનો, તે પોતાને ઘેર સહી સલામત પોહ્યાંચશે, એવી ખાતરી ન થાયે, તો કાંતો ખેતીવાડી કરવાનો વિચાર અંધ પડે, અથવા તો કર્યાબાદ પાક વિગરે સાચવવા સાફ યોગ્ય સાધન ખેડુએ પોતે તૈયાર રાખવાની જરૂર પડે, તેથી તેનો ઘણો વખત તેમાં રોકાતાં બીજાં કામોને ઘણી હરકત થાયે, અને વળી ખેતીપણ મોઢી પડે. દુકામાં રૈયતની આબાદી થવાનો સભવરહીજ શકતો નથી. તેથી રૈયતના મનમાં ભારે વસવસો પેદા થાયેછે. અને ધાર્તીથી ઘણી વખત તેઓ તે મુલક છોડી બીજી જો જગ્યાએ વધારે સારી રીતે રક્ષણ થઈ શકે તેવું જણાયે, ત્યાં જઈ નિર્ભય પણ વસેછે, ને ત્યાં પોતાનો ધંધો રોજગાર નિરાંતે ચલાવેછે. આ પ્રમાણે ધાણીવાર ગામના ગામ ઉગડ થઈ જતાં જોયામાં આવેછે. અને જ્યારે એવી રીતે બનેછે, ત્યારે પછી રાજ્યની આબાદી થવી મુશ્કેલ છે. રૈયત સુખી અને આબાદ રહે, તોજ રાજ્યની આબાદીની રહે છે; અને જ્યાં રૈયતને સુખ નથી, અને તેથી આબાદીમાં રહેતી નથી, ત્યાં રાજ્યની આબાદીની આશા રાખવી એ વ્યર્થ છે.

ગુન્હેગાર લોકો ગુન્હા કેમ કરે છે—આ બધી બાબતો સાથે એક અગત્યની બાબત ઉપર વિચાર કરવાનો છે. તેએછે કે ગુન્હેગાર લોકો ગુન્હા કરેછે તેનું શું કારણ હશે? પ્રથમ તો સવાલ ઘણો હસવા જેવો માલમ પડે છે, પણ એનો જવાબ દેવાનું પ્રયત્ન કરતાં ઘણી બાબતો ઉપર વિચાર કરવાનું બની આવેછે.

કેટલાક લોકોનો ધંધોજ ગુન્હો કરવાનો છે—ગુન્હો કરવો એ કેટલાક લોકોનો ધંધોજ થઈ પડેલો હોય, એમ જોયામાં આવે છે. અને તેઓનું સમજવું એવુંજ હોય છે કે ગુન્હો કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવવું, એજ તેઓને પોતાની જીંદગીમાં કામ કરવાનું છે. લુટારાઓ, જુગારીઓ વિગેરે ગુન્હો કરનારા લોકો હંમેશા આ પ્રમાણે સતોશ માને છે. આવા લોકોને ખેતીવાડી ઉપર અથવા ખીજ મેહેનતના ધંધા રોજગાર ઉપર ધ્યાન રેલતું નથી.

ગુન્હો કરવાની ફરજ પડે છે—વળી કેટલાક લોકો એવા પણ જોયામાં આવે છે કે જેઓને ગુન્હો કરવાનું મન હોતું નથી. ગુન્હો કરવો એ તેઓ પોતાનો ધંધો સમજતા નથી. ચાલતાં સુધી ખેતીવાડી, મેહેનત મજૂરી, અથવા કોઈ ખીજ પ્રકારનો થોડો ફાયદો થાય તેવા ધંધો કરવામાં તેઓ હંમેશા તત્પર રહે છે. અને તે પ્રમાણે કરે છે પણ તેવો ધંધો કરતાં જ્યારે તેઓને કંઈ ખોટ જાય છે, અથવા નફો થોડો ધાય છે, અથવા ખીલકુલ થતોજ નથી, અથવા કોઈ પણ કારણથી એવો વખત આવે છે કે પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવી શકતા નથી, ત્યારે તેઓનો સાધારણ નિયમ ગુન્હો નહીં કરવાનો છતાં, પેહેલાં પોતાની મરજી વિરુદ્ધ, પણ પાળાયી મરજીથી, ગુન્હો કરવાની જરૂર પડે છે.

કોઈવાર વરસાદ હમેશના નિયમ કરતાં મોટો પડે છે, અથવા ખીલકુલ નહીં પડવાથી, અથવા જુજ પડવાથી, અથવા ધણો વધારે પડવાથી, દુકાળની ધારતી હોય, અથવા તીડ અથવા ખીજ જનવરોથી ખેતીને નુકસાન થાય છે, અથવા આગ અથવા રેલની આફતથી ગરીબ લોકો ઉપર દુખ આવી પડે છે, અથવા ભારે ખરચને લીધે દેવાંદાર થઈ જાય

છે. અથવા એવો કોઈ અકસ્માત પ્રસંગ આવેછે, ત્યારે જે લોકો સાધારણ રીતે ધંધા રોજગારવાળા હોય છે, તેઓ આવા અકસ્માત પ્રસંગથી ના ઉમેદ થઈ, ના ચાલતાં ગુન્હા કરતા જોયામાં આવેછે.

ધંધો રોજગાર છતાં ગુન્હો કરે છે — કેટલાક લોક એવા પણ જોયામાં આવે છે કે જેઓ પોતાના ધંધા રોજગારથી પોતાનું ગુજરાન રીત સર ચલાવી શકે છે, તે છતાં પણ વધારે મોજ શોખ અથવા વધારે મજાની ખાતર પૈસા મેળવવા સારૂ ગુન્હાઓ કરતા જોયામાં આવેછે.

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જુદી જુદી રીતે લોકો ગુન્હાઓ કરતા જોયામાં આવે છે. કેટલાક લોક સેહેજમાં ઉશ્કેરાઈ જઈ અમુક ગુન્હાઓ કરે છે, કેટલાક કોઈ પ્રકારનું વેર લેવા ગુન્હાઓ કરે છે, કેટલાક ધર્મ સંબંધી જગુનથી ગુન્હાઓ કરે છે, પણ આવા ગુન્હાઓથી અમુક માણસોનેજ નુકસાન થાય છે; ને ઉપર બતાવેલા પ્રકારના ગુન્હાઓ, લોકોની સુલેહ તથા શાંતીની સાથે સંબંધ રાખનારા છે.

ગુન્હા કરતાં શી રીતે અટકાવવા — ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે લોકો જુદી જુદી રીતે ગુન્હાઓ કરતા જોયામાં આવે છે. તેઓને ગુન્હા કરતા શી રીતે અટકાવવા, તે ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો એમ માલમ પડશે કે કેટલાક ઉપાય કામે લગાડવાથી તેઓ ધીમે ધીમે ગુન્હાઓ કરતા અટકશે.

જે લોકોનો ધંધો ગુન્હાઓ કરવાનોજ છે તે લોકોને ગુન્હાઓ કરતા અટકાવવા એ જરા મુશ્કેલ છે. પણ પોલીસ તરફનો યોગ્ય બંદોબસ્ત હોય તો તેવા લોકોને ઘણી ધાસ્તી રહે છે. અને તુરત તો નહીં, પણ ધીમે ધીમે પોતાની માદી

દેવ મરણ ઉપરાંત પણ છોડી દેવાની જરૂર પડે છે. જે પોલીસની દેખરેખ સારી રીતે રહે તો એવા લોકોના મનમાં હંમેશા એવો ડર રહેવાનો, કે કાંતો આપણે ગુન્હો કરતાં પકડાઈ જઈશું, અથવા તે કયા બાદ પણ પકડાઈ જવાશે. અને આ પ્રમાણે ધાસ્તીમાં રહેશે. તો પછી ધણાક ગુન્હાઓ થતા અટકશે. પણ ફક્ત ધાસ્તીથીજ અટકશે, એમ સમજવાનું નથી. આવા લોકોને કોઈ યુક્તિથી ધંધો રોજગારે ધ્યા કોઈ પ્રકારના કામે લગાડવામાં આવે, તો પછી ગુન્હાઓ કરવાની વૃત્તિ ઓછી થતી જશે, ને પોલીસના બદોબસ્તથી, અને કામ ઉપર લગાડવાની તજવીજ કરવામાં આવી હોય, તેથી આવા લોકો ધીરેધીરે સુધરતા જાય છે, એમ જણાયા વગર રહેશે નહીં,

હવે જે લોકોનો ધંધો નહીં છતાં ફક્ત જરૂર પડવાથીજ ગુન્હાઓ કરેછે, તેવા લોકોને તેઓના ગુજરા સાથે યોગ્ય બદોબસ્ત રાજ્ય તરફથી થવો જરૂર છે. આ ઉપરથી એમ કેહેવાની મતલબ નથી, કે તેઓને ખાવા પીવાનું રાજ્યે પુરું પાડવું. કેમકે જે ખાધા પીધાનો બદોબસ્ત એ પ્રમાણે કરવામાં આવે, ને તેઓ આજસમાં બેસી રહે, તો પછી ધારેલો હેતુ પાર ન પડતાં ઉલટી અસર થવાનો પૂરો સંભવ રહે છે- એવી રીતે તજવીજ થવી જોઈએ, કે જેથી તેઓ કામમાં ગુંથાયેલા રહે, ને તેઓને પોતાની મેહેનતના બદલામાં પૈસો મળે, તે વડે તેઓનું ગુજરાન ચાલે. આ સાથે કોઈ પ્રકારનો ધંધો રોજગાર અથવા મેહેનત મળુરીનું કામ એવા લોકોને સોંપવું જોઈએ. તેમ થવાથી ગુન્હાઓ કરવાની તેઓને જરૂર રહેતી નથી, એટલુંજ નહીં, પણ વખત અને વૃત્તિ પણ રહેતાં નથી.

આ પ્રમાણે બંદોબસ્ત થશે તો સેહેજ જણાઇ આવશે કે ધણા ગુન્હાઓ થતા અટકશે.

ગુન્હાના પ્રકાર.—ગુન્હાઓ ધણા પ્રકારના થાય છે. કેટલાક ગુન્હા એવા છે કે જે રાજ્યની વિરુદ્ધ છે; કેટલાક લોકોની સંભાળની વિરુદ્ધ છે; કેટલાક ઇનસાફ વિરુદ્ધ ગુન્હાઓ છે; કેટલાક; લોકોની તંદુસ્તી, સલામતી, અને અનુકુળતા તથા નીતિ સંબંધી ગુન્હાઓ છે. કેટલાક ધર્મ સંબંધી, માણસના શરીર સંબંધી, અને કેટલાક મિલકત વિરુદ્ધ ગુન્હાઓ છે. એ રીતે ધણા પ્રકારના ગુન્હાઓ છે. કોઈ દેશમાં અમુક તરેહના ગુન્હાઓ વધારે બને છે. બીજા દેશમાં તેવા ગુન્હાઓ ઓછા બને છે, ને બીજા કોઈ પ્રકારના વધારે બને છે. એ પ્રમાણે દેશ દેશમાં જેવા માણસોની વસ્તી, અને ગુન્હાઓ કરવાની વૃત્તિ, તથા સમય વિગરેની અનુકુળતા, તે પ્રમાણે ગુન્હાઓ બન્યા જાય છે. તે ઉપર વિચાર રાખીને પોલીસનો બંદોબસ્ત કરવાનું ધણું સારી રીતે બની શકે છે.

જ્યાં રેવીન્યુ સરવઈ થઇ છે, ત્યાં પોલીસનો બંદોબસ્ત કરવો સુગમ પડે છે.—જે દેશમાં રેવીન્યુ સરવઈ થઇ છે, એટલે જ્યાં તમામ જમીન માપવામાં આવેલી છે, તથા તેના રીતસર નકસા વિગરે થએલા છે, તેવા દેશોમાં પોલીસની ગોઠવણ કરવામાં સેહેજ ઓછી મેહેનત પડે છે.

દેશના ભાગ કરવા તથા વિભાગ કરવા.—આવા દેશના યોગ્ય ભાગ યાને ડીવીઝન† પાડવા જોઈએ. આવો દરેક પાડેલો ભાગ ધણો લાંબો તથા પોહોળો ન જોઈએ.

* Revenue survey.

† Division.

કેમકે એકજ ભાગ ધણો લાંબો તથા પોહોળો હોય, તે તેથી લેમાં નિમાએલા માણસોને ધણી મેહેનત પડવાની; અને વખતે ગુન્હાઓ થતા અટકાવતાં અને પકડી કાઢાડતાં ધણી મુશ્કેલી જણાયા વગર રહે નહીં. દરેક ભાગ કેટલો લાંબો અથવા વિસ્તારવાળો જોઈએ, તેમાં કેટલાં ગામો જોઈએ, એ વિગરે બાબત અમુક નિયમ બાંધી શકાએ નહીં. કેમકે જેવા લોકો, જેવી તેઓની વૃત્તિ, તથા જેવો ધંધો વિગરે તે લોકો કરતા હોય, તે તથા આગળ પછાડીની કેટલીક હકીકત ઉપર વિચાર કરી, આ બાબત ધોરણ રાખવાની જરૂર છે.

આવા પાડેલા ભાગના પાછા વિભાગ પાડવા પડે છે. અને તેના પણ જરૂર પડે તો વધારે પેટા વિભાગ પાડવા પડે છે. પછી ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જ્યાં જેવી જરૂર જણાય, ત્યાં તે પ્રમાણે પોલીસના થાણાંઓ મુકી દેવાએ છે. અને માણસો નીમી શકાય છે. જે દેશમાં માપણી થઇ નથી, તે દેશમાં વિભાગ પાડવા એ જરા મુશ્કેલ વાત છે. કેમકે વિભાગ પાડતી વખતે જે જે બાબતો ઉપર વિચાર કરવાની જરૂર હોય છે, તે પૈકીની કેટલીક બાબતો બોણી કાઢાડવી પડે છે.

ગાઠવણ વખતે વિચારવા જેવી બાબતો.—જરૂર કરતાં વધારે પોલીસના માણસો રાખવાથી કાંઈ પણ સાફ પરિણામ નથી, એ નકી સમજવું જોઈએ. કેમકે નહીંતો પોલીસની નબળાઈ જણાઇ આવે છે. અને તેથી આગળ પાછળના લુચ્ચા તથા ગુન્હા કરનાર લોકમાં પોલીસનો ડર રહેતો નથી, અને વકર પડતો નથી. એટલુંજ નહીં પણ વધારે માણસો રાખવાથી વધારે ખર્ચ કરવાની જરૂર પડે છે. અને તેથી લોકોના ઉપર છેવટ કર વિગરેનો ભાર

જોઈને થઈ પડે છે. અને તેથી છેવટ પ્રજા સુખ તથા સં-
તોષમાં રહેતી નથી.

વધારે થાણું મુકવાની જરૂર હોય ત્યાં થોડાં મુકવામાં આવે તો તેથી જેમ નુકસાન થાય છે, તેમ થોડાં જોઈએ ત્યાં વધારે મુકાએ, તોપણ માઠી અસર થાય છે. તેમજ જ્યાં થાણું રાખવાની જરૂર હોય ત્યાં રાખવાથી સારી અસર થાય છે, તેમ ન જોઈએ ત્યાં વિના કારણે થાણું મુકવાથી, સારા ફળની આશા રાખી શકાતી નથી.

પોલીસખાતામાં માણસો કેવાં રાખવાં.—પોલીસખાતામાં કેવાં માણસો રાખવાં, એ પણ એક વિચારવા જેગ બાબત છે. અંગબળની જરૂર વિશેષ છે, તેથી જન્મથી માંદા અથવા અશક્ત માણસોને તો કદી રાખવાંજ નહીં જોઈએ. તેમ એમ પણ સમજવું નહીં જોઈએ, કે જેઓ શરીરે પુષ્ટ અને દેખાવડા હોય. તેવાનેજ રાખવાથી ફાયદો છે. જેઓનું શરીર ધણું ભારે હોય છે, તેવા બોકાથી અંગની મેહેનત વધારે થઈ શકતી નથી. કામના સંબંધમાં કોઈવાર દોડવું પડે છે, કોઈ વાર વધારે ચાલવું પડે છે, કોઈ વાર તેથી પણ વધારે અંગ મેહેનતની જરૂર પડે છે, અને તેને પ્રસંગે ભારે શરીરના માણસો તદ્દન નફામાં છે, એમ જણાઈ આવે છે.

એટલો નિયમ હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ, કે માંત્ર નહીં રાખવા જેવા માણસો નોકરીમાં રાખવા કરતાં એક અથવા બે હોંશીઆર અને કામ બજાવી શકે, તેવા માણસો રાખવાથી વધારે ફાયદો છે. જ્યાં સિપાઈઓ અથવા અમલદારો અશીલ્પી, ગાંજખોર, દારૂડીઆ, વ્યભીચારી, અથવા એવી બીજી નકારી દેવવાળા હોય છે, ત્યાં

પોલીસનું મુશ્કેલ કામ રીતસર અને નિયમ પ્રમાણે બજાવે
વવામાં તેઓ સારા નિવડતા નથી. તેથી તેવા માણસો રા-
ખવાથી નુકશાન છે; એટલુંજ નહીં, પણ પોલીસનું નામ
બદનામ થાય છે. અને તેથી માદો પરિણામ નિપજ્યા વિ-
ના રહેતો નથી.

કેટલાક લોકો ડરકણ અથવા બિકણ હોવાથી અંધા-
રી રાતે, અથવા ગલીકુંચીને રસ્તે, અથવા વગર વસ્તીવા-
ળા જગોએ, એકલા જઈ શકતા નથી. એવા તો કોઈ શ-
ખસને કદી પણ હાખલ કરવોજ નહીં જોઈયે; કેમકે પોલી-
સનું રોન, પેહેર, વિગરે કામ તેઓથી નિયમસર અને
યથાસ્થિત બનવાની આશા રાખવી એ વ્યર્થ જેવું છે.

કેટલાક અજ્ઞાન લોકો એમ સમજે છે, કે જેઓ ખાન-
દાન તથા આખરદાર લોકો છે, તેઓએ પોલીસમાં નોકરી
કરવી નહીં જોઈયે. આમ સમજવાનાં કેટલાંક કારણો બ-
તાવવામાં આવે છે. તેઓનું સમજવું એવું છે, કે પોલીસ
ખાતામાં રહેલા અમલદારોને તેમજ તમામ માણસોને, હ-
મેશ, જુઠાણું તથા પ્રખંચ ચલાવવો પડે છે. અને જેવા પો-
લીસના કાળા ડગલા હોય છે, તેવાંજ તેઓના અંતઃકરણ
હાળાં રહે છે. તેથી દયાનો અંશ પણ પોલીસ ખાતાનાં મા-
ણસોમાં જોવામાં આવતો નથી. પણ આ સમજવું કેવળ
છૂલ ભરેલું છે, એમ સંદેહવિચાર કરવાથી જણાઈ આવશે.

પોલીસના લોકોને ગુન્હા સંબંધી અથવા ખીજી નો-
કરીના અંગત કોઈ પણ કામ કરતી વખતે લાલચ ન રહે,
તે સાર તેઓનો પગાર છેક ટુંકો હોવો નહીં જોઈએ. પણ
સાધારણ રીતે એવો જોઈએ, કે દેશની સ્થિતિ વિગરે ઉપર
વિચાર કરતાં, તેઓ પોતાનું તથા કુટુંબનું ગુજરાન આપના

રૂચી ચલાવી શકે. કુમકે જો પગાર હુકો હોએ, અને શું જરાન ચલાવી શકાએ તેટલું પણ મળતર ન હોએ, તો તેઓ ને આડે રસ્તે એટલેલાંચ રશવતથી પૈસો મેળવવાનું મન થાય.

ભણેલા માણસો રાખવા એ સારી વાત છે. અને તે ઓ પોલીસનું કામ કરવાને લાયક જણાએ, તો તેવા લોકો ને અવસ્ય રાખવા જોઈએ. પણ ફક્ત ભણેલાજ રાખવા એ નિયમ પણ ન જોઈએ. કુમકે જો કે પોલીસની કેટલીક ફરજને સારૂ લખતાં વાંચતાં આવડવાની જરૂર છે, તોપણ માણસો ખીજી રીતે પોલીસની નોકરી કરવા લાયક જણાતા હોય. તો તેઓને રાખવામાં કાંઈ હરકત સરખું નહીં.

જે લોકોની ચાલ ચલગત ભરોસો રાખવા જેવી હોય, તેવાજ લોકોને રાખવા જોઈએ. વગર ભરોસાના માણસો રાખવાથી તેઓ ઘણી વાર પોલીસના અખત્યારથી ફાટી જાય છે, તે વખતે નાશી જાય, તેઓને મળેલા હુથીઆરથી શુન્હો પણ કરે છે. માટે જેઓની ચાલ ચલગત વિશે ખાતરી થતી હોય, તેવા રાખસોને રાખવા એ વધારે સારું છે.

આગસુ માણસો તો કદી દુખલ થવા નહીંજ જોઈએ. કુમકે તેઓ પોતે કામ કરતા નથી, ને ખીજા કામ કરનારા માણસોને સોખતીથી ખગાડે છે. પોલીસના લોકો હંમેશ ચાલાક તથા મેહેનતુ માણસો જોઈએ. કોઈવાર અતીશય ટાઢમાં, કોઈવાર ઉનાળાને ખરે તડકે. કોઈવાર ભારે વરસાદમાં, કોઈવાર ભારે રેતીમાં, કોઈવાર ખાડ, હુંગરા, ટેકરા વાળી જમીનમાં, એમ જુદે જુદે પ્રસંગે જુદી જુદી તરેહની મુસાફરી કરવી પડેછે, ને ભારે મુશીબતો ભોગવવી પડે છે; તેવે પ્રસંગે જે લોકોના શરીર કસાએલાં હોએછે, અને જેઓ ટાઢ, તડકા વિગેરે નહીં ગણુકારતાં, પો-

તોની ફરજ બજવી શકતા હોએ તેવા લોકો ધણા ઉપયોગી અક્ષમ પડી આવેછે.

તેજ પ્રમાણે ઊંધ, તરસ, લુખ વિગેરેની તમ્હી વેઠી શકતા હોએ, તેવા માણસો ઉપયોગી સમજવા જોઈએ. ધણીવાર એવા માણસો જોઈએછીએ, કે જેઓને વખતસર ખાવાનું, પીવાનું, ઊંઘવાનું, વિગેરે જોઈએછે; અને સેહેજમાં ચાકી જાએછે, તેવા-લોકોને પોલીસમાં રાખવાથી ધણુ નુકસાન છે. આ વાત બધાએના જાણ્યામાં સારી રીતે છે, અને તેથી એ વિશે જાહે લંગાણુ કરવાની જરૂર નથી.

આ વિષય પૂરો કરતી વખતે એક અગત્યની બાબત ઉપર ધ્યાન આપવું જરૂરનું છે.

આગળ એમ કહ્યું છે કે સારી ચાલના માણસો પોલીસમાં રાખવાં જોઈએ, ને નહારી ચાલના માણસો રાખવાથી ધણુ નુકસાન છે. આ વાત તો ખેશક ખરી છે, તો પણ એ નિયમનો એક અપવાદ છે. તોફાની, દિતુરી, ગુન્હાઓ કરનારા લોકોમાંથી ફટલાકને જો પોલીસમાં રાખવામાં આવ્યા હોએ, તો વખતે તે લોકો ધણા સારા અને ઉપયોગી માણસો થઈ પડેછે. ગુન્હા અટકાવવામાં, ગુન્હેગારોને પકડવામાં. વિગેરે ફટલીક બાબતોમાં આવા લોકો જો અંતઃકરણુ પૂર્વક મદદ કરે, તો પછી તેઓની કિંમત ધણી સમજવી. વખતે એવા લોકો પોતાની અસલ ટેવ મુકી હજી જાએછે, તેથી તેઓને રાખવાથી ધણુ લાભ છે. પણ તેઓની ચાલ ઉપર ભરોસો રાખી નિરાંતે બેસી રહેવું નહીં જોઈએ. કોઈવાર જેમ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ફાયદો થાએછે, તેમ કોઈવાર તેઓજ ગુન્હા કરેછે, અગર કરાવેછે, એમ પણ બનેછે. માટે આવા લોકોને ખાતામાં

રાખ્યા બાદ તેઓને સુધારવા, તથા તેઓની પ્રથમની ટેવ છોડાવવા, ઘણી મેહેનત કરવી જરૂર છે. હંમેશા દેખરેખ, સારી સોખતી, તથા સારો બોધ, વિગેરેથી સારી અસર થાય છે.

મકરણુ ર જી.

પોલીસખાતાના નોકરોના દરજ્જા. ભારે પગારના થોડા માણસો રાખવાથી ફાયદો છે કે થોડા પગારના ઘણા માણસો રાખવાથી ફાયદો છે. અમલદારો રાખતી વખતે વિચાર કરવા જેવી બાબતો. ફોજદારોની કચેરીમાં લખાણનું કામ. પોલીસમાં લખેલા માણસો કેવા કામ લાગે છે. વિશેષ પોલીસ. ગામના પોલીસ પટેલ. કેવા માણસને પોલીસ પટેલ નિમવો જોઈએ. ગામના જીનીદારો વિશે. તેઓની ફરજ, તથા તેઓનો ઉપયોગ. જીનીદારો કેવા જોઈએ. વળતર વિશે. વળતરના ધારાથી થતા ફાયદા સાથે ગેર ફાયદાનો મુકાબલો.

પોલીસ ખાતાનાં નોકરોનાં દરજ્જા.—પોલીસખાતામાં હલકામાં હલકા નોકરો હોંએ છે, તેઓને + કાન્સ્ટેબલ એટલે પોલીસના સિપાઇ કહે છે. તેનાથી ઉપલા દરજ્જાના નોકરોને x હેડ કાન્સ્ટેબલ કહે છે. તેનાથી ઉપરના નોકરોને † ચીફ કાન્સ્ટેબલ માને ફોજદારો કહે છે. તેનાથી ઉપલા દરજ્જાવાળા અમલદારોને ‡ ઇન્સ્પેક્ટરો કહે છે. આ સર્વેનો ઉપરી • સુપરીન્ટેન્ડન્ટ હોંએ છે. કાન્સ્ટેબલો તથા હેડ કાન્સ્ટેબલોની

+ Constable. x Head Constable. † Chief Constable. ‡ Inspector. • Superintendent.

કેટલી ક્લાસ યાને વર્ગ કરવા તે વિશે કાંઈ પણ નિયમ અથવા ફલ બતાવી શકાતી નથી. જેની અને જેટલી વસ્તી, અને લોકોની તથા દેશની જેવી સ્થિતિ, તે ઉપર વર્ગ કરવાનો આધાર રાખવો પડેછે. બ્રિટિશ રાજ્યમાં ધણાક † ડિસ્ટ્રીક્ટોમાં, કાન્સ્ટેબલો ચાર ક્લાસના છે. પેહેલા, ખીજા, ત્રીજા તથા ચોથા ક્લાસના, એમ અનુક્રમે છે. તેજ મુજબ હેડ કાન્સ્ટેબલની પણ ચાર ક્લાસછે. પેહેલી, ખીજી, ત્રીજી, તથા ચોથી; અને તેઓને અનુક્રમે સુબેદાર, જમાદાર, હવાલદાર, નાયક એ પ્રમાણે કહેવાનો રિવાજછે.

ચીફ કાન્સ્ટેબલો એટલે ફોજદારોના હસ્તક એક અથવા વખતે વધારે તાલુકાનો ‡ ચારજ હોએ છે. અને તેવા એ, ત્રણ, ચાર, કે વધારે ફોજદારો ઉપર દેખરેખ રાખનાર અમલદારને ઇન્સ્પેક્ટર કહેછે. આવા ઇન્સ્પેક્ટરોને અમુક ભાગ અથવા ડીવીઝનનો ચારજ સોંપેલો હોએ છે. ને તેડ તે ડીવીઝનના ગુન્હા સંબંધી કામ ઉપર દેખરેખ રાખેછે. તથા તે ડીવીઝનના માણસોની વર્તણુક તથા રીતભાત, કવાયત, વિગેરે ઉપર ધ્યાન રાખેછે. ફોજદારો ઉપર કેટલી બાજતોની દેખરેખ ઇન્સ્પેક્ટરોને રાખવાની હોએછે, અને ગુન્હાઓ સંબંધી કેવાં કામોની દેખરેખ રાખવી જોઈએ, તે વિશે આગળ ટુંકામાં બતાવવામાં આવશે.

આ સરવેનો ઉપરી અમલદાર ‘સુપરીન્ટેન્ડન્ટ’ હોએ છે. અને પોલીસખાતાની તમામ દેખરેખ, જવાબદારી, તથા કારોબાર તેના તરફ હોએછે. + બ્રિટિશ ડિસ્ટ્રીક્ટોમાં જ્યાં જુલો ધણો મોહોટો હોએછે, ત્યાં x આસીસ્ટન્ટ સુપર-

† District. ‡ Charge. + British District,
x Assistant Superintendent.

ફીન્ટેન્ડન્ટ એક, અથવા, વખતે વધારે પણ હોએ છે.

તમામ દેશોમાં ઉપર પ્રમાણે પોલીસની જુદી જુદી ક્લાસ પાડવાની જરૂર નથી. કેમકે જે કે બ્રિટિશ ડીસ્ટ્રીક્ટ માં ધણીખરી જગાએ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ભાગ છે, તોપણ દેશની સ્થિતિ ઉપર, લોકોના મનના વલણ ઉપર, અને ગુન્હાના પ્રકાર ઉપર, વિચાર કરી ધણા થોડા માણસો થી વખતે કોઈ રાજ્યમાં બંદોબસ્ત રહી શકે છે. ને તેવે વખતે વધારે ક્લાસો પાડવાની ખીલકુલ જરૂર રહેતી નથી.

ભારે પગારના થોડા માણસોથી કાયદો છે, કે થોડા પગારના ધણાં માણસોથી કાયદો છે.—ભારે પગારના થોડા માણસોથી કામ સારું થાય છે, કે થોડા પગારના ધણાં માણસોથી કામ સારું થાય છે, તે વિશે વિચાર કરવા જેવું છે. કોઈ પણ રાજ્યમાં, જ્યાં છ અથવા સાત રૂપિયાના પગારદાર, એવા સો માણસો રાખ્યા હોએ, ત્યાં ખાર અથવા પંદર રૂપિયાના દરમાયાવાળા પચાસ માણસ રાખવાથી કામ સારું ચાલશે કે નહીં, આ સવાલનો જવાબ દેતાં પેહેલાં, તે જગ્યાની આગળ પછાડીની હકીકતો ઉપર ધણો વિચાર કરવો જોઈએ. કેટલીક વાર એમ બને છે, કે થોડા પગાર સારાં સારાં માણસો મળતાં નથી. ને વખતે વધારે સારો પગાર આપવાથી પોલીસમાં નોકરી કરવાને સારાં માણસો મળી આવે છે. એવે પ્રસંગે થોડાં ચાલાક અને હેંશીઆર માણસોથી કામનો બંદોબસ્ત ધણો સારી રીતે થઈ શકે છે. અને કાંઈ પણ હરકત પડતી નથી. પણ એથી ઉલટું, જે માણસો હેંશીઆર નહીં મળે, તો વધારે પગાર આપી થોડી સંખ્યા રાખવાથી કાંઈ કાયદો થતો નથી.

અમલદારે રાખતી વખતે વિચાર કરવા જોવી
 બાબતો—ફાજદારે અને એવા બીજા ઉપરી અમલદારે
 રાખતી વખતે વિચાર કરવો જોઈએ. તેઓનામાં મોઢોટો
 ગુણુતો પ્રમાણિકપણનો હોવો જોઈએ. ફાજદાર, એ તા-
 લુકાના ગુન્હા સંબંધી કામનો દેખરેખ રાખનાર મોટો અ-
 મલદાર છે. અને જ્યારે એવો મોટો અમલદાર પોતેજ
 અપ્રમાણિક હોએ છે, તો લોકોને બ્યાજખી ઈનસાફ મ-
 નો નથી. કાયદેસર તપાસ પણ થઈ શકતી નથી. ખરા
 ગુન્હેગારો બચી જાય છે. ને નિરપરાધી માણસો વિના
 કારણે હેરાન થાય છે. રૈયત સુખી રહેતી નથી. અને તે-
 ઉના મનમાં હરેક રીતે ઇનસાફનો અણુભરોસો રહે છે. ન-
 ઠારા અને તોફાની માણસો ફાવી જાય છે. ટુંકામાં એવા
 અધિકારીઓની તરફથી થતા જુલમ અને ગેર ઈનસાફથી
 લોકો ત્રાહે ત્રાહે કરે છે. અને રાજ્યની આખરે તથા આ-
 બાદીને બારે નુકસાન પોહાયે છે.

વળી હાય નીચેના માણસો પણ અપ્રમાણિકપણું શિ-
 ખે છે. અને ઉપરીને તેઓના ડબેલા રહેતું પડે છે, અને
 બ્યાજખી ઠપકો પણ આપવાની હિંમત માલતી નથી.

આથી ઉલટું, જ્યારે અધિકારી પોતેજ ધણો પ્રમા-
 ણિક હોએ, ત્યારે ઇનસાફ મળે છે, કાંઈ ઉપર જુલમ થતો
 નથી. રૈયત પણ સુખી રહે છે. ને રાજ્યનું તેજ ધણું વધે છે.

ફાજદારોની કચેરીમાં લખાણનું કામ—ફાજદા-
 રોની કચેરીમાં જરૂર કરતાં વધારે લખાણનું કામ ધાલવુ-
 એ ધણું નુકસાન કરતા છે. કેમકે લખાણના કામમાં વ-
 ધારે વખત રોકાવવાથી ગુન્હા સંબંધી કામો ઉપર ખૂણું
 લક્ષ આપી શકાતું નથી. તો પણ ફાજદારની કચેરીમાં તે-

મળ તાલુકાઓમાં કામકાજ કેવી રીતે ચાલે છે, તે વિગેરેની ઉપરી અમલદારને જાણવાની જરૂર છે. ને તેથી કેટલીક બાબતોની ખબરો આપવા સારૂ લખાણ કરવાની જરૂર પડે છે.

તેમજ ગુન્હા સંબંધી તથા આગલ પછાડીની કેટલીક હકીગતો સંબંધી, પૂરે પૂરે દાખલો ઉપરી અમલદારની હા-શીસમાં રહે, તે સારૂ મુદતી પત્રકાં વિગેરે મોકલવાની જરૂર પડે છે. એ પત્રકો વિગેરે વિશે આગળ લખવામાં આવશે.

પોલીસમાં ભણેલા માણસો કેવા કામ લાગે છે—
ધણ્ડકરી એક ન્હાના કાન્સ્ટેબલથી તે મ્હોટા પોલીસના અ-મલદાર સુધી બધાએ માણસોને લખતાં વાંચતાં આવડવું જોઈએ. તેમાં અમલદારોને તો લખતાં વાંચતાં આવડવું જોઈએજ ઘણીકવાર પરગણામાં દૂરના થાણાઓમાંથી ખુ-નના, લુટના, અથવા એવા બીજાં ગુન્હાઓના રીપોર્ટો મોકલવા પડે છે, તે વખતે થાણામાં રહેનાર અમલદારને જો લખતાં વાંચતાં નહીં આવડતું હશે, તો ઘણી મુશ્કેલી પડે છે. એમ ધારોકે જે જગાએ પોલીસના અમલદારનો ન હોય ક્વાટર છે, તે જગાથી ત્રીસ ગાઉ દૂર સરહદ ઉપર એક પોલીસનું થાણું રાખવામાં આવેલું છે- રાતના બાર વાગે વટેમાર્ગે જતા હતા, તેવામાં એ થાણાની હદમાં હરામખોર લોકોએ આવીને વટેમાર્ગે જતા હતા તેઓને લુટી લેઈ કે-ટલાકને મારી નાંખ્યા, તથા કેટલાકને જખમી કર્યા છે. અને આ ખબર થાણાવાળાને થતાં વાર તેઓએ ઘુરતા ઘુરતા

હેડવાટરમાં અમલદારને પોહોંચાડવાની છે. આવા પ્રસંગે અમલદારને બરાબર લખતાં વાંચતાં આવડતું હોએ તો તો ખબર આપી શકે. પણ કદાચ લખતાં વાંચતાં નહીંજ આવડતું હોએ, તો પછી ગામનો કોઇ વાણીઓ જેને લખતાં વાંચતાં આવડતું હોય, તેનાથી કામ લેવાની જરૂર પડે છે. તે શું લખે છે, તે અમલદાર કાંઈ જાણી શકતો નથી, ને તેથી ઘણો અનર્થ થઇ જવા સંભવ રહે છે. વખતે લખનાર માણસ ગામમાંથી ગેરહાજર હોય, તો ખબર કોઇને મોકલી કહાવવી પડે, ને તેમાં ને મોકલેલો જસૂસ કહેલી હકીકત કરતાં કાંઇ વધારે કહે, અગર કાંઇ ભૂલી જાએ, તો પણ તેથી અનર્થ થાએ છે. આ માટે થાણામાં હંમેશા એવા માણસો જોઇએ. કે જેઓને લખતાં વાંચતાં આવડતું હોએ, ને તેઓ હકીકતનો રીપોર્ટ વિગરે કરી શકે. આ પ્રમાણે જો હોએ, તો પછી હેડવાટરમાં વેહેલી ખબર પોહોંચે છે. ને ત્યાંથી જે કાંઇ તુરત ઉપાય લેવાના હોય, તે લેઇ શકાએ છે.

આટલા સાડ લણેલા લોકો જેઓ પોલીસની નોકરી કરવા ખીજી રીતે લાયક હોએ, તેવાને રાખવા જોઇએ, પણ વખતે તેવા નજ મળી શકતા હોએ, અથવા તેવા થોડા મળી શકે તેમ હોએ, તો પછી અમલ પણ લાયક લોકોને દાખલ કરી. તેઓને લખતાં વાંચતાં શિખવવું જોઇએ. આ સાડ દરેક પોલીસના હેડવાટરમાં એક નિશાળ સ્થાપવી જોઇએ. ને ત્યાં એક શિક્ષક રાખીને દરેક પોલીસનું માણસ જેને લખતાં વાંચતાં નહીં આવડતું હોએ, તેને શિખવવાની તજવીજ થવી જોઇએ. અને પોલીસના માણસો બરાબર ત્યાં અભ્યાસ કરે છે કે નહીં, હાજર રહે છે

કે નહીં, અને તેઓના ઉપર શિક્ષક તરફથી લક્ષ અપાઈ છે કે નહીં, એ જરૂર જોવાનું છે.

વિલેજ પોલીસx—ગામના પોલીસ પટેલો—દરેક તાલુકામાં જેટલાં ગામો હોય છે, તેમાંથી દરેક ગામમાં એક એક પોલીસ પટેલ હોવો જોઈએ. કેટલીક જગ્યાએ પોલીસ પટેલને મુખી પણ કહે છે. તે કેટલીક જગ્યાએ ગામેતી પણ કહે છે.

બ્રિટિશ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં આવા પોલીસ પટેલો વિગેરેને માટે + વતન આપ્યું લાગુ છે. તે કાયદાને આધારે પોલીસ પટેલ નિમવાનો ઠરાવ કરવામાં આવે છે. પટેલાઈ કોહોના કુટુંબમાં હતી, વંશપરંપરાને માટે છે. કે અમુક માણસની હયાતીને માટે જ છે; કે પાંચ કે દશ વરસના વારાથી છે, તે વિશે રીતસર પાકી તપાસ થયા બાદ, આગળ જે રીતે આ લતું આવ્યું હોય તેમ, વતન આપટને અનુસરીને ઠરાવ કરવામાં આવે છે. તે જેને ઠરાવથી મુખી પણ મળે છે, તે મુખીનું કામ કરે છે. પોલીસ પટેલની ફરજ શી શી છે, તે વિશે આગળ લખવામાં આવશે.

કેટલાંક તાલુકદારી ગામોમાં, અથવા જ્યાં વતન આપ્યું લાગુ નથી, ત્યાં સરકાર તરફથી મુખી નીમવામાં આવે છે.

કેવા માણસને પોલીસ પટેલ નિમવો જોઈએ—

દેશી રાજ્યોમાં જ્યારે જ્યારે કોઈ ગામમાં પોલીસ પટેલની નીમણૂક કરવાની હોય, ત્યારે ઘણો વિચાર કરવો જોઈએ. ગામનો મુખ્ય આગેવાન તે માણસ થવાનો, અને

x Village Police & Police Patels. + The Watan Act.

તેના વિચાર તથા મત તે આખા ગામના લોકોના છે, એ મ સમજવાનું, તેથી એવા કોઇ માણસની નીમણીક થવી જોઇએ, કે જે આખરદાર અને વલાવાળો માણસ જોઈએ. તેની ચાલ ચલગત ધણી સારી હોવી જોઇએ. અને કામ કરી શકે તેવો પુખ્ત ઉંમરનો માણસ હોવો જોઇએ. જેમ પોલીસના અમલદારો તથા કોન્સટેબલો લણેલા હોવાની જરૂર છે, તેમજ પોલીસ પટેલ પણ લણેલો હોવો જોઇએ. કેમકે તેમ નહીં હશે, તો કામમાં હરકત પડવાનો ધણો સંભવ છે. ધણી ગામમાંથી હંમેશાં એવો કોઇ હોંશીયાર માણસ પસંદ કરવો જોઇએ, કે જેનો ભાર જોજ પડે. આ વિગેરે બાબતો ઉપર વિચાર કરી બાદ પોલીસ પટેલની નીમણીક થવાથી, ગામના લોકોમાં ધણું કરી કોઇ વખત કુસંપ થવાનો પ્રસંગ આવતો નથી. લડાલડ થતી નથી. ને સહુ પોતપોતાનું કામ નિરાંતે કયા જાએ છે. પોલીસ પટેલ એ ગામનો એક ન્હાનો અધીકારીજ સમજવો જોઇએ.

ગામના જીવીદારો વિશે. તેઓનો પ્રરજ, તથા તેઓના ઉપયોગ.—જીવીદારોના વિષય ઉપર કેટલીક જગાએ ધ્યાન સારું અપાય છે ને કેટલીક જગાએ જ્યાં બીલકુલ ધ્યાન અપાતું ન હોય, ત્યાં આપતું જોઇએ. જીવીદારો એટલે શું, તે જાણતું જોઇએ. આની બરાબર તો વાખ્યા આપી શકાતી નથી. પણ એટલુંજ કહીએ તો બસ છે, કે જીવીદારો એટલે ગામની રખેવાળી કરનાર, ગામના લોકોના જન તથા માલની ઉપર ચોકીથી નીંધેબાની રાખનાર; આવે લોકોને કેટલીક જગાએ ચોકીઆતો પણ કહેવામાં આવે છે, ને કેટલીક જગાએ પગી પણ કહેવામાં આવે છે.

ગામની સીમની એકંદર જમીન પેકીની કેટલીક જમીન

ગામની વસ્તી તથા જરૂરના પ્રમાણમાં ચોકીઆતોને રાખી, તેઓને વેહેંચી આપવામાં આવે છે. તેઓ સરકારને સે- હેજ આકાર ભરે છે, ને વખતે કેટલીક જમીન મફત પણ પમે છે. આ જમીન તેઓને એવી શરતે વેહેંચી આપવામાં આવે છે, કે તેઓએ પોતાના ગુજરાન સાડ એ જમીન ખેડી, તેમાં વાવેતર કરી જે પાક ઉતરે તે લેવો, ને તેથી પોતાનો ગુજરા અલાવવો. ને તેને બદલે રાજ્યની નોકરી કરવી. એન ટણે ગામના લોકોના જન માલની, તથા ગામની સીમની, તથા પાક વિગરેનો ચોકી કરવી, અને લુટારાઓને તથા ચો- રોને ગામમાં પેસતાં, તથા ચોરી, લુટ, પિગરે કરતાં અટકાવવા. આવો બંદોબસ્ત કેટલીક જગોએ રાજ્ય તરફથી હોય છે. ને તેથી ઘણો ફાયદો છે. એક તો માણસો ઉઘમી રહે, રાજ્યની જમીન ખેડાય, ને લોકોની આબાદી રહે. વળી કેટલાક ગામોનાં લોકો પોતાનો ખાનગી બંદોબસ્ત કરી લે છે. ધર દીઠ અમુક રકમ અથવા દાણા લેવા ઠરાવી, તેવી એકઠી થએલી રકમ, અથવા તેવા એકઠા થએલા દાણા, ચોકીઆતને આપે છે, ને ગામની ચોકી કરાવે છે.

જીવીદારો કેવા જોઈએ.—આવા ચોકીઆતોમાં પ-ણુ પ્રથમ કહેવું છે, તે પ્રમાણે જો ગુન્હા કરતા હોએ, તે-વા તોફાની લોકોને રાખવામાં આવે, તો વખતે સારી રીતે બંદોબસ્ત રહેવાનો સંભવ રહે છે. લુચ્ચા લોકોને વશમાં રાખવાનો આ એક ઉપાય છે. પણ એવી રીતે રાખવામાં ઘણી સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે. આસપાસ ગુન્હા કરનારા તથા નઠારી ચાલના માણસો કોણ કોણ છે.—તે બધું ઘણું કરીને આવા લોકોને અજાણ્યું હોતું નથી. તે સાથે વળી આવા લોકો પોતે જ ગુન્હાઓ કરનારા હોએ છે, અને

તેઓની ગુન્હા કરવાની વૃત્તિ ઓછી થતી જાય છે. તેથી તે ગામમાં ગુન્હાની સંખ્યા ઘણીજ ઓછી થઈ જાય છે, એમ ધીરે ધીરે જણાઈ આવશે.

ગામના મશહુર ગુન્હા કરનારાઓમાંથી ચોકીઆતો રાખવાથી જોકે ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ફાયદો થવાનો સંભવ છે, તો પણ હંમેશ ફાયદોજ થશે, એમ સમજવું નહીં જોઈએ.

જેમ પોલીસના માણસો પ્રમાણિક રાખવાની જરૂર છે, તેમ ચોકીઆતો પણ પ્રમાણિક અને હોંશીઆર માણસો જોઈએ. કેટલીક જગ્યાએ ચોકીઆતો પોતે લુચ્ચા હોવાથી ચોકી કરે છે એવો ઢોંગ કરી, પોતાના ગામની સીમમાં અથવા આગળ પછાડીના ગામની સીમમાં, ઘણીવાર લુટ ચોરી વિગેરે ગુન્હા કરે છે. અથવા પોતે જાતે ગુન્હા ન કરતાં, બીજા લુચ્ચા લોકો પાસે, સામેલ રહી, કરાવે છે. આ પ્રમાણે ઘણા દાખલા બને છે. માટે ચોકીઆતો હંમેશ ભરોસાદાર માણસ હોવા જોઈએ. નબળા અને નાહિંમત માણસો ચોકીના કામને લાયક સમજવા નહીં.

કેટલીકવાર એમ પણ બને છે, કે ગામમાં જે સખસોને ગુજારો કરવાનું સાધન હોય નહીં, ને તેથી જરૂર પડેથી ગુન્હાઓ કરી પેટભરે, તેવા લોકોને ગુજરાત કાંઈ સાધન કરી આપી ચોકીઆતના કામમાં રાખવાથી તેઓ પોતાની ટેવ છોડી દેઈ, સિધેરસ્તે ગુજારો કરે છે. અને ચોકીનું કામ પણ મન માન્યું બની શકે છે. પણ આવા માણસો રાખવામાં આવ્યા હોય, ત્યારે તેઓ ગુન્હા ન કરે, તે ઉપર ઘણી નજર રાખવાની જરૂર છે. એકદમ ભરોસો રાખી નિરાંત બેસી રહેવું એ બરોબર નથી.

વળતર વિશે—વળતર આપવાની રીત ધણાક દેશી રાજ્યોમાં જોવામાં આવે છે. જ્યારે લોકોને એક ગામની હદમાંથી બીજા ગામની હદમાં જવું હોય, ત્યારે રસ્તામાં હરકત ન થાય, અને કોઈ પ્રકારનો ગુન્હો ન બને, તે સારૂ જે ગામથી નિકળે, તે ગામથી વળાવો લેવાનો રિવાજ છે. ને આ વળાવો તેના ગામની હદની બહાર સુધી મુકી આવે છે. દરમ્યાનમાં રસ્તામાં તે સખસની પાસેનો માલ ચોરાઈ અગર લુટાઈ જાય, તો ધણું કરી જવાબદાર પેલો ચોકીઆત ગણાય છે. ને ગએલા માલનું વળતર તેની પાસેથી લેવામાં આવે છે તેથી કરી તે વળાવો પોતાની ચોકીના કામમાં ગફલત કરતો નથી,

કેટલાક ગામોમાં પણ આ પ્રમાણે ચોકીઆતો રાખેલા હોય છે. એટલે તેઓની ચોકીમાંથી વખતે કાંઈ માલ જાય, તો તેનો જવાબદાર પેલા ચોકીઆતો થાય છે.

વળતર આપવાની રીતથી ફાયદો છે, તેમ કોઈવાર ગેર ફાયદો છે; તે ઉપર વિચાર કરવો જોઈએ.

વળતરના ધારાળી થતા ફાયદા સાથે ગેર ફાયદાનો મુકાબલો—ધણીવાર એમ બને છે કે ગએલા માલનું વળતર આપતાં, માલની કિંમત કરતાં વળતર ઓછું આપવામાં આવે છે. જ્યાં આવો રિવાજ છે, ત્યાં વળતર આપવાની રીતથી ગેર ફાયદો થવાનો સંભવ ઘણો વધારે છે. ચોકીઆતો લુચ્ચા હોય, તો તેઓ પોતેજ અગર બીજા પાસે ગુન્હો કરાવી, ચોરાયેલા માલની અડધી કિંમત આપી, પોતે બંધનમાંથી છુટી જઈ, પછી ચોરીના ભેગા સામેલ રહી માલ વેહેંચી લે છે. તેથી તેઓને વળતર આપવું પડે, તે પાછું મળે એટલુંજ નહીં, પણ કાંઈક ફાયદો રહે છે.

તેમજ વળતર આપ્યા પછી ગુન્હેગાર કોણ છે, તે શોધી કાઢાડવાને તેઓ મેહેનત લેતા નથી. તેથી ગુન્હાઓ ઘટતા નથી, પણ વધ્યા જાય છે.

પ્રકરણ ૩ જી.

પોલીસની ભરતી. પોલીસમાં દાખલ કરતાં પહેલાં તપાસ કરવા જેવી આવતો. પોલીસના માણસોની ક્લાસ. ફુટ યાને પ્રાયદલ પોલીસ વિશે. તેની જરૂર તથા ઉપયોગ. *માઉન્ટેડ યાને ઘોડેસ્વાર પોલીસ. તેઓની કાયદેસર ફરજ. શકદારના પત્રક. કોને શકદારના પત્રકમાં દાખલ કરવો. કોને શકદાર-માંથી કમી કરવો. શકદારની હાજરી. પગલાં વિશે. પગલાં શોધી કાઢાડવાની રીતથી થતો ફાયદો.

પોલીસની ભરતી—પોલીસના માણસોની ભરતી કરતી વખતે આગળ કહ્યા પ્રમાણે, હોંશીઆર, શરીરે મ-જબુત, તથા પોલીસની નોકરી કરી શકે તેવો, સારી ચાં-લનો, અને બની શકે તો લખતાં વાંચતાં આવડતું હોય તેવો, માણસ પસંદ કરવો જોઈએ. પોલીસખાતાની આગર અથવા ફજેતી એ બધાનો આધાર, તે ખાતાના માણસો ઉપર છે. જેવા માણસો પોલીસમાં હોય, જેવી તેઓની ચાલ ચલગત, હોંશીઆરી, તથા સમય સૂચકતા, તે પ્રમાણ-માં તે ખાતાની આખર બંધાયે છે. જે સારાં માણસો દા-ખલ કરવામાં આવે, તો તેઓ કામ શિખતા જાય, અને

જેમ જેમ અનુભવ મળતો જશે, તેમ તેમ તેઓ હૌશી-
આર થતા જશે; ને છેવટ ઘણા ઉપયોગી માણસ થઈ પડ-
શે. જ્યાં ભરતી વખતે કાળજી રાખવામાં આવતી નથી, ને
પોલીસના કામને નાલાયક, એવા વસીલદાર લોકોને, શર-
માશરમીથી ખાતામાં દાખલ કરવામાં આવેછે, ત્યાં પોલીસ
નું કામ બેશરૂં કરી શકે, તેવા માણસોની ખોટ પડવાની;
ને તેથી તે ખાતું નબળું જ જણાયા કરશે, ને બંદોબસ્ત રી-
તસર કદી પણ રહી શકવાનો નહીં.

પોલીસમાં દાખલ કરતાં પેહેલાં તપાસ કરવાં
જરૂરી બાબતો—ભરતી વખતે અમુક નિયમ ધ્યાનમાં રા-
ખવા જોઈએ, એમ જણાવી, તે અમુક નિયમ બાંધી રા-
ખવાથી ફાયદો નથી. તોપણ સાધારણ રીતે આગળ બ-
તાવવામાં આવેલી હકીકતો ઉપર વિચાર કરીને ભરતી
થાએ તો સારું. ધણું કરી જેની ઉંમર વરસ બાવીસની
છે, તેવા અથવા તેથી વધારે ઉંમરના માણસો પસંદ કરવા.
બાવીસ વરસની અંદર જેની ઉંમર છે, તેવાઓને પસંદ
કરવાથી કાંઈ પણ ફાયદો નથી. કેમકે તેઓ ધણું કરીને
પુખ્ત ઉંમરના ગણવામાં આવતા નથી; ને છોકરવાદમાં
ખપી જાય છે. તેમજ પચીસ વરસથી વધારે ઉંમરના
માણસ નોકરીમાં દાખલ નહીં કરવો જોઈએ. પણ કાંઈ
વિશેષ કારણસર તેવા માણસોને દાખલ કરવાનું નજરમાં
આવે, તો કરવા અડચણ નહીં સમજવી જોઈએ.

પોલીસખાતાની ફરજ એવી તો જુદા જુદા પ્રકારની
અને જોખમ ભરેલી છે, કે ઉછાંછળા તથા ઉતાવળા મૂર્ખ
માણસોને કદી રાખવા નહીં જોઈએ. પોલીસની સાધારણ
ફરજો આગળ બતાવવામાં આવશે.

ધણીવાર એમ જોયામાં આવે છે, કે ભરતી કરતી વખતે, લોકો ખુશથી પોલીસખાતામાં દાખલ થાય છે. અને પાછળથી સખત નોકરીથી કટાણી જઈ, લોકો રાજનામાં આપી નોકરી છોડી દેવા તૈયાર થાય છે. બધાએના અથવા ઘણાખરાના રાજનામાં એકદમ મંજુર કરી, તુરત તેઓને રજા આપવામાં આવે, તો તે બરાબર નિયમ કહેવાય નહીં; કેમકે તેમ થવાથી પોલીસખાતામાં કોઈ વાર માણસનો તોટો એકદમ પડી જાય છે, ને તેથી નોકરીને ધણી અડચણ પડે છે. તેથી જનાર માણસની જગાએ ખીજાં સારાં માણસોની ભરતી કરવા વખત મળે, અને તોટો એકદમ ન પડી જાય, તે સાથે જોમ બ્રિટિશ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં રૂલ છે, તે મુજબ, ચાલતાં સુધી બધે રૂલ હોય, તો સારી. તે રૂલ એ છે, કે રાજનામું આપી નોકરી છોડી જવાની મરજી હોય, તેણે બે મહીના પહેલાંથી ખબર આપવી. ને મુદત બાદ તેને નોકરીથી રજા આપવી. અલબત્ત, આ રૂલ રાખવી, તો પણ કોઈ ખાસ કારણ હોય, તો એકદમ કોઈ માણસને જવા દેવાને હરકત, જોમ બ્રિટિશ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં નથી, તેમ ખીજા રાજ્યોમાં પણ ન હોય તો સાથે.

હરેક ભરતી વખતે પોલીસમાં દાખલ થનાર માણસોને આ રૂલ જરૂર સમજાવવી જોઈએ, ને આથી વિરુદ્ધ ચાલનાર શખસ ઉપર કામ ચલાવી સજા કરાવવી જોઈએ.

પોલીસમાં દાખલ કરતાં પહેલાં તપાસ કરવા જેવી કેટલીક બાબતો છે. પોલીસની નોકરીમાં ચપલતા તથા અંગ મેહેનતની ધણી જરૂર છે. એ હેતુ ઉપર વિચાર કરી ભરતી થાય, તો ધણું સાથે. તે સાથે તે માણસની ચાલચલગત સારી છે, એ વિશેની ખાત્રી થવી જોઈએ. પેસ્તર

સભામાં આવેલો નથી, અને ગુન્હો કરી નોકરીને નાલાયક ઠરેલો નથી, એ પણ જોવું જોઈએ. ધર્મ સંબંધી ઝનુનવાળો માણસ રાખવો ઉપયોગનો નથી. કોઈ વાર ટ્રેસ પેહેરવામાં, બાલ કપાવવામાં, અથવા હથિયાર રાખવા સંબંધી કોઈ ખાતાના નિયમથી, ઉશ્કેરાઈ જઈ મામો થાય, અથવા ધર્મ સંબંધી કોઈ હકીકત ઉપરથી, પોતાની કાયદેસર ફરજ જુલો જઈ, આડી ચાલ ચલાવે, તો તેવો માણસ પોલીસખાતામાં ઉપયોગી નથી. અને વખતે નુકસાન પણ કરે છે. વળી ઘણા તામસી મિનનનાં માણસો અથવા જેઓ સેહેજ નજીવા કારણથી પણ ચઢી જઈ ટંટો ઉભો કરે, એવા માણસોને પણ રાખવા નહીં જોઈએ.

પોલીસના માણસોની ક્લાસ.—પોલીસના માણસોના બે વર્ગ પાડવા જોઈએ. એકતો xફૂટ પોલીસ એટલે પાયદલ, યાને પગે ચાલનાર સિપાઈઓ; એને પાળા પછુ કેહેવાય છે. અને બીજો + ‘માંઉટેડ’ પોલીસ, યાને ઘોડે સ્વાર પોલીસ.

ફૂટ પોલીસમાં પાછા બે વર્ગ પાડવા જોઈએ. એકતો + ‘આર્મડ’ એટલે બંદુક અથવા તેવા ભારે હથિયાર વાળા, ને બીજા + ‘અનાર્મડ’ એટલે ફક્ત તલવાર, સોટો અથવા એવાં હલકાં હથિયાર વાળાઓ.

પાયદલ પોલીસ વિશે. તેની જરૂર તથા ઉપયોગ—જંગલી, બીલાડ, મુલક હોય ત્યાં, અથવા જ્યાં ચોર લુટારાઓ વધારે વસતા હોય ત્યાં, અથવા જ્યાં સરહદો

x Foot Police. + Mounted Police. † Armed. + Unarmed.

ઉપર ગુન્હાઓ વધારે બનવાનો સંભવ હોય, ત્યાં ધણુંકરી 'આરમડ' એટલે બંદુકવાળા સિપાઈઓ વધારે ઉપયોગી છે, એમ સમજવું જોઈએ. અને જ્યાં ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે હકીકત નથી, તેવી જગ્યા ઉપર સુલેહ જાળવવા તથા લોકોના જન તથા માલના રક્ષણ સાર, પોલીસનો ઘણો ભાગ અનામડ એટલે ફક્ત તલવાર જેવું હલકું હથિયાર રાખે, તો બસ છે. તોપણ પોલીસના એકંદર માણસો પૈકી થોડાંક માણસો, એટલે સેંકડે દસ અથવા પંદર માણસો, 'આરમડ' એટલે બંદુકવાળા હોય, તો બસ છે.

'આરમડ' પોલીસના માણસો ભણેલા નહીં હશે, તો ઘણી દરકત પડવાની નહીં. કેમકે આવા 'આરમડ' પોલીસના માણસોને ધણુંકરી લખવા વાંચવાની જરૂર પડે—એવી નોકરી કરવાનો વખત ભાગ્યેજ આવે છે. પણ જ્યાં 'અનામડ' પોલીસ હોય એજ નહીં, પણ ફક્ત 'આરમડ' હોય, અથવા ઘણો ભાગ 'આરમડ' હોય, ત્યાં ઉપર બતાવેલો નિયમ લાગુ પડતો નથી.

ઘોડેસ્વાર પોલીસ. તેના ઉપયોગ—'માંડેડ' પોલીસને માટે કેવાં હથિયાર રાખવાં, તે દેશ દેશની જેવી જરૂર, તે ઉપર આધાર રાખે છે. પણ ભારે એટલે ઘણા બોજવાળા હથિયાર રાખવામાં આવેથી, કોઈવાર ગેરફાયદો માલમ પડી આવે છે.

'માંડેડ' પોલીસની બેજ ક્લાસ હોય, તો બસ છે. સ્વાર અથવા 'માંડેડ' કાન્સ્ટેબલ જેને 'ટ્રોપર' પણ કહે છે, ને 'હેડ કાન્સ્ટેબલ' અથવા દફેદાર. આ બધા ઉપર એક જ માદાર હોય, ને તેના ઉપર એક રીસાલદાર હોય, તો પછી

‘માંડટેડ’ પોલીસનું કામ સારી રીતે ચાલવા વધારે નિમજ્જી-કની જરૂર જણાતી નથી.

‘માંડટેડ’ પોલીસમાં કેવાં માણસો રાખવાં, તે વિશે જાદે લખવા જેવું નથી. જે નિયમ પોલીસને સામાન્ય લાગુ છે, તે આગળ આપવામાં આવેલા છે, તેજ નિયમ માંડટેડને માટે પણ લાગુ છે. ફક્ત વધારામાં એટલુંજ યાદ રાખવાનું, કે જેને ઘેડા ઉપર બરાબર બેસનાં આવડતું હોય, તે ઘોડાની માવજત વિશે, જેનામાં કાંઈ સમજણ હોય, તેવાનેજ રાખવા જોઈએ. ચાલનાં સુધી પાયદલ પોલીસમાંથીજ સ્વારની જગો સારૂ લાયક આદમી શોધી કઢાડવાં જોઈએ. પણ અમુક માણસોની ખાસ હોંશીઆરીના સબબથી સ્વારની જગો આપવામાં આવે, તો તેમાં કાંઈ અડચણ જેવું નથી.

ડુંગરા, ટેકરાની જગામાં, માંડટેડ પોલીસ વધારે ઉપયોગની નથી. એમ ધણાનો મત છે. તેમજ રેનાળ જગામાં પણ વધારે ઉપયોગી નથી, એમ પણ અનુભવથી સાબીત થએલું છે. ‘માંડટેડ’ પોલીસની સંખ્યા પાયદલ પોલીસની સંખ્યાના પ્રમાણમાં ઓછી જોઈએ. ‘માંડટેડ’ નો પગાર ભારે હોવાથી રાજ્યને ઘણો વધારે ખર્ચ થાય છે, અને કામ જોઈએ તે પ્રમાણે કરવા સારૂ તેટલાજ ખર્ચમાં પુટ પોલીસના ઘણાં વધારે માણસ રાખી શકાએછે.

‘માંડટેડ’ પોલીસના માણસો ઘણું કરી સરલદ ઉપરના થાણામાં રાખવાં જોઈએ. કેમકે સરલદ ઉપર આગળ પછાડીના તોફાની લોકો આવીને ગુન્હાકરી નાસી જાય છે, એમ ધણીવાર બનેછે. ધણીવાર તો ગુન્હેગારો જલદ ઘોડા અથવા ઘોડી, અથવા ઊંટ ઉપર બેસીને આવેછે. અને ગુ-

નહોદરી, માત્ર બેઘ, રાતો રાત ઘણાક ગાકિ દૂર નિકળી જાય છે. તેવા લોકોને આ પ્રમાણે કરતા અટકાવવા, અગર તેઓની પાડળા દોડી પકડવા, કુટ પોલીસના માણસો ઉપયોગમાં આવી શકતાં નથી. પણ ‘માંકિટેડ’ પોલીસના માણસો તુરત તેઓની પુકે દોડી શકે છે. અને તેઓને પકડી કાઢવા વધારે મુશ્કેલી પડતી નથી. અને એ રીતે ગુન્હો થતો અટકાવી શકાય છે, અગર ગુન્હોગારને મુદા માત્ર સાથે પકડી શકાય છે.

આ શિવાએ જ્યાં સરહદ નહોતી. તોપણ ગુન્હો બનવાનો સંભવ કોઈ કાન્જુથી વધારે હોય, ત્યાં કુટ પોલીસના થાણાઓની મદદ માં ‘માંકિટેડ’ પોલીસના માણસો રાખ્યા હોય, તો ઘણા ઉપયોગી થઈ પડે છે. ઊપરી અમલદાર ઘણા અંતર હોય ત્યાં તાબડતોબ ખબર જઈ શકે છે, અને ગુન્હોગારની પાછળ તુરત દોડી શકે છે. તેમજ જ્યાં ફોજદારોની કચેરીનું ‘હિડવાટર’ હોય, ત્યાં પણ થોડાક સ્વાસ્થી રાખવાની જરૂર છે. કોઈ મોહોટા ગુન્હાની તપાસ સાથે એકાએક ફોજદારનું જીવું થાય, તો ‘માંકિટેડ’ પોલીસના માણસો તુરત સાથે જઈ શકે છે.

આ શિવાએ ગાંધી પરગામના રસ્તા હોય, તે રસ્તા ઉપર પણ સાંજના અંતે રાતે, બરોબર બંદોબસ્ત રહેવા સાથે અને કુટ અથવા એવા બીજા ગુન્હા નહીં બને, તેના બંદોબસ્ત સાથે થોડા થોડા અંતરે ‘માંકિટેડ પોલીસ’ના માણસો ફેરો ફરવા જાય, તો ગુન્હોગારને દેહેસત રહે છે; ને ગુન્હા કરવાનું એકાએક બની આવતું નથી, ને ગુન્હો થવા પછી પકડવાની મેહેનત પડે છે, તે ઘણું દરજ્જો બચે છે.

‘કુટ પોલીસ’ના તથા ‘માંકિટેડ પોલીસ’ના તમામ

માણસો થાણામાં વેહેંચી દેવાં નહીં જોઇએ. કુમકે એમ કરવાથી વખતે એકદમ માણસની ટાંચ પડી જવાની. હંમેશા નિયમ એવો જોઇએ, કે કોઇ અકસ્માત પ્રસંગને માટે હેડ-કવાટરમાં થોડાકે હોંશીઆર માણસોને નફાલતુ રાખી મુકવાં જોઇએ, કે કોઇ ગુન્હાની ખબર પોહોંચેથી અગર કોઇ બીજી નહીં ધારેલી હરકત આવી પડવાથી, જરૂર પડે માણસોનો ઉપયોગ કરી શકાએ.

પોલીસની કાયદેસર ફરજ—પોલીસનું કામ મુખ્ય તો ગુન્હા થતા અટકાવવાનું છે. ઘણા લોકો એમ સમજે છે કે ગુન્હા પકડવાનું કામ પોલીસનું છે, પણ એમ સમજવું બહુ ભૂલ લેરેલું છે. પ્રથમ તો ગુન્હો થતો અટકાવવો એ જ જરૂરી આવત છે. ને તેથી ગુન્હો બન્યો નહીં ને અટક્યો, તો પછી પકડવાની જરૂર રહી નહીં. જ્યાં ગુન્હા થતાજ નથી, અથવા થોડા થાય છે, ત્યાં પોલીસખાતાનો બંદોબસ્ત ઘણો સારો છે, એમ માનવું જોઇએ; ને જ્યાં ગુન્હા બને છે, ને જોકે પાછળથી ગુન્હેગારને પકડીને સજા કરાવવામાં આવે, તો પણ તે ઉતરતે દરજ્જે ગણવાનું છે. જ્યાં સુધી પોલીસના માણસો પોતપોતાની ફરજ બરાબર રીતે અદા કરે છે, ને રાતે તેમજ દીવસે પોલીસ તરફે તેઓને જે કાંઇ કામ કરવાનું હોય તે પ્રમાણે કર્યા જાય, ત્યાં સુધી ગુન્હો બનવાનો સંભવ નથી, ને તેમાં ચુક અગર ગફલત થાય, તોજ ગુન્હો બને છે.

ઘણીકવાર એમ જોવામાં આવે છે. કે નાદાન માણસો પોલીસમાં રાખવામાં આવેલા હોય છે, તેઓ પોલીસના અ-

પ્રત્યારથી પુલાષ જઈ પોતાની સત્તા ગેર—કાયદે વાપરી ગેર વ્યાજખી કામ કરેછે; તેમજ આગળ પછાડીના માણસો અગર રૈયતો સાથે ગાળાગાળી મારામારી વિગેરે કરેછે. પણ આ પ્રમાણે થવું ઘણું જ ખોટું છે. પોલીસના માણસોએ હંમેશ સમ્યક્તા ભરેલી વર્તણૂક રાખવાથી જેટલો ફાયદો છે, તેટલો ખીજી રીતે ચાલવાથી નથી, એમ પ્રથમ સમજવું જોઈએ.

પોલીસના માણસોની ફરજ કંઈ કંઈ છે, તે વિશે વિસ્તારથી આગળ બતાવવામાં આવશે.

અમુક જગ્યાએ તોફાની લોકો કોણ છે, અને ગુન્હો કરે તેવા, તથા ગુન્હો કરવાની જેને જરૂર પડે, તેવા લોકો ક્યાં છે, તે જાણવાની પોલીસને ઘણી જરૂર હોય છે. તે સારૂ દરેક માણસનું ગુજરાન કેવી રીતે ચાલે છે, તેની ચાલચલગત કેવી છે, અને તેના મનની રિયતિ કેવી છે, એ વિગેરે બાબતો ઉપર પોલીસે હંમેશ લક્ષ આપવું જરૂર છે. જે લોકો ખેતીવાડીથી, કાંઈ ધંધો રેજગારથી, અથવા કાંઈ પ્રકારની મેહેનત મળુરીથી પેટ ભરતા હોય, તેઓને ઓળખવા જોઈએ; તેમજ, જે લોકો ગુન્હા કરીને જ ગુજરાન ચલાવતા હોય, તેને પણ સારી રીતે ઓળખવા જોઈએ. દેશમાં ગુન્હા બનવાનો સંભવ પાછળના માણસોથી રહે છે, તેથી તેઓની હાલચાલ ઉપર દેખરેખ બરાબર રાખવી જોઈએ.

શકદારનું પત્રક. કાને શકદારના પત્રકમાં દાખલ કરેલો—જે માણસોને ખુન, ડાકાઘટી, લુટ, ખાતર ચોરી વિગેરે એવા ખીજા ગુન્હા બદલ સજા થઈ હોય, અને સજા ભોગવી આવ્યા હોય, તેઓના ઉપર ઘણી બારીકાઈથી પોલીસ તરફથી નજર રહેવી જોઈએ; ક્રમકે વખતે એમ

પણુ બનેછે, કે આવા લોકોને એકવાર સજ્જ થવાથી તેઓ ને બીજીવાર સજ્જમાં જવાની નામોશી લાગતી નથી, અને તેથી બીજીવાર ગુન્હો કરવાને સાર તત્પર રહેછે. તેમજ વખતે એમ પણુ બનેછે, કે એકવાર સજ્જ થવાથી ગુન્હો કરતાં અટકેછે. પણુ આવું કવચિતજ બનેછે.

ઉપર પ્રમાણે સજ્જ ખાધ આવેલા માણસો હોએ, તેઓના ઉપર, તેમજ ગેરવર્તણુકવાળા માણસો જેનાથી ગુન્હો થવા સંભવ છે, એવા માણસો વિગેરે ઉપર પોલીસની જાહે નજર રહેવી જરૂર છે. આ સાર દરેક ગામમાં શકદાર માણસોનું પત્રક તૈયાર કરી તેમાં ઉપરખતાવેલા માણસોના તથા એવા બીજા કોઈ શકદાર માણસ હોએ, તેઓના નામ દાખલ કરવાં જોઈએ. તેવા લોકોના ઉપર દરરોજ નજર રહે તે સાર, સાંજે અગર રાતે રોજ, તેઓની હાજરી લેવી જોઈએ. આવા લોકો ગામમાં ને ગામમાં રહે, ને ગામબહાર રાતે ન જાયે, તેમ નજર રહેવી જોઈએ. કેમકે ગુન્હો કરવાનો વખત ધણું કરી સંધ્યાકાળ અથવા તે પછીનો છે.

આ પ્રમાણે થવાથી આવા ગુન્હો કરનાર લોકોને એક જાતની દેહશત રહેછે. અને તેઓ ધણું કરી ગુન્હો કરવા પામતા નથી. ને કદાચ કરે તો પકડાઈ જવાનો સંભવ છે. વળી એમ પણુ બનેછે, કે જેઓ ગુન્હો કરનારા છે, તેઓ આવી હાજરી વિગેરે સખ્તાઈથી પોતે ધીરે ધીરે ગુન્હો કરવાની ટેવ છોડેછે. અને બીજો આખરદાર રોજગારથી અથવા મેહેનત મજૂરી કરી પોતાના દહાડા કહાડવા શીખેછે.

કોને શકદારમાંથી કમી કરવો—જેઓ ગુન્હોગાર સાંખીત થવાથી સજ્જ થએલી હોય ને સજ્જમાંથી છુટી આત્મા હોએ, તેઓના નામ શકદારના પત્રકમાં દાખલ કરવાં

એ બરાબર છે. પણ હંમેશાં, એટલે તેવા લોકો જીવે ત્યાં સુધી શકદારમાં રહે, તે વ્યાજખી નહીં. એટલું જ નહીં, પણ તેથી પરિણામ પણ સાર થવાનું નહીં. માટે સળમાંથી છુટી આવ્યા બાદ, ઓછામાં ઓછા પાંચ અથવા તેથી વધારે વરસ સુધી, તેઓની ચાલ સંતોશકારક હોય, અને ગુન્હો કરવાની વૃત્તિ જોયામાં ન આવે, તેમજ ખીજી રીતે આખરથી પોતાનો ગુન્હો કરતા જોયામાં આવે, તો તેવાઓના નામ શકદારના પત્રકમાંથી કમી થવાં જોઈએ.

શકદારની હાજરી—આવી હાજરી પોલીસ થાણાં હોએ, ત્યાં પોલીસ તરફથી લેવી જોઈએ. પણ જ્યાં પોલીસનું થાણું ન હોય, ત્યાં ગામના પોલીસ પટેલે લેવી જોઈએ. અને ફાજદારો વિગરે પોલીસના અમલદારો, પોતાના પ્રગણામાં ફરવા જાય, ત્યારે હાજરી બરાબર લેવાએ છે કે નહીં, તે વિશે તેઓએ પત્રકથી તપાસ કરવી જોઈએ.

ગામમાં સાદ પડાવી, અથવા ઢોલ વગાડી, લોકોને ચોરામાં અથવા ખીજી એવી જગાએ ભેળા કરી પછીથી હાજરી લેવા રિવાજ છે. તેવે વખતે મશહુર ગુન્હોગારો જે ઓના નામ શકદારોમાં હોએ, તેઓ હાજરી લખાવી જાય છે; અને પછીથી બધા લોકો છુટા પડ્યા બાદ એકદમ ગામમાંથી તેઓ જાય છે. ને વખતે પાસેના ગામોમાં, અથવા વખતે ફરતા દસ વીસ કે ચાળીસ ગાઉ દૂર ગામોમાં રાતો રાત ગુન્હો કરી પાછા આવે છે. આ પ્રમાણે ધણી વાર બને છે. માટે ગામના પોલીસ પટેલે ભરોસાદાર ચોકીઆતો મારફતે જાહે નજર રાખવા બંદોબસ્ત કર્યો હશે, તો આ પ્રમાણે થવા પામશે નહીં.

પગલાં વિશે.—પગલાં શીધી કહાડવાની રીત

થી થતો પ્રાપ્તો.—આ જગાએ ‘પગલાં’ સંબંધી થોડી સૂચના કરવી જરૂર છે.

હુટ, ખાતર ચોરી, અને એવા ખીજા ગુન્હાઓ વખતે જ્યારે તુરતા તુરત ખબર મળે છે, ત્યારે પોલીસ તપાસ કરવા જાય છે. તેમાં સહુથી પેહેલાં ખીજા તપાસ સાથે ‘પગલાં’ ની તપાસ પેહેલી કરે છે. એટલે જે જગાએ હુટ થઈ હોય, અથવા જે જગાએ ખાતર પડ્યું હોય, તે જગાએ માણસના પગલાં છે કે ઘોડાના, એક માણસનાં છે કે વધારે માણસનાં, તે તુરત જોવા માંડે છે. આવા ગુન્હા ધણું કરી રાતની વખતે બને છે, તે વખતે પગલાંનો શોધ થવો સહેલો છે. કેમકે રાતની વખતે લોકોની આવ જવ ખીજકુલ હોતી નથી; અગર ધણી ઓછી હોય છે; એટલે પછી પગલાં શોધી કઢાડવામાં મુશ્કેલી પડતી નથી. સાંજના લોકોના પગલાં પડ્યાં હોય છે, તે ભેગાં, આવા હુટ અથવા ચોરી કરનારના પગલાં પડેલાં હોય, તો તે શોધી કઢાડવાં કેવાં મુશ્કેલ છે? પણ ગામડાંઓમાં પગી ઓ વિગરે લોકો આ કામમાં એવા તો હેંશીઆર હોય છે, કે તુરતના પગલાં ક્યાં છે, ને આગળના પગલાં ક્યાં છે, તે તુરતા તુરત પારખી કઢાડે છે. ને તે વિશે ખાત્રી થાય કે તુરત રાત હોય તો દીવા અગર મસાલની મદદથી, તે પગલાં જોતા જોતા આગળ ચાલે છે. આ પ્રમાણે જ્યારે પગલાં આગળ જોયામાં આવે છે, ત્યારે પગલું “ચલાવ્યું” એમ કહેવાય છે. ચાલતાં ચાલતાં જ્યાં સુધી તે પગલાં જાય છે, ત્યાં સુધી તેની શોધમાં જાય છે; ને છેવટ જે ગામની સીમમાં પગલાં જાય, તે ગામના મુખી વિગરે પટેલોને બોલાવી કહે છે કે “પગલાં તમારે ગામ આવ્યાં છે,

માટે તપાસ કરે. ” આ પ્રમાણે કરવામાં આવે, છે તેને પગલાં સોંપવામાં આવ્યાં એમ કહેવાય છે. હવે પગલાં આગળ ગામ બહાર ચાલી શકતાં હોય તો ચલાવે, ને નહીં ચાલી શકતાં હોય, તો ગુન્હાનો કરનાર જે ગામમાં પગલાં આવ્યાં, તે ગામનો છે, અથવા તે ગામમાં છે, એમ અનુમાન થાય છે અને તે ઉપરથી શકદાર વિગરેની હાજરી લેવાય છે. અને જદે તપાસ કરવામાં આવે છે—પુછ પાછ કરવામાં આવે છે—અને કાઢાયે ગુન્હો કયો હોય, તો ધણું કરોને આવી તપાસથી વખતે જણાઇ આવે છે.

આ પગલાં અમુક માણસનાંજ છે, અને અમુક માણસેજ ગુન્હો કયો હશે, એમ જાણવાને સારનીયે પ્રમાણે તજવીજ કરવામાં આવે છે.

“પગલુ” જેટલું લાંબું પોહોળું હોય, તે પ્રમાણેનું કામઠીનું, અથવા વાંસની સળીયોનું, એક ઓઠું બનાવવામાં આવે છે. અને જમીન ઉપર પડેલાં પગલાંને એ ચાર જગ્યાએથી માપી જોઇ, તે પ્રમાણે ઓઠું ગોઠવીને પછી રાખી સુકવામાં આવે છે. ને રાતે બહાર જઇ અમુક માણસે ગુન્હો કયો હશે, એવો જેના ઉપર વેહેમ આવતો હોય, તેવા માણસના પગની સાથે આ ઓઠું મેળવી જોવામાં આવે છે, ને ખાત્રી કરવામાં આવે છે, કે પગની સાથે ઓઠું મળે છે કે નથી મળતું. જો પગ સાથે ઓઠું મળે, તો પછી ગુન્હો કરનાર એજ છે કે બીજો, તે વિશે ખીજ આગળ પછાડીનો હકીગતથી ખાત્રી કરી લેવામાં આવે છે. અને વધારે મજબુત કારણ મલક પડે, તો તેના ધરની જડતી લેવામાં આવે છે. એ રીતે વધારે તપાસ જે રીતે કરવી બ્યાજબી લાગે, તે રીતે કાયદેસર રીતે કરવામાં આવે.

છે. આ તપાસ કેવી રીતે કરવી તે શું શું જાણવું જોઈએ, તે વિસ્તારીને જણાવી શકાતું નથી. કેમકે જેવો ગુન્હો ને જેવી આગળ પછાડીની હકીકત, તે ઉપર પુછપરછ તથા તપાસનો બધો આધાર છે. જે અમલદાર અકલવાળો છે, તેને તો તુરત સમજાઈ જાય છે, કે આવે પ્રસંગે કેમ વર્તવું જોઈએ. જેમ જેમ સવાલો પુછવામાં આવે ને તેના જવાબ મળે, જેમ જેમ જાહેર ચોકસી થાય, ને તેનો પરિણામ જણાય, તે ઉપરથી નવા નવા સવાલ ને નવી નવી યુક્તિઓ સૂઝે છે. અને હરેક રીતે ગુન્હેગાર ધણું કરીને પકડાઈ આવવાનો પૂરો સંભવ રહે છે.

કેટલીકવાર એમ બને છે, કે આવું બનાવેલું આહું, જે ગુન્હો કરનાર હોય, તેના પગ સાથે બરાબર મળતું છતાં, વખતે તેટલીજ લંગાઈ પોહોળાઈના પગ કોઈ બીજા નિરપરાધી માણસના હોય, તેને મળતું આવે છે. ને તેથી તેના ઉપર નાહક શક જાય છે. હોંશીઆરીથી પગલું તપાસવામાં આવે, તો આ પ્રમાણે બનવાનો સંભવ ઘણો થોડો છે. ઘણી વાર ગામના પગીઓની મારફતે આ બધી તજવીજ ચાલે છે. અને વખતે એમ પણ બને છે, કે માંહોમાંહેની અદાવતને લીધે, પગીઓ નિરપરાધી માણસ ને ફસાવી દેવા પ્રયત્ન કરે છે. પગલું તેનું જ છે—એમ ખાત્રી પૂર્વક જણાવે છે, અને ગુન્હો તેણે કર્યો છે—એમ શક બતાવે છે; પણ આ પ્રમાણે કહેલી હકીકત એકા એક માનવી નહીં જોઈએ. હરેક રીતે ખારીકીથી તપાસ કરી, કાંઈ પણ ખાસ કારણ હોય, તોજ શક લેવો બાજી જણાય છે.

કોઈવાર અનધક પગીઓ તેઓની કમસમજને લીધે

ધે, પગલું ચલાવે છે. તે ખરું જોતાં તો પગલું હોતું જ નથી. અને તેને લીધે વિના કારણે કોઈ ગામ ઉપર અથવા કોઈ માણસ ઉપર વેહેમ જાય છે. કોઈવાર પોતાને માથેથી જુમેદારી ઉતારવા સારૂ, ‘પગલું’ ખીજે ગામ સુધી લેઈ જાય છે. પણ આવી વખતે પોલીસે ઘણી હાંશીઆરી રાખવી જરૂર છે. આગળ પછાડી માંહોમાંહે થતી વાતના ઉપર પોતે ધ્યાન નહીં આપતા હોય, એમ દેખાડી, બરાબર સાંભળવી. જરૂર પડે સલાહ પુછવા. અને ખીજી રીતે ખાત્રી કરવી. એટલે બનાવટ હશે, તો સહેજ સમજાવવા પડશે.

ઘણું કરીને રેતાળ જમીનમાં અથવા જ્યાં ધૂળ વિગેરે હોય તેવી જમીનમાં પગલું ચાલી શકે છે. પથ્થરની જમીનમાં, અથવા સખત જમીનમાં, અથવા જ્યાં ઘાસ ઉગ્યું હોય, તેવી જમીનમાં પગલું ચાલી શકતું નથી. પ્રથમ ઘોડી જમીનમાં ચાલ્યું હોય, ને પછી આવી જમીન આવેથી પગલું આગળ ચાલે નહીં, ત્યારે ‘પગલું ભાંગી ગયું’ એમ કહેવાય છે.

આ પગલાં ચલાવવાની બાબતમાં એટલું જણાવવાની જરૂર છે, કે પગલું રાતો રાત પણ, પ્રસંગ પડે તુરત તુરત ચલાવવું જોઈએ. કેમકે દેર થવાથી બીજાં માણસો તે રસ્તે થઈને જાય; અથવા પવનથી, ધુળ પગલાંને ઢાંકી નાંખે, અથવા આછું કરી નાંખે, તો પછી ગુન્હેગારની તપાસ પગલાંથી ચાલી શકતી નથી.

કેટલીકવાર એક ગામની સીમમાંથી પગલું ચાલ્યું હોય, ને બીજા ગામની સીમમાં આવ્યું હોય, ને તે બાબત તે ગામના મુખી વિગેરેને ખબર આપ્યા છતાં તેઓ

આવતા નથી. અથવા તો આવતાં દેર કરે છે. અથવા તપાસ બરાબર કરતા નથી. ને હરેક બહાને પોતાને ગામ પગલું આગળ નથી, એમ બતાવતા માંગે છે. એ પ્રમાણે ધણીક તકરારે ઉભી થાય છે. ને પાછળથી ગામોમાં માંહે માંહે ઘણો અંટસ પડે છે. તેથી બંદોબસ્ત હંમેશા એવો થવો જોઈએ, કે આવી બાબતોમાં ધણી ખુશીથી એક બીજાને મદદ કરે. આમ કરવાથી ગામોમાં સંપ રહેશે, ને વધારે તકરાર ઉઠવાનો બીજી રીતે સંભવ છે, તેમ ઉઠવા પામશે નહીં.

પ્રકરણ ૪ થું.

પોલીસની ફરજ શી શી છે, તે વિશે ખુલાસો. પોલીસનાં માણસોએ થું સમજવું જોઈએ? તેઓની ચાલ તથા વર્તણૂંક કેવી હોવી જોઈએ? ગુન્હો એટલે શું? “કાગનીઝેબલ” એટલે અખત્યારી ગુન્હાઓ તે કેવા? “નાન કાગનીઝેબલ” એટલે અખત્યાર બાહારના ગુન્હાઓ તે કેવા? “કાગનીઝેબલ” ગુન્હાઓ કયા કયા છે, તે વિશે સમજ. કયા કયા ગુન્હાઓમાં જામીન લઈ શકાએ, ને કયામાં ન લઈ શકાએ તે વિશે. ગુન્હા માંડીવાળી શકાએ, એટલે શું, તથા કયા કયા ગુન્હાઓ માંડીવાળી શકાએ, તે વિશે.

પોલીસની ફરજ શી શી છે તે વિશે ખુલાસો—
આગળ કહેવામાં આવ્યું છે, કે પોલીસના માણસો

એ. ગુન્હો થયા પછી પકડવાનું પ્રયત્ન કરવા કરતાં, ગુન્હો બનતો અટકાવવા સારૂ ઘણી કાળજી રાખવી જોઈએ. આ એક અગત્યની પોલીસખાતાની ફરજ છે, એમ સમજવું જોઈએ. જ્યાં ગુન્હો બનતો અટકાવવાની, અને બનવાનો સંભવ થએ, તાગડતોબ ખબર મળવાની, પૂરી તજવીજ રાખવામાં આવતી નથી, ત્યાં પોલીસની ફરજ બરાબર અદા થતી નથી, અને બંદોબસ્ત કાચો છે, એમ સમજવું. કોઈ પણ જગ્યાએ રાખેલા પોલીસના માણસો, પોતે હોં શીઆરીથી કામ કરતા ન હોય. ત્યાં રહેનારા માણસો તથા આગળ પછાડીના માણસોને બરાબર પીછાનતા ન હોય, સરકારી તેમજ જાહેર મીઠકત વિગેરે ઉપર જોઈએ તેટલી દેખરેખ રાખવામાં નહીં આવતી હોય, એમ બંદોબસ્તમાં ખામીઓ હોય, તો પછી ત્યાં ગુન્હાઓ થતા અટકી શકવાના નહીં. પોલીસનાં માણસો છતાં બંદોબસ્ત નથી, એમ જણાઈ આવશે. વારંવાર સુલેહનો લાંગ, ગુન્હાઓ, વિગેરે થયાંજ કરશે. અને તેથી પોલીસને ગુન્હાઓ પકડવાની મેહેનત પડવાની, એટલુંજ નહીં, પણ ગુન્હાઓ નહીં પકડાયાથી કેટલીક જુમેદારી પણ તેઓને માથે રહેવાની.

પોલીસની સાધારણ ફરજ શું છે, તે વિશે પૂરેપૂરું ધ્યાન આપતાં ઘણું લાંબાણ થઈ જાય. પોલીસની ફરજ જુદી જુદી તરેહની છે. અને તે કેવી જોખમ ભરેલી છે, તે વિશે એ ખાતાનાં માહિતગાર માણસોજ સમજી શકે છે.

કાયદેસર રીતે પોલીસની ફરજ છે, તેનો સાર ટુંકામાં એટલોજ છે કે, ગુન્હા થતા અટકાવવા, થએથી પકડવા, ગુન્હેગાર લોકોને સજાએ પહોંચાડવા, ગુન્હા થવાની વન્કી હોય, તે વખતે તુરતા તુરત ખબર મેળવવી, લોકોની સુ-

લેહ જળવી રાખવી, વિગરે.

સને ૧૮૬૭ ના આક્ટ ૭ (મુ'બઈનો) માં પોલીસ ની ફરજ વિશે ટુંકામાં ખ્યાન છે. તે નીચે પ્રમાણે.—

“ચોખ્ખ અધિકારીએ કાયદાસર હુકમ તથા વારંટ આ-
 “ધ્યાં હોએ તે તેણે તાબડોતોળ માનીને અમલમાં લાવવાં,
 “અને લોકોના સ્વસ્થપણા બાળતની (એટલે સુલેહ બાળ-
 “તની) ખબર કહાડીને તે ખબર જાહેર કરવી, અને ગુ-
 “ન્હા તથા લોકોપકારક કૃત્ય થતાં અટકાવવાનો બંદોબસ્ત
 “કરવો અને ગુન્હેગારોને શોધી કહાડીને તેઓનો ઈનસાફ
 “થવા સાફ તેઓને હાજર કરવા; અને જે માણસોને પક-
 “ડવાનો પોતાને કાયદાની રૂએ અધિકાર હોએ અને જે
 “માણસોને પકડવાનું વાજખી કારણ હોએ તે સર્વને પક-
 “ડવા, એ દરેક પોલીસ અમલદારનું કામ છે એમ સમજ-
 “વું. અને આ કલમમાં કહેલા હરકાંઈ કારણ સાફ વારંટ
 “વગર પીઠામાં અથવા જુગારના અખાડામાં અથવા હલ-
 “કાં અને ખેડંગાં માણસોને આવવા જવાની જગાએ પે-
 “સીને ચોકસી કરવાનો દરેક પોલીસ અમલદારને અ-
 “ધિકાર છે, ”

ટુંકામાં ઉપર પ્રમાણે પોલીસની ફરજ છે. અને આ તથા આગળ પ્રકરણો આવશે, તે ઉપરથી પોલીસનું કામ કેવા પ્રકારનું છે, તે સમજાઈ આવશે.

પોલીસના માણસોએ શું સમજવું જોઈએ.—

પોલીસના માણસોને પોલીસના આક્ટ, તથા ખીજા કાયદાઓની રૂઠ્ઠાએ અખત્યાર ધણો છે, અને હલકા, ચહ-
 ડાઉ, માણસોને અધિકાર અને સત્તા પ્રાપ્ત થએથી, તેનો ધણો ગેરઉપયોગ થવાની ખીક રહે છે. મજેલા અખત્યાર

થી ફાટી જઈ, વારંવાર લોકો સાથે લડવું અથવા લોકોને કનડવા, એ બહુ ધિકારવા ભેગ છે. કોઈ પણ પ્રકારે પોલીસના માણસે ગેરવર્તણૂંક ચલાવવી નહીં જોઈએ. પોલીસની ફરજ એવા પ્રકારની છે, કે આગળ પછાડીના ગુન્હા કરનાર લોકો ઉપર પોલીસનો દાવ, એસવો જરૂરનો છે. પણ એવો વચ્કર પાડવા સાચું જે રીતે ચાલવું જોઈએ, તે રીતે ચાલવામાં ન આવે, તો વચ્કર પડે નહીં. પોલીસે હંમેશાં એટલું સમજવું જોઈએ, કે તેઓને લોકોના જાન તથા માલના રક્ષણને અર્થે તથા લોકોની સલામતીને સાચું રાખેલા છે, અને તેઓનો પગાર વિગેરે લોકોજ આપે છે. પોલીસના માણસો દૈયતના ઉપરી છે, એમ કદી સમજવું નહીં જોઈએ, દૈયત સાથે કોઈ પણ બાબત ઉપર લડાલડી કરી, ગેરવર્તણૂંક ચલાવવામાં આવે, તો તેઓ ઠપકાને પાત્ર છે; માટે જેમ અને તેમ સભ્યતા તથા રીતસર નમ્રતા બદલી રીતભાત રાખી, નોકરી કરવામાં આવે, તો આગળ પછાડીના લોકો ચાહેનાત રાખશે; અને હરેક કામ પ્રસંગે જરૂર પડેથી લોકોની મદદ તેઓને મળી શકશે. તેમજ નોકરીમાં પ્રમાણિકપણું તથા ચાલાકી રાખવામાં આવેથી તેઓનો ભાર બોજ સારો પડશે, અને ગુન્હેગાર લોકો પણ વશ રહેશે.

પોલીસનો બદોબસ્ત સારો રાખવાનો આ એક અકસીર ઉપાય છે, એમ માનવું જોઈએ. પોલીસના બુલ-મથી અથવા દૈયત પ્રત્યે ગેરવર્તણૂંકથી તેઓને લોકો ચાલાતા નથી, અને માંહોમાંહે અદાવત બંધાએ છે. અરસ પરસ મદદ મળી શકતી નથી. ને તેથી ગુન્હેગાર લોકો, દૈયતવાં હંયા મનનો લાલ લેઈ, ગુન્હાઓ કર્યા જાય છે.

માટે ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે પોલીસખાતાનાં માણસોએ હંમેશા પોતાની વર્તણૂક રૂઢિ પ્રત્યે સારી રાખવી જોઈએ.

ગુન્હો એટલે શું?—ગુન્હો એટલે શું? આ સવાલનો જવાબ દેવામાં વિચાર કરવો જોઈએ. કાયદામાં જે કૃત્ય કરવાથી સજાને પાત્ર થવાએ એમ લખ્યું છે, તેનું નામ ગુન્હો. બ્રિટિશ કોડીફિકેશનમાં * હિંદુસ્થાનનો ફોજદારી કાયદો આગ્રહ છે. તે કાયદામાં જે કૃત્ય વિશે સજા ફરમાવેલી છે, તે ગુન્હો ગણાય છે. ફોજદારી કાયદામાં જે જે કૃત્ય કરવાથી સજા થાય છે, એમ લખેલું છે, તેટલાનેજ ગુન્હો કહેવા એમ નથી. પણ તે શિવાએ બીજા ખાસ † અમુક કાયદાઓ અથવા ‡ અમુક બાબત ઉપર કાયદાઓ થઈએ છે, તેમાં પણ જે કૃત્ય કરવાથી સજાને પાત્ર થવાએ છે, એમ બતાવેલું છે, તે પણ ગુન્હાઓ કહેવાય છે.

હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદામાંથી ગુન્હાઓ વિશેની સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવી જોઈએ. કેમકે એવી માહિતી મેળવવાનો બીજો કોઈ રસ્તો નથી.

કેટલાક પોલીસના સિપાઇઓ તેમજ ઉંતરતા દરજ્જાના અમલદારો, વખતે કાયદાથી અજાણ્યા હોય છે. તેઓને જરૂર જોગ કાયદો ઉપરી અમલદારોએ સમજાવવો જોઈએ; નહીં તો કોઈ વાર તેઓ મોટી ભુલ કરી વગર રેહશે નહીં. ઉપરી અમલદારે કાયદો સમજાવતાં ઘણું ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે. અને તેમ ધ્યાન આપવામાં ન આવે તો કેવો અનર્થ થઈ જાય, તેનો દાખલો આપવામાં આવે છે, તેથી જણાઈ આવશે.

* The Indian Penal Code. † Special Laws.

‡ Local Laws.

હિંદુસ્થાનના ફૅજદારી કાયદાની કલમ ૩૭૮ માં ચોરીના ગુન્હાની વ્યાખ્યા આપેલી છે. તેમાં લખ્યું છે કે,—

“જે માણસ કોઇ શખસના કબજામાંથી, તે સખસની રજમંદી શિવાએ કાંઇ જંગમ મિલકત બદલ્યાનતથી લેવાનો ધરાદો કરીને તે પ્રમાણે લેવા સાર તે મિલકતને ખસેડે, તે માણસે ચોરી કરી એમ સમજવું.”

ઉપરની વાખ્યા ઉપરથી જણાશે કે ચોરીનો ગુન્હો બનવાને ત્રણ બાબતોની જરૂર છે. એક તો ^૧“કબજો;” બીજું, ^૨“રજમંદી શિવાએ;” અને ત્રીજું, ^૩“બદલાનતથી લેઇ લેવાને ધરાદો ખસેડવું.”

આ ત્રણ બાબતો શિવાએ ચોરીનો ગુન્હો બનતો નથી. તે સાથે એટલું જણવું જોઇએ કે ચોરીનો ગુન્હો ફક્ત જંગમ મિલકતના સંબંધમાંજ બને છે. ^૪સ્થાવર મિલકતની ચોરી થઇ શકતી નથી. જંગમ તથા સ્થાવર મિલકત એટલે શું. તે વિશે આગળ કહેવામાં આવશે. તેમજ બદલાનત વિશે પણ કહેવામાં આવશે.

હવે આ ત્રણ બાબતોથી જો કે ચોરીનો ગુન્હો બને છે એ વાત ખરી છે, તોપણ આ વાખ્યાનો ^૫અપવાદ પણ યાદ રાખવો જોઇએ.

કોઇ માણસ તમારા લખવાના ખડીઆમાં પોતાની કલમ તમારી રજ શિવાએ બોળે, તો તે ગુન્હો નથી તેમજ તમારી પેહેરવાની પાઘડીમાંથી ટાંકણી કાઢાડી લે, તો

- 1 Possession. 2 Without permission.
3 Dishonest removal. 4 Moveable property.
5 Immoveable property. 6 Exception.

તે પણ ગુન્હો ગણાતો નથી. જો કે ચોરીની કાયદામાં બં-
તાવેલી વાખ્યા ઉપર વિચાર કરતાં, ચોરીનો ગુન્હો છે, એ
મ આ એહુ બાબતોમાં કહી શકાયે, તોપણ તેને વિશે કા-
યદામાં અપવાદ મુક્યો છે. ને તેથી ચોરીનો ગુન્હો આવા
કામોમાં ગણાતો નથી. આ વિશે વિસ્તારથી આગળ આ-
પવામાં આવશે.

‘કાગનીઝેબલ’ એટલે અખત્યારી ગુન્હો તે
કેવા ?—હવે * “કાગનીઝેબલ,” એટલે જેને અખત્યારી
ગુન્હાઓ અથવા અખત્યારી મુકરદમા કહે છે, તે કેવા અને
કયા તે જાણવાની જરૂર છે.

“કાગનીઝેબલ” ગુન્હાની વાખ્યા હુકામાં એટલીજ
છોકે જે ગુન્હાઓ એવા છે કે તેમાં ચાલુ કાયદા પ્રમાણે વ-
ગર વારંટે પકડવા પોલીસ મુખત્યાર છે. એટલે પકડી શકે છે

“નાનકાગનીઝેબલ” ગુન્હો. વગર વારંટે જે ગુ-
ન્હામાં પોલીસ પકડી શકતી નથી, તે અખત્યાર બહારના,
એટલે “નાનકાગનીઝેબલ ” ગુન્હાઓ કહેવાયે છે.

“કાગનીઝેબલ” ગુન્હાઓ કયા કયા છે, તે વિશે
સમજ.—† “રીત” ના કાયદાની કલમ ૫૪ માં નીચે
પ્રમાણે બતાવેલું છે.

“કોઇ પણ પોલીસ અમલદાર માજીસ્ટ્રેટના હુકમ વગર
તથા વગર વારંટે હેઠળ લખેલા સખસોને પકડવા મુખત્યાર છે.

“પેહેલુ”—જે સખસ હરકોઇ કાગનીઝેબલ ગુન્હામાં
સામેલ થયો છે, અથવા જે સખસની ઉપર સદરહુ પ્રમા-

* Cognizable offences and cases. † Criminal
Procedure Code.

“જો સામેલ થયો છે, એવી વ્યાજખી ફરીઆદ કરવામાં આવી હોએ અથવા ખાતરી લાયક ખબર મળી હોએ, અથવા વાજખી શક રહેતો હોએ તે સખસને;

“ખીન્નુ”-જે સખસના કબજામાં બર ફોડવાનું કાંઈ ઓન્નર કાયદેસર કારણ વગર હોએ તે સખસને; કાયદેસર કારણ સાખીત કરવાનો ઓન્ને તે સખસને માથે છે એમ “સમજવું.”

“ત્રીન્નુ”-જે સખસને આ કાયદા પ્રમાણે અથવા સ્થાનિક સરકારના હુકમથી ઢઢેરો કાઢાડીને ગુન્હેગાર તરીકે પ્રસિદ્ધ કર્યો હોએ તે સખસને;

“ચોથું”-આ ચોરીની મિલકત છે એવો વાજખી રીતે શક હોએ તેવી કાંઈ પણ વસ્તુ જે સખસના કબજામાં જડે, અને જેણે સદરહુ વસ્તુના સંબંધમાં કાંઈ ગુન્હો કર્યો છે, એવો વાજખી રીતે શક હોએ તે સખસને;

“પાંચમું”-કોઈ પોલીસ અમલદારને પોતાનું કામ કરવામાં જે સખસ હરકત કરે, તે સખસને, અથવા જે સખસ કાયદાસર પેહુરામાંથી નાહાસી ગયો હોએ, અથવા નાહાસી જવાની કાશીસ કરતો હોએ તે સખસને; અને.

“છઠું” મલીકા માઆજમાની જમીનપરની અથવા દરીઆઈ ફોજમાંથી ફલાણો સખસ નાહાસી ગયો છે, એવો વાજખી રીતે શક હોએ તે સખસને.”

વળી એજ કાયદાની કલમ ૫૫ માં નીચે પ્રમાણે ફરમાવ્યું છે.—

“અને તેમજ જેના હવાલામાં કોઈ પોલીસ થાણું હોએ તેવો હરકોઈ અમલદાર હેઠળ લખેલા સખસોને પકડવાને અથવા પકડાવવાને મુખ્યાર છે, એટલે—

“(અ) સદરહુ થાણાની હદમાં કોઇપણ શખસ
 “પોતે નજરે ન પડે એવો પૂર્વોપાય કરતો માલમ પડે અને
 “તે શખસ કાંઇ કાગનીઝેખત્ર ગુન્હો કરવાના હેતુથી સદરહુ
 “પૂર્વોપાય કરે છે એવું માનવાનું કારણ પ્રસંગ ઉપરથી દે-
 “ખાતું હોએ તો તે શખસને; અથવા.

“(બ) સદરહુ થાણાની હદમાં જે શખસની પાસે
 “પોતાનાં ગુજરાનને માટે કાંઈ સાધન જણાતું નહીં હોએ,
 “અથવા જે પોતાને વિશે ખુલાસા ભરેલા જવાબ આપી
 “શકતો નહીં હોએ તે શખસને; અથવા.

“(ક) જે શખસને અપહરણ કરવાની, ધર ફાડ-
 “વાની, અથવા ચોરી કરવાની. અથવા ફલાણી મિલકત
 “ચોરીની છે એમ જણીને તે ચોરીની મિલકત લેવાની ટેવ
 “છે, એવી રીતે મશહુર હોએ તે શખસને, અથવા જેને
 “જખરીથી કહડાવવાની ટેવ છે અથવા જખરીથી કહડાવવા
 “ના કારણ સાર કોઇ શખસોને હાની કરવાનો ભય દેખા-
 “ડવાની અથવા હાની કરવાનો ભય દેખાડવાની કોશીસ ક-
 “રવાની ટેવ છે, એવી રીતે મશહુર હોએ તે શખસને.

નીચે બતાવેલા ગુન્હાઓ “કાગનીઝેબલ” એટલે એ પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાઓ કાયદામાં ગણેલા છે.

હી. ફો. કા. ની કલમ.	ગુન્હાનો પ્રકાર.	વગર વારંટ પોલીસ પકડી શકે, કે નહીં.
૧૦૯.	કોઈ ગુન્હાની મદદ ગારી, જે તે મદદગારી પરથી મદદગારી કરેલું કામ કરવામાં આવે, અને તેવી મદદગારી ને માટે બીજે કંઈ સાફ શિક્ષા નહીં ઠરાવી હોયતો.	જે ગુન્હાની મદદગારી કરી હોય તે ગુન્હાને માટે અગર વગર વારંટ પકડી શકતા હોયતો વગર વારંટ પકડી શકે નહીં તે નહીં.
૧૧૦.	કોઈ ગુન્હાની મદદગારી અગર મદદગારી કરેલા શખસ તે કામ મદદગારના ઈરાદા કર્તાં જુદા ઈરાદાથી કરે તો.	એજ.
૧૧૧.	એક કામમાં મદદગારી કરીહો એ અને જુદું જ કામ બંને, તો તેહની શરત.	એજ.
૧૧૩.	મદદગારી કરેલાં કામથી મદદગારના ધાર્યા કર્તાં જુદી અસર પેદા થાયે, તો.	એજ.
૧૧૪.	ગુન્હો થતી વખતે મદદગાર હાજર હોયતો,	એજ.

૧૧૫. મોતની અથવા જીવતાં સુધી એજ.
સમુદ્ર પારની શિક્ષા થઇ શકે એ-
હેવા ગુન્હામાં મદદગારી કરવામાં
આવે અને તે ગુન્હો તે મદદગારી
ઉપરથી નહીં થાયતો.
- અગર જેથી વ્યથા થાએ એ- એજ.
હેવું કાંઇ કામ તે મદદગારી ઉપર
થી કરવામાં આવેતો.
૧૧૬. કેદની શિક્ષા થઇ શકે એહે- એજ.
વા ગુન્હામાં મદદગારી કરવામાં
આવે, અને તે ગુન્હો મદદગારી
ઉપરથી નહીં થાય તો.
- અગર તે મદદગાર અથવા મ- એજ.
દદગારી કરેલો સખસ સરકારી
નોકર હોએ, અને તેની ફરજ તે
ગુન્હો અટકાવવાની હોએતો.
૧૧૭. લોક પાસે અથવા દસથી વ- એજ.
ધારે માણસો પાસે કાંઇ ગુન્હો ક-
રાવવામાં મદદગારી કરવી.
૧૧૮. મોતની અથવા જીવતાં સુધી એજ.
સમુદ્ર પારની શિક્ષા થઇ શકે એ-
હેવો કોઇ ગુન્હો કરવાની ધારણા
છુપાવવી, અગર તે ગુન્હો થાએતો.
- અગર તે ગુન્હો નહીં થાએતો. એજ.
૧૧૯. જે ગુન્હો અટકાવવાની પો એજ.
તાની ફરજ હોએ એહેવો કોઇ

- ગુન્હો કરવાની ધારણા કોઇ સરકારી નોકરે છુપાવવી, અગર તે ગુન્હો થાએતો.
- અગર તે ગુન્હો મોત અથવા સમુદ્રપારની શિક્ષા જોગ હોએ તો. એજ.
- અગર ગુન્હો નહીં થાયતો. એજ.
૧૨૦. કેદની શિક્ષા થઇ શકે એહેવો કોઇ ગુન્હો કરવાની ધારણા છુપાવવી અગર તે ગુન્હો થાએતો. એજ.
- અગર નહીં થાએતો. એજ.
૧૩૧. બંડમાં મદદગારી કરવી, અથવા કોઇ આશીસરને અથવા સોલજરને કે ખલાસીને પોતાનીનો કરીથી અથવા પ્રજા ધર્મથી બ્રાપ્ટ કરવાની કોશિસ કરવી. અગર વારંટે પકડી શકે.
૧૩૨. બંડ કરવામાં મદદગારી કરવાથી જો બંડ થાય, તો, એજ.
૧૩૩. કોઇ ઉપરી અમલદાર પોતાનો હુદ્દો ચલાવતો હોએ તે દરમ્યાનમાં તેહેની ઉપર કોઇ આશીસરે, સોલજરે, અથવા ખલાસીએ હુમલો કરવામાં મદદગારી કરવી. એજ.
૧૩૪. અગર તે મદદગારી કરેથી હુમલો થાયતો. એજ.

(૫૫)

૧૩૫.	કોઇ આશીસર, સોલજર અ-
થવા ખલાસીને નાહાસી જવામાં
મદદગારી કરવી.	ધગર વારંત્રે
પકડી શકે.
૧૩૬.	નાહાસી આવેલા સદર્જ પ્રકાર
ના કોઈ આફિસર, સોલજર, અ-
થવા ખલાસીને ઘરમાં રાખવો.	એજ.
૧૩૮.	કોઇ આશીસર, સોલજર અ-
થવા ખલાસીને ના ફરમાનીનું કાંઈ
કામ કરવામાં મદદગારી કરવી,
તે ગુન્હો થાએ, તો.	એજ.
૧૪૦.	સોલજરમાં અપવાના ધરાદાથી
સોલજરનો પોશાક પેહેરવો, અ-
થવા સોલજરનું કાંઈ ચિન્હ ધા-
રણ કરવું.	એજ.
૧૪૩.	કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીના અંગ
ભૂત હોવું.	એજ.
૧૪૪.	જવ લે એહેવું કાંઈ હથિઆર
પાસે છતાં કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડ
ળીમાં સામેલ થવું.	એજ.
૧૪૫.	કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીને
વિખરાઈ જવાનો હુકમ થયો છે
એમ જાણ્યા છતાં તેહેમાં સામિ
લ થવું અથવા જારી રહેવું.	એજ.
૧૪૭.	હંગામો કરવો.	એજ.
૧૪૮.	જવ લે એવું હથિઆર પાસે
રાખીને હંગામો કરવો.	એજ.

૧૪૯. કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીને અંગભૂત કાંઈ ગુન્હો કરે, તો તે મંડળીના બીજા પ્રત્યેક અંગભૂત ને તે ગુન્હાનો તકસીર વાર સમજવો. તે ગુન્હાને માટે વગર વારંટે પકડી શકતા હોય, તો પકડી શકાય, નહીંતો નહીં.
૧૫૦. કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીમાં સામેલ થવાને પૈસા આપવા કરીને અથવા બીજી રીતે કોઈ સખસોને રાખવા. વગર વારંટે પકડી શકે.
૧૫૧. પાંચ અથવા વધારે સખસોની કોઈ મંડળીને, વિખરાઈ જવાનો હુકમ થયા પછી જાણી બુઝીને તે મંડળીમાં સામેલ થવું અથવા જારી રહેવું. એજ.
૧૫૨. હંગામો બંધ પાડવા વિગેરેનું કામ કરતો હોય તેવામાં કોઈ સરકારી નોકરની ઉપર હુમલો કરવો અથવા તેને હરકત કરવી. એજ.
૧૫૩. હંગામો કરાવવાના ધરાદારી દુષ્ટતાથી કોઈનાં મનમાં કોઈ ઉત્પન્ન કરવો, અગર હંગામો થાય તો. એજ.
અગર નહીં થાય તો. એજ.
૧૫૭. કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીને સારૂ પૈસા આપવા કરીને રાખેલા સખસોને ઘરમાં રાખવા. એજ.
૧૫૮. કોઈ કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીમાં અથવા હંગામામાં સામેલ થવા. એજ.

- સાર પૈસા લેવા કરીને રહેવું.
અથવા હથિયાર બંદ થઇને
કરવું. વગર વારંટ પ-
કડી શકે.
૧૭૦. કોઇ સરકારી નોકરને વેશલેવો. એજ.
૧૭૧. કોઇ સરકારી નોકર જેવો પો-
સાક પેહરે તો હોય અથવા જે
વી નિગાણી સાથે રાખતો હોય,
તેવો પોશાક અથવા તેવી નિ-
ગાણી દગલ બાજના ઈરાદાથી
પેહરેવો અથવા સાથે રાખવી. એજ.
૨૧૨. કોઇ ગુન્હેગારને ઘરમાં રાખ-
વો, તે ગુન્હો જે દેહાંત શિક્ષા
જોગ હોય, તો, એજ.
તે ગુન્હો જે જીવતાં સુધી
સમુદ્ર પારની અથવા દશ વર્ષ
સુધી કેદની શિક્ષા જોગ હોય, તો. એજ.
અગર તે ગુન્હો ૧૦ વર્ષ સુ-
ધી નહીં પણ ૧ વર્ષ સુધી કેદ-
ની શિક્ષા જોગ હોય, તો. એજ.
૨૧૬. જે ગુન્હેગાર કેદમાંથી નાહો
હોય અથવા જેને પકડવાનો હુ-
કમ થયો હોય, તે ગુન્હેગારને
ઘરમાં રાખવો, તે ગુન્હો દેહાંત
શિક્ષા જોગ હોય, તો. એજ.
જીવતાં સુધી સમુદ્રપારની અ-
થવા ૧૦ વર્ષ સુધી કેદની શિક્ષા
જોગ હોય, તો. એજ.
અગર ૧૦ વર્ષ નહીં પણ ૧
વર્ષ સુધી કેદની શિક્ષા જોગ હોય, તો. એજ.

૨૨૪. કોઈ શખસને કાયદા મુજબ અગર વારંટે પકડ-
પકડતા હોય તેમાં તેણે સામડી શકે.
થવું અથવા હરકત કરવી.
૨૨૫. કોઈ શખસને કાયદા મુજબ એજ.
પકડતા હોય તેમાં કોઈ બીજા
શખસે સામા થવું અથવા હરકત
કરવી, અથવા કાયદેસર કેદમાં
થી તેને છોડાવવો,
અગર તેની ઉપર જીવતાં સુધીની એજ.
સમુદ્રપારની અથવા ૧૦ વર્ષ સુ-
ધી કેદની શિક્ષા થઈ શકે, એવા
ગુન્હાનું તોહોમત હોય, તો.
અગર દેહાંત શિક્ષા થઈ શકે એજ.
એવા ગુન્હાનું તોહોમત હોય, તો.
અગર તે શખસની ઉપર જીવતાં એજ.
સુધીની સમુદ્રપારની શિક્ષા-
નો, અથવા ૧૦ વર્ષ સુધીની કે-
તેથી વધારે સમુદ્રપાર, શાસન-
ક દાસત્વ, અથવા કેદની શિક્ષા-
નો હુકમ થયો હોય, તો.
અગર મોતની શિક્ષાનો હુકમ એજ.
થયો હોય તો.
૨૨૫. અ. સારી રીતે ચાલવા બાબત જ એજ.
મીન આપવાને ચુક્યાના સખ-
બથી કેદમાં રાખ્યું હોય, ત્યાંથી
નાહાસી જવું, અથવા નાહાસી
જવાની કોશીસ કરવી.
૨૨૬. સમુદ્રપારથી કાયદા વિરુદ્ધ પા- એજ.
છું આવવું.
૨૩૧. શિક્કો ખોટો બનાવવો, અ- એજ.

- થવા તે ક્રિયાનો કાંઈ પણ ભાગ કરવો.
૨૩૨. રાણીનો શિક્કો ખોટો બનાવ-વગર વારંટ પક-
વો, અથવા તે ક્રિયાનો કાંઈપણ ડી શકે.
ભાગ કરવો.
૨૩૩. શિક્કો ખોટો બનાવવાના કા એજ.
રણસર હથીયાર બનાવવાં ખરિ
દવાં, અથવા વેચવાં.
૨૩૪. રાણીનો શિક્કો ખોટો બનાવ એજ.
વાનાં કારણસર હથીયાર બના-
વવાં, ખરિદવાં, અથવા વેચવાં.
૨૩૫. શિક્કો ખોટો બનાવવાનાં કાર- એજ.
ણસર કાંઈ હથીયાર અથવા સા
મન પાસે રાખવો.
રાણીનો શિક્કો બનાવવાનાં એજ.
કારણસર હોય તો.
૨૩૬. હિંદુસ્તાનમાં રહીને હિંદુસ્તા એજ.
નની બહાર કાંઈ શિક્કો ખોટો
બનાવવામાં મદદગારી કરવી.
૨૩૭. ખોટો શિક્કો બાણી બુલને એજ.
આ દેશમાં લાવવો અથવા આ
દેશમાંથી બહાર લઈ જવો.
૨૩૮. રાણીનો શિક્કો ખોટો બના- એજ.
વેલો બાણી બુલને આ દેશ-
માં લાવવો, અથવા આ દેશમાં-
થી બહાર લઈ જવો.

૨૩૯. કોઈ શિક્કો ખોટો છે એમ, વગર વારંટે પક-
તે લેતી વખતે જાણીને રાખવો, ડી શકે.
અથવા તે ખીજાને આપવો(વિગેરે).
૨૪૦. રાણીના કોઈ શિક્કો ખાખત એજ.
તેમ કરવું.
૨૪૧. કોઈ માણસની પાસે કાંઈશિ- એજ.
કકો પેહેલાં આવે, તે વખતે તે
એમ જાણતો નહીં હોય કે આ
શિક્કો ખોટો છે, તે શિક્કો તે મા-
ણસે કોઈને ખરા દાખલ આપવો.
૨૪૨. કોઈ શિક્કો કોઈ શખસની એજ.
પાસે આવતી વખતે તેણે એમ
જાણ્યું હોય કે આ શિક્કો ખો-
ટો છે, તે શખસે તે ખોટો શિ-
કકો પાસે રાખવો.
૨૪૩. રાણીનો કોઈ શિક્કો કોઈ શ એજ.
ખસની પાસે આવતી વખતે તેણે
એમ જાણ્યું હોય કે આ શિ-
કકો ખોટો છે, તે શખસે તે ખોટો
શિક્કો પાસે રાખવો.
૨૪૪. ટંકશાળમાં નોકર રહેલાં મા- એજ.
ણસે કાયદામાં ઠરાવેલાં વજન અ-
થવા મેજવણીથી જુદાં વજન અ-
થવા મેજવણીનો શિક્કો ખનાવવો.
૨૪૫. શિક્કો પાડવાનું કાંઈ હથીયાર એજ.
કોઈ ટંકશાળમાંથી કાયદા વિરુદ્ધ
લેઈ જવું.

૨૪૬. દગલબાણથી કોઇ શિક્કાનું વગર વારંટે પકડી
જન ઓછું કરવું અથવા તેની શકે.
મેળવણીમાં ફેરફાર કરવો.
૨૪૭. દગલબાણથી રાણીના શિક્કા એજ.
નું વજન ઓછું કરવું અથવા તે-
ની મેળવણી બદલવી.
૨૪૮. કોઇ શિક્કા બીજા શિક્કાને એજ.
ઠેકાણે ચાલે એહેવા ધરાદારી તે
શિક્કાનું રૂપ બદલવું.
૨૪૯. રાણીનો કોઈ શિક્કા બીજા એજ.
શિક્કાને ઠેકાણે ચાલે એવા ધરા-
દારી તે શિક્કાનું બદલવું.
૨૫૦. આ શિક્કામાં ફેરફાર થયેલો એજ.
છે એવું જાણીને જે શિક્કા પા-
સે રાખ્યો હોય તે બીજાને આ-
પવો.
૨૫૧. આ શિક્કામાં ફેરફાર થયેલો એજ.
છે એમ જાણીને રાણીનો જે
શિક્કા પાસે રાખ્યો હોય તે શિ-
ક્કા આપવો.
૨૫૨. કોઇ શખસની પાસે કોઈ ફે એજ.
રફાર થયેલો શિક્કા આવતી વ-
ખતે તેમાં ફેરફાર થયેલો છે એમ
તેણે જાણ્યાં છતાં તે પાસે રાખવો.
૨૫૩. કોઇ શખસની પાસે કોઈ ફે એજ.
રફાર થયેલો રાણીનો શિક્કા આ-

- વતી વખતે તેમાં ફેરફાર થયેલો છે, એમ તેણે જાણ્યા છતાં તે પાસે રાખેલો.
૨૫૪. જે શિક્કો કોઈ માણસની પાસે વગર વારંટ પકડેલાં આવતી વખતે તેહેમાં ફેરફાર થયેલો છે એમ તેણે જાણ્યું નહીં હોય, તે શિક્કો તેણે ખીજાને ખરા શિક્કો દાખલ પાડેલો.
૨૫૫. સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવેલો એજ.
૨૫૬. કોઈ સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવવાના કારણસર કાંઈ હથિયાર અથવા સામન પાસે રાખેલો. એજ.
૨૫૭. કોઈ સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવવાના કારણસર હથિયાર બનાવવું, ખરીદવું, અથવા વેચવું. એજ.
૨૫૮. સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવેલો વેચેલો. એજ.
૨૫૯. સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવેલો પાસે રાખેલો. એજ.
૨૬૦. કોઈ સરકારી સ્ટાંપ ખોટો બનાવેલો છે, એમ જાણ્યા છતાં તે ખરા દાખલ વાપરેલો. એજ.
૨૬૧. સરકારને ગેર વાજબી હાનિ પહોંચાડેલો. એજ.

- કરવાના ધરાદાથી જોપર સરકારી સ્ટાંપ હોએ, એહેવા કોઇ પદાર્થ ઉપર કાંઇ લખાણ એહેરી લાખવું, અથવા કોઇ લેખને માટે કાંઈ સ્ટાંપ વાપર્યો હોએ તે સ્ટાંપ તે લેખ ઉપરથી કાઢાડી લાખવો.
૨૬૨. કોઇ સરકારી સ્ટાંપ આગળ વગર વારંટ વાપરેલો છે, એમ જણ્યાં છતાં પકડી શકે. તે પાછો વાપરવો.
૨૬૩. સ્ટાંપ વાપરેલો છે, એવી રીતની કાંઇ નિશાણી છોલી લાખવી. એજ.
૨૬૬. જીંદગીને જોખમ પોહ્યાંએ એહેવા રોગનો ચેપ પસરે એહેવું ગ-એજ. ફલતીનું કામ.
૨૭૦. જીંદગીને જોખમ પોહ્યાંએ એવા રોગનો ચેપ પસરે એવું કે-એજ. શ મુદ્દિતું કામ.
૨૭૭. સાર્વજનિક ઝરા અથવા જ-એજ. લાશયનું પાણી મેલું કરવું.
૨૭૯. સરીઆમ રસ્તા પર બે ફિ-એજ. કરાઈથી હાંકવું અથવા સ્વારી કરવી, એવી રીતે કે તેથી માણસની જીંદગી જોખમમાં રહે વિગેરે.
૨૮૦. બે ફિકરાઈથી વહાણ ચલાવવું, એજ. એવી રીતે કે, તેથી માણસની જીંદગી જોખમમાં રહે વિગેરે.
૨૮૧. ખોટું અજવાળું, નિશાણી એજ.

- અથવા બોયું દેખાડવું.
૨૮૨. ઘણો ભાર ભરેલાં અથવા દે-વગર વારંટે પકડી
દેશનવાળાં વાહાણમાં ભાડું કરી શકે.
તે કોઈ શખસને જલ મારે લ-
ઈ જવો, નેથી તેહની જીંદગી
જોખમમાં રહે.
૨૮૩. સરિયામ રસ્તામાં અથવા વા એજ.
હાણનાં રસ્તામાં લય અથવા અ-
ડચણ અથવા નુકશાન કરવું.
૨૮૪. અગ્નિ અથવા શીઘ્ર જવાહા એજ.
ગ્રાહી પદાર્થ સંબંધી એવું કા-
મ કરવું, કે તેથી માણસની
જીંદગી વિગેરે જોખમમાં રહે.
૨૮૬. અવાજ સાથે ડુટે એવા કાં એજ.
ઈ પદાર્થ સંબંધી એવું કામ
કરવું.
૨૮૮. કોઈ શખસના કળમમાં કાં એજ.
ઈ જાનવર હોય તે જાનવરથી
માણસની જીંદગીને કાંઈ નુક-
શાન થાય નહીં, અથવા તેથી
કોઈને મહાવ્યથા થાય નહીં,
એહેવો બંદોબસ્ત રાખવામાં તે
શખસ કસૂર કરે તો.
૨૮૯. બંધ કરવાની તાકીદ થયા એજ.
પછી અપકારક કૃત્ય જારી રાખવું.
૨૯૨. બીલાસ પુસ્તકો વિગેરેનું વે- એજ.

- ચાણુ, વિગેરે.
૨૯૩. વેચાણુ અથવા દેખાડવા સા-વગર વારંટે પક-
 ૩ ખીભત્સ પુસ્તક વગેરે કબજા હી શકે.
 માં રાખવું.
૨૯૪. ખીભત્સ ગીતો. એજ.
૨૯૫. કોઇ પણ જાતના લોકોના એજ.
 ધર્મને અપમાન કરવાના ઇરાદા-
 થી કોઇ પૂજના ઠેકાણાનો અથવા
 પવિત્ર વસ્તુનો નાશ કરવો, અ-
 થવા તેહને નુકસાન કરવું, અથ-
 વા તેહને બ્રહ્મ કરવી.
૨૯૬. કોઇ ધર્મ સંબંધી મંડળી પુ-એજ.
 જનાં કામમાં છતાં તેહને અ-
 ડચણુ કરવી.
૨૯૭. પૂજની જગા અથવા કબર-એજ.
 સ્તાનામાં વગરરજાએ જવું, અ-
 થવા કોઇ શપ્થસના મનને દુ-
 ખ કરવા અથવા તેહના ધર્મને
 અપમાન કરવાના ઇરાદાથી પ્રેત
 સંસ્કાર થતો હોએ ત્યાં ગરબડ
 કરવી, અથવા કોઈ પ્રેતનું અપ-
 માન કરવું.
૩૦૨. ખુન. એજ.
- ૩૦૩ જન્મ દેપના ગુન્હેગારે કરે એજ.
 લું ખુન.

૩૦૪. ખુનથી ઉતરતા દરજ્જાનો શિવગર વારં પક-
ક્ષણીય મનુષ્ય વધ અગર જેડી શકે.
કામથી મોત થયું હોએ તે મો-
ત આણવાના ધરાદાથી કર્યું હો-
એ તો.
૩૦૪. અ ગફલતથી મોત આણવું. એજ.
૩૦૫. કોઈ બાળક અથવા દિવાના એજ.
અથવા અજેલ અથવા જન્મથીજ
ગાંડા અથવા કેફવાળા શખસને
આત્મધાત કરવામાં મદદગારી
કરવી.
૩૦૬. આત્મધાત કરવામાં મદદગારી. એજ.
૩૦૭. ખુનની કોશીસ. એજ.
અગર તે કામથી કોઈ શખ- એજ.
સને વ્યથા થાય તો.
- જન્મ દીપના કેદીએ ખુનની એજ.
કોશીસ કરવી, અગર તેથી વ્ય-
થા થાય, તો.
૩૦૮. શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ કરવા- એજ.
ની કોશીસ.
- અગર તે કામથી કોઈ શખ- એજ.
સને વ્યથા થાય, તો.
૩૦૯. આત્મધાત કરવાની કોશીસ. એજ.
૩૧૧. ઠગ હોવું. એજ.

૩૧૭. કોઇ બાર વર્ષથી ઓછી ઉં- વગર વારંટે પ-
મરનાં બચ્ચાંને તેહેના માળાપે કડી શકે.
અથવા જે શખસનાં હવાલામાં
તે બચ્ચું હોય, તે શખસે તેહે
ને તજ દેવાના ઈરાદાથી ખુલ્લું
મુકવું.
૩૧૮. મુડદું છાની રીતે વગે કરી એજ.
દબને જન્મ છુપાવવો.
૩૨૪. ભયંકર શસ્ત્ર અથવા સાધન એજ.
વડે બુદ્ધિ પૂર્વક વ્યથા કરવી.
૩૨૫. બુદ્ધિ પૂર્વક મહા વ્યથા કરવી. એજ.
૩૨૬. ભયંકર શસ્ત્ર અથવા સાધન એજ.
વડે બુદ્ધિ પૂર્વક મહા વ્યથા કરવી.
૩૨૭. જખરાઇથી કાંઇ મિલકત અ- એજ.
થવા કિંમતી દસ્તાવેજ કહડાવવા
સાર અથવા કાંઇ ચુન્હો કરવો
સેહેલ થાએ એહેવું કાયદા વિરુદ્ધ
કામ કરાવવા સાર બુદ્ધિ પૂર્વક
વ્યથા કરવી.
૩૨૮. વ્યથા કરવાના ઈરાદાથી એ- એજ.
હેંશ કરે એવી કાંઇ વસ્તુ ખવ-
ડાવવી.
૩૨૯. જખર દસ્તીથી કાંઇ મિલકત એજ.
અથવા કિંમતી દસ્તાવેજ કહડા-
વવા, અથવા કાંઈ ચુન્હો કરવો
સેહેલ થાએ એહેવું કાયદા વિરુદ્ધ

- કામ કરાવવા સારુ બુદ્ધિ પૂર્વક મહા વ્યથા કરવી
૩૩૦. જખરદસ્તીથી કબુલાત કરાવગર વારંટે પકડી વવા અથવા કાંઈ ખખર મેળાવ શકે. વા કે મિલકત પાછી અપાવવા સાડ બુદ્ધિ પૂર્વક વ્યથા કરવી વિગેરે.
૩૩૧. જખર દસ્તીથી કબુલાત કરાવવા અથવા કાંઈ ખખર મેળાવવા કે મિલકત પાછી અપાવવા સાડ બુદ્ધિ પૂર્વક મહાવ્યથા કરવી. એજ.
૩૩૨. કાંઈ સરકારી નોકરને ડરાવીને તેહેનો અમલ કરતો ખંધ રાખવાને બુદ્ધિ પૂર્વક વ્યથા કરવી. એજ.
૩૩૩. કાંઈ સરકારી નોકરને ડરાવીને તેહેનો અમલ કરતો ખંધ રાખવાને બુદ્ધિ પૂર્વક મહાવ્યથા કરવી. એજ.
૩૩૪. ભારે તથા અસ્મિક ક્રોધ ઉત્પન્ન થએથી ક્રોધ ઉત્પન્ન કરનાર શિવાયે ખીજાને વ્યથા કરવનો ધરાહો નહીં છતાં મહા વ્યથા કરવી. એજ.
૩૩૫. જે કામથી માણસની જીંદગી જોખમમાં આવે, અથવા ખીજાઓનાં શરીરની સલામતી જોખમમાં આવે તે કામ કરવું. એજ.

૩૩૭. માણસની જીંદગી વગેરે જો વગર વારંદે પકડી
ખમમાં આવે, એવું કામ કરીને શકે.
વ્યથા કરવી.
૩૩૮. માણસની જીંદગી વગેરે જો એજ.
ખમમાં આવે એટલું કામ કરી-
ને મહાવ્યથા કરવી.
૩૪૧. કોઈને ગેરવ્યાજખી અટકાવ એજ.
કરવો.
૩૪૨. કોઈને ગેરવ્યાજખી કેદ કરવો. એજ.
૩૪૩. ત્રણ અથવા વધારે દિવસ ગેર એજ.
વ્યાજખી કેદ.
૩૪૪. દસ અથવા વધારે દિવસ ગેર એજ.
વ્યાજખી કેદ.
૩૪૬. છાતી ગેરવ્યાજખી કેદ. એજ.
૩૪૭. જખરદસ્તીથી કાંઈ મિકલત એજ.
કહાવવાનાં અથવા કાંઈ કાયદા
વિરૂદ્ધ કામ કરાવાના કારણસર
ગેર વ્યાજખી કેદ.
૩૪૮. જખરદસ્તીથી કમુલાત કરા- એજ.
વવાનાં અથવા ખખર કહાવવાનાં
અથવા કાંઈ મિકલત પાછી અ-
પાવવાનાં કારણસર ગેરવ્યાજખી
કેદ.
૩૫૩. કોઈ સરકારી નોકરને ડરાવીને એજ.

તેહેનો અમલ કરતો બંધ રાખ-
વાને સાપરાધ બળ વાપરવું,
અથવા હુમલો કરવો.

૩૫૪. કોઇ સ્ત્રીની લાજ લેવાના ઇ-વગર વારંટેપકડી
રાદાથી તેહેની ઉપર હુમલો અ- શકે.
થવા સાપરાધ બળ.

૩૫૬. કોઇ શખસે કાંઇ વસ્તુ પેહે એજ.
રી હોય અથવા લઇ જતો હોય
તે વસ્તુની ચોરી કરવાની કોશી-
સ કરવામાં હુમલો, અથવા સા-
પરાધ બળ.

૩૫૭. કોઇ શખસને ગેરવ્યાજખી એજ.
કેદ કરવાની કોશિસમાં હુમલો અ
થવા સાપરાધ બળ વાપરવું.

૩૬૩. મનુષ્ય હરણુ. એજ.

૩૬૪ ખુન કરવા માટે મનુષ્ય હર- એજ.
ણુ અથવા મનુષ્ય નયન.

૩૬૫. કોઇ શખસને છાની રીતે ગે- એજ.
રવ્યાજખી કેદ કરવાના ઇરાદાથી
તેહેનું હરણુ અથવા નયન કરવું.

૩૬૬. કોઇ સ્ત્રીના જીવમથી લગ્ન એજ.
કરાવવાં અથવા તેની ઉપર જીવ-
મ કરાવવો, વિગેરે કારણુ સાર
તે સ્ત્રીનું હરણુ અથવા નયન
કરવું.

૩૬૭. કોઈ શખસને મહાવ્યથા થાય, વગર વારંટે પકડી
તેહેને ગુલામ કરવામાં આવે, શકે.
વગેરે કારણસર તેનું હરણ અ-
થવા નયન કરવું.
૩૬૮. હરણ થયેલા શખસને સંતા-એજ.
ડવો અથવા કેદમાં રાખવો.
૩૬૯. કોઈ બચ્ચાંના શરીરપરથી એજ.
કોઈ મિલકત ચોરવાના ધરાદારથી
તે બચ્ચાંનું હરણ અથવા નયન
કરવું.
૩૭૧. નિત્ય ગુલામનો વેપાર કરવો. એજ.
૩૭૨. જીર કર્મને માટે કોઈ બાળ-એજ.
કને વેચવું, અથવા બાડે આપ-
વું, વિગેરે.
૩૭૩. જીર કર્મને માટે કોઈ બાળ-એજ.
કને ખરીદ કરવું, અથવા કબ-
જામાં લેવું.
૩૭૪. કાયદા વિરુદ્ધ જખરાઈથી મ-એજ.
જુરી કરાવવી.
૩૭૬. બલાતકાર સંભોગ. એજ.
૩૭૭. સૃષ્ટિ ક્રમ વિરુદ્ધ ગુન્હા. એજ.
૩૭૯. ચોરી. એજ.
૩૮૦. કોઈ ઇમારત, તંબુ, અથવા એજ.

વાંહાણમાં ચોરી.

૩૮૧. શેઠના કબજામાં માંહેલી મિ-વગરવાર ટે પકડી
લકતની મેહેતા અથવા ચાકરે ચો- શકે.
રી કરવી.
૩૮૨. ચોરી કરવા સાર, અથવા ચો-એજ.
રી કર્યા પછી નાશી જવા સાર,
અથવા ચોરીથી મળેલી મિલકત
પાસે રાખવા સાર, મોત વ્યથા
અથવા અટકાવ કરવાની, અ-
થવા મોત, વ્યથા, કે અટકાવનો
ભય ઉત્પન્ન કરવાની તૈયારી ક-
રી ને પછી ચોરી કરવી.
૩૮૨. અપહરણ. એજ.
અગર સુરજ આથમ્યા પછી એજ.
તથા સૂરજ ઉગ્યા પહેલાં કોઈ
ચોરી રસ્તાપર કર્યું હોય, તો.
૩૮૩. અપહરણ કરવાની કોશિસ. એજ.
૩૮૪. અપહરણ કરવામાં અથવા એજ.
અપહરણની કોસીશમાં ખુદી
પૂર્વક વ્યથા કરવી. અથવા અપ-
હરણ કરવામાં સામેલ રહેલું.
૩૮૫. ડાકાઘટી. એજ.
૩૮૬. ડાકાઘટીમાં ખુન. એજ.
૩૮૭. ખુન અથવા મહાવ્યથા કર-એજ.
વાની કોશિસની સાથે અપહરણ

અથવા ડાકાઘટી.

૩૬૮. કાંઈ લયંકર શસ્ત્ર ધારણ કર્યું વગર વારંટ પકડી
હોએ તે વખતે અપહરણ અ- શકે.
થવા ડાકાઘટી કરવાની કોશિસ.
૩૬૯. ડાકાઘટી કરવાની તૈયારી કરવી. એજ.
૪૦૦. હંમેશ ડાકાઘટી કરવાનાં કાર- એજ.
ણસર એકઠા મળેલા શખસોની
ટાળીમાં હોવું.
૪૦૧. હંમેશ ચોરી કરવાના કારણ- એજ.
સર એકઠા મળેલા શખસોની લ-
ટકતી ટાળીમાં હોવું.
૪૦૨. ડાકાઘટી કરવાના કારણસર એજ.
મળેલા પાંચ અથવા વધારે શ-
ખસોમાં હોવું.
૪૦૬. સાપરાધ વિશ્વાસઘાત. એજ.
૪૦૭. ભાર વાહક, ડંકાવાળા વગેરે એજ.
એ સાપરાધ વિશ્વાસઘાત કરવો.
૪૦૮. કોઈ મેહેતા અથવા ચાકરે એજ.
સાપરાધ વિશ્વાસઘાત કરવો.
૪૧૧. ચોરીની મિલકત ચોરીની જ. એજ.
ણીને બદ દયાનતથી લેવી.
૪૧૨. આ ડાકાઘટી કરતાં મળેલી એજ.
મિલકત છે, એમ જણીને તે ચોરી

- ની મિલકત બદ દયાનતથી લેવી.
૪૧૩. નિત્ય ચોરીની મિલકતનો ધ-વગરવાર ૨૦ પકડી
ધો કરવો. શકે.
૪૧૪. ચોરીની મિલકત બાણીને તે એજ.
સંતાડવામાં અથવા વગે કરવામાં
મદદ કરવી.
૪૧૮. દસ રૂપીઆની કે તેથી વ-એજ.
ધારે કિંમતના કોઈ જનવરને
મારી નાંખીને અથવા ઝેર દધને
અથવા લંગડું છુટું કરીને કે નિ
રૂપયોગી કરીને બિગાડ કરવો.
૪૨૯. કાંઈ પણ કિંમતના હાથી, ઉંટ, ઘોડા એજ.
વગેરેને અથવા ૫૦ કે વધારે રૂપી
આની કિંમતના કોઈ ખીજા જન-
વરને..... (ઉપર પ્રમાણે)
૪૩૦. ખેતીનાં કામોને પાણીનું પો-એજ..
હાંચવું આપું કરીને બિગાડ ક-
રવો, વિગેરે.
૪૩૧. મુસાફરી કરવાને અથવા મા-એજ.
લ લેઈ જવાને જોખમ ભરેલો
થાએ એમ અથવા અગમ્ય થા-
એ એમ કોઈ સરીઆમ રસ્તાને,
પુલને નદીને અથવા વહાણ આ-
લે એવી નેહરને નુકશાન કરીને
બિગાડ કરવો.
૪૩૨. નુકશાની થાએ એવી રીતે એજ.
કોઈ સરીઆમ ગટરને રેલાવીને
અથવા બંધ કરીને બિગાડ કરવો.
૪૩૩. કાંઈ દાંડીનો દીવો અથવા દરિ એજ.

ખાંધ નિશાણી હોએ, તેહેનો ના-
શ કરીને, તેને ખસેડીને, અથવા
ઝોઢી ઉપયોગી કરીને, અથવા
ખેટી રોશની બતાવીને બિગાડ
કરવો.

૪૩૫. ૧૦૦ રૂપીઆની કે વધારે વગર વારંટે પકડી
નુકશાની અથવા ખેતીની ઉત્પ- શકે.

ન્તની બાબતમાં ૧૦ રૂપીઆની
કે વધારે નુકસાની કરવાના ધરા
દાથી અગ્નિ વડે અથવા અવાજ
સાથે ઘુટે એહેવા કાંઈ પદાર્થ વ-
ડે બિગાડ કરવો.

૪૩૬. કાંઈ ઘર વિગેરેનો નાશ કર- એજ.
વાના ધરાદાથી અગ્નિ વડે અથવા
અવાજ સાથે ઘુટે એહેવા પદાર્થ
વડે બિગાડ કરવો.

૪૩૭. તૂતકવાળાં વાહાણુનો અથવા એજ.
વીસ ટનનાં ભારના વાહાણુનો ના
શ કરવાના ધરાદાથી અથવા તે-
હેવાં વાહાણુને જોખમ ભરેલું
કરવાના ધરાદાથી બિગાડ કરવો

૪૩૮. છેલ્લી કલમમાં બ્યાન કરેલો એજ.
બિગાડ અગ્નિ વડે અથવા અ-
વાજ સાથે ઘુટે એવા કાંઈ પદાર્થ
વડે કર્યો હોએ, તો.

૪૩૯. ચોરી વગેરે કરવાના ધરાદાથી એજ.
વાહાણુને કિનારા પર ચઢાવી દેવું.

૪૪૦. મોત અથવા વ્યથા કરવાની વગર વારંટે પકડી
તૈયારી કરીને બિગાડ કરવો. શકે.
૪૪૭. સાપરાધ પ્રવેશ. એજ.
૪૪૮. ગૃહ પ્રવેશ. એજ.
૪૪૯. મોતની શિક્ષા થઇ શકે એવો એજ.
કોઇ ગુન્હો કરવા સારૂ ગૃહ પ્ર-
વેશ કરવો.
૪૫૦. જીવતાં સુધી સમુદ્ર પારની એજ.
શિક્ષા થઇ શકે એહેવો કોઇ ગુ-
ન્હો કરવા સારૂ ગૃહ પ્રવેશ કરવો.
૪૫૧. કેદની શિક્ષા થઈ શકે એહે- એજ.
વો કોઇ ગુન્હો કરવા સારૂ ગૃહ
પ્રવેશ કરવો.
- અગર તે ગુન્હો ચોરીનો હો એજ.
એ, તો.
૪૫૨. વ્યથા અથવા હુમલો વગેરે કર. એજ.
વાની તૈયારી કર્યા પછી ગૃહ પ્રવેશ
કરવો.
૪૫૩. ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ કરવો, અ- એજ.
થવા ધર ફાડવું.
૪૫૪. કેદની શિક્ષા થઇ શકતી હો- એજ.
એ, એહેવો કોઇ ગુન્હો કરવા
સારૂ ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ કરવો, અથ-
વા ધર ફાડવું.

- અગર તે ગુન્હો ચોરીનો હો- વગર વારંટ પકડી
એ તો. શકે.
૪૫૫. વ્યથા અથવા હુમલો વગેરે એજ.
કરવાની તૈયારી કરીને ગુમ ગૃહ
પ્રવેશ કરવો, અથવા ધર ફેડવું.
૪૫૬. રાતે ગુમ ગૃહ પ્રવેશ કરવો, એજ.
અથવા ધર ફેડવું.
૪૫૭. કેદની શિક્ષા થઈ શકતી હો- એજ.
એ, એહોવો, ગુન્હો કરવા સાર
રાતે ગુમ ગૃહ પ્રવેશ કરવો અથવા
ધર ફેડવું.
- અગર તે ગુન્હો ચોરીનો હો- એજ.
એ, તો.
૪૫૮. વ્યથા વગેરે કરવાની તૈયારી એજ.
કરીને રાતે ગુમ ગૃહ પ્રવેશ કર-
વો અથવા ધર ફેડવું.
૪૫૯. ગુમ ગૃહ પ્રવેશ અથવા ધર એજ.
ફેડવાનો ગુન્હો કરતાં કોઈને મ-
હાત્મ્ય કરવી.
૪૬૦. ઘણા શખસો રાતે ધર ફેડ- એજ.
વા વગેરેમાં શામલ હોય, અને
તેઓમાંનો કોઈ એક મોત અ-
થવા મહાવ્યથા કરે તો.
૪૬૧. કોઈ બંધ કરેલા નિધાનમાં એજ.
કોઈ મિલકત હોય, અથવા કોઈ

મિલકત છે, એમ ધરાયું હોય.
તે નિધાનને બદ દયાનતથી ફે-
ડીને અથવા બીજી રીતે ઉઘાડવું.

૪૬૨. તેજ ચુન્હો જ્યારે તે નિધાન વગર વારંટ પક-
જેહેને સોપ્યું હોય, તે માણસ ડી સકે.
કરે, ત્યારે.

૪૬૭. કાંઈ કિંમતી દસ્તાવેજ અથવા એજ.
વિજ્ઞ અથવા કાંઈ કિંમતી દસ્તા-
વેજ ખોટો બનાવવો, કે કોઈનાં
નામ પર કરી આપવાનો, અથવા
કાંઈ નાણાં વિગેરે લેવાનો અપ્ત્યાર
ખોટો બનાવવો જોતે કિંમતી દ-
સ્તાવેજ ઇંડીયા સરકારની પ્રામી
સરી નોટ હોય તો.

૪૭૧. જાણી બુઝીને બનાવટનો લે- એજ.
ખ ખરા દાખલ વાપરવો, જોતે
ખોટો બનાવટનો લેખ ઇંડીયા સ
રકારની પ્રામી સરી નોટ હોય, તો.

૪૮૬. ખોટી મિલકતની અથવા વે- એજ.
પારની નીશાણીઓ જે ઉપર હો-
ય, એહેવો માલ જાણી બુઝીને
વેચવો.

૪૮૭. કાંઈ ગાંસડી કે બારદાન મ- એજ.
ધ્યે માલ હોય, તે ઉપર દગલ
બાજીથી કાંઈ ખોટી નિશાણી ક-
રવી એહેવા ધરાદાથી કે તે મધ્યે
જે માલ નહીં હોય, તે માલ તે
મધ્યે છે, એમ માનવામાં આવે,

	વગેરે.	
૪૮૮.	તેહેવી કાંઠ જોડી નિશાણીનો ઉપયોગ કરવો.	વગર વારંટે પકડી શકે.
૪૮૯.	નુકસાન કરવાના ધરાદારી કાં ધ મિલકતની નિશાણી કાઢાડી લાખવી, અથવા તેહેનો નાશ કરવો અથવા તે બિગાડવી.	એજ.
૫૧૧.	જે ગુન્હાઓને માટે સમુદ્રપાર કરવાની અથવા કેદની શિક્ષા ઠરાવી છે, તે ગુન્હા કરવાની કોશિસો કરવી, તથા તે કોશિસો કરવામાં તે ગુન્હો કરવા તરફ કાંઈ કામ કરવું.	તે ગુન્હાને માટે વગર વારંટે પકડાવો પોલીસ-ને અખત્યાર હોય તો, પકડી શકે, નહીં તો નહીં.

બીજા કાયદા તોડીને કરેલા ગુન્હા,

ગુન્હાનો પ્રકાર.	વગર વારંટે પોલીસ પકડી શકે, કે નહીં.
મોતની અથવા સમુદ્રપાર કરવાની અથવા ૭ વર્ષ સુધી અથવા તે કર્તા વતી મુદતની કેદની શિક્ષા જોગ હોય, તો.	વગર વારંટે પકડી શકે.
ત્રણ વર્ષની તથા તે કર્તાવતી મુદતની પણ ૧૨ વર્ષથી ઓછી મુદતની શિક્ષા જોગ હોય તો.	એજ.

કયા કયા ગુન્હાઓમાં જામીન લઈ શકાએ, તે કયામાં
ન લઈ શકાએ, તે વિશે.

કયા કયા ગુન્હાઓમાં જામીન લઈ શકાએ, તે વિશે
ઇન્ડિયન પેટ્રોલ આપવાની જરૂર જણાતી નથી. * રીતના
કાયદાની પાછળ †પરિશિષ્ટ ૨. બ્લું આપેલું છે, તે જોવાથી
જણાઈ આવશે. તો પણ હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદામાં
નીચે લખેલી કલમોમાં જામીન લઈ શકાય છે.—

કલમો.—૧૦૯. (જે ગુન્હાની મદદગારી કરી હોએ
તે ગુન્હાને માટે જામીન લઈ શકાતો હોય તો લઈ શકાય,
નહીં તો નહીં.)—૧૧૦-એજ. ૧૧૧-એજ. ૧૧૨-એજ.
૧૧૪-એજ. ૧૧૬-એજ. ૧૧૭-એજ. ૧૧૮ એજ. (પણ
કતમ. ૧૧૯ પ્રમાણેનો ગુન્હો મોત અથવા સમુદ્રપારની
શિક્ષા જોગ હોએ, તો જામીન નહીં લઈ શકાએ. ૧૨૦-એજ.
(રાજ્ય વિરુદ્ધ ગુન્હા.)

૧૨૬—

(જામીનપરની તથા દરિયાઈ ફોજ સંબંધી ગુન્હા).

૧૩૫-૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૪૦.

લોકની સમાધાની વિરુદ્ધ ગુન્હા).

૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૭-૧૪૮-૧૪૯.—(તે ગુન્હાને
માટે જામીન લઈ શકાતો હોય તો લઈ શકાય, નહીં તો નહીં.)
૧૫૦-એજ. ૧૫૧-૧૫૨-૧૫૩-૧૫૪-૧૫૫-૧૫૬-૧૫૭
-૧૫૮-૧૬૦.

(સરકારી નોકરના અથવા તેઓ સંબંધી ગુન્હા.)

૧૬૧-૧૬૨-૧૬૩-૧૬૪-૧૬૫-૧૬૬-૧૬૭-૧૬૮

* Criminal Procedure Code.

† Schedule. II.

૧૬૬-૧૭૦-૧૭૧.

(સરકારી નોકરોના કાયદેસર અખ્યારનો તિરમ્કાર.)

૧૭૨-૧૭૩-૧૭૪-૧૭૫-૧૭૬-૧૭૭-૧૭૮-૧૭૯
૧૮૦-૧૮૧-૧૮૨-૧૮૩-૧૮૪-૧૮૫-૧૮૬-૧૮૭-૧૮૮-
૧૮૯-૧૯૦.

(ખોટા પુરાવા તથા સરકારી ઇનસાફ વિરુદ્ધ ગુન્હા)

૧૯૩-૧૯૬-(તેહેવી સાહેદી આપવાના ગુન્હાને માટે
જામીન લેઇ શકાતો હોય તો લેઈ શકાય, નહીં તો નહીં.)

૧૯૭-૧૯૮-૧૯૯-૨૦૦-૨૦૧-૨૦૨-૨૦૩-૨૦૪-૨૦૫-
૨૦૬-૨૦૭-૨૦૮-૨૦૯-૨૧૦-૨૧૧-૨૧૨-૨૧૩-૨૧૪-
૨૧૫-૨૧૬-૨૧૭-૨૧૮-૨૧૯-૨૨૦-૨૨૧-૨૨૨ મી કલ-
મમાં દશ વર્ષ કરતાં ઓછી કેદની શિક્ષાનો હુકમ થ-
યો હોય, તો, અથવા કાયદેસર રીને કેદમાં મોકલ્યો હો-
ય તો, જામીન લેઇ શકાય. ૨૨૩-૨૨૪-૨૨૫ કોઇ શખ-
સને કાયદા મુજબ પકડતા હોય તેમાં કોઇ ખીજા શખસે
સામા થવું અથવા હરકત કરવી અથવા કાયદેસર કેદમાંથી
તેને છોડાવવો-(એજ ગુન્હા સાક્ષી ક્રમ)-૨૨૫અ.૨૨૮-૨૨૯.

(શિક્ષા તથા સરકારી સ્ટાંપ સંબંધી ગુન્હા.)

૨૫૫-૨૫૬-૨૫૭-૨૫૮-૨૫૯-૨૬૦-૨૬૧-૨૬૨-
૨૬૩.

(કાટલાં તથા માપ સંબંધી ગુન્હા.)

૨૬૪-૨૬૫-૨૬૬-૨૬૭.

(લોકની તંનદુરસ્તી, સલામતિ, અસુકુળતા, લજ્જા,
તથા નીતિ સંબંધી ગુન્હા.)

૨૬૯-૨૭૦-૨૭૧-૨૭૨-૨૭૩-૨૭૪-૨૭૫-૨૭૬-
૨૭૭-૨૭૮-૨૭૯-૨૮૦-૨૮૧-૨૮૨-૨૮૩-૨૮૪-૨૮૫-
૨૮૬-૨૮૭-૨૮૮-૨૮૯-૨૯૦-૨૯૧-૨૯૨-૨૯૩-૨૯૪-
૨૯૪ અ.

(૧૨)

(ધર્મ સંબંધી ગુન્હા.)

૨૯૫-૨૯૬-૨૯૭-૨૯૮-

(માણસના શરીર સંબંધી ગુન્હા.) જીંદગી સંબંધી—

૩૦૪-૩૦૬-૩૦૮-

(ગર્ભપાત કરવા બાબત; નહીં જન્મેલાં બચ્ચાંઓને નુકસાન બાબત; બચ્ચાંઓને ખુલ્લાં મુકવા બાબત; તથા જન્મ છુપાવવા બાબત.)

૩૧૨-૩૧૭-૩૧૮-૩૨૩-૩૨૪-૩૨૫-૩૩૦-૩૩૨-

૩૩૪-૩૩૫-૩૩૬-૩૩૭-૩૩૮-

(ગેરવ્યાજબી અટકાવ તથા ગેરવ્યાજબી કેદ બાબત.)

૩૪૧-૩૪૨-૩૪૩-૩૪૪-૩૪૫-૩૪૬-૩૪૭-૩૪૮-

૩૪૯-૩૪૩-૩૪૪-૩૪૫-૩૪૬-૩૪૭-૩૪૮-૩૪૯-

(મિલકત વિરુદ્ધ ગુન્હા બાબત.)

૩૮૪-૩૮૫-૪૦૩-૪૦૪-

(દગાઇ વિશે.)

૪૧૭-૪૧૮-૪૧૯-૪૨૦-

(દગાનાં ખતો, તથા મિલકતની વ્યવસ્થા બાબત.)

૪૨૧-૪૨૨-૪૨૩-૪૨૪-૪૨૫-૪૨૬-૪૨૭-૪૨૮-૪૨૯-

૪૩૦-૪૩૧-૪૩૨-૪૩૩-૪૩૪-૪૩૫.

(સાપરાધ પ્રવેશ વિશે.)

૪૪૭-૪૪૮-૪૫૧-૪૬૧-૪૬૨-

(લેખ સંબંધી તથા વેપારની અથવા મિલકતની નિશાણીઓ સંબંધી ગુન્હા.)

૪૬૫-૪૬૬-૪૭૧-૪૮૨-૪૮૩-૪૮૪-૪૮૫-૪૮૬-

૪૮૭-૪૮૮-૪૮૯.

(નોકરી કરવાના કરાર તોડવાના ગુન્હા.)

૪૯૦-૪૯૧-૪૯૨-

(લગ્ન સંબંધી ગુન્હા.)

૪૯૪-૪૯૭-૪૯૮-

(આખર લેવા આવત.)

૫૦૦-૫૦૧-૫૦૨-૫૦૩-૫૦૬-૫૦૭-૫૦૮-૫૦૯-
૫૧૦-૫૧૧ માં—જે ગુન્હાના તકસીર વારે વિચાર કર્યો હોય
તે ગુન્હા માટે જામીન લેઈ શકાતો હોય તો લેઈ શકાય,
નહીં તો નહીં.

ઉપર બતાવેલા ગુન્હાઓમાં જામીન લેઈ શકાય છે.
આ કલમો આખા ફોજદારી કાયદામાંથી (પીનકોડમાંથી)
લીધી છે. ને બધી કલમ બરાબર આપવાના હેતુથી પો-
લીસ અખત્યારનીજ કલમ આપી છે, એમ નથી, પણ ત-
મામ ગુન્હાઓની કલમો જેમાં જામીન લઈ શકાયે, તે
બધી આપેલી છે.

આગળ પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાઓ કયા કયા છે,
તેનું પત્રક આપવામાં આપેલું છે. ને તેમાં બતાવેલી કોઈ
પણ કલમના ગુન્હા વિશે જામીન લઈ શકાયે, કે નહીં,
તે ઉપર બતાવેલી કલમો જોતાં મળી આવશે.

ઉપર બતાવેલી કલમો શિવાયે બીજી તમામ બાકી
રહેલી કલમોમાં જામીન લેઈ શકાતા નથી. આનું પત્રક
છલાયદું આપવાથી વધારે ફાયદો નથી, એમ સમજી આ-
પેલું નથી.

ગુન્હા માંડી વાળી શકાએ, એટલે શું, તથા કયા કયા ગુન્હાઓ માંડી વાળી શકાએ. તે વિશે.

હર કોઇ ગુન્હા વિશે પોલીસમાં કે અખત્યારવાળા માજિસ્ટ્રેટની રૂમર ફરીયાદ થઈ કે પછી તે ગુન્હા વિશે માજિસ્ટ્રેટના હુકમ વગર છેવટ થઈ શકતું નથી. પોલીસ ચોકસીમાં જો ગુન્હો નથી બન્યો એમ નિકળી આવે, તો પણ માજિસ્ટ્રેટ તરફ તે મુજબ રીપોર્ટ કરી તેના હુકમ વગર તે કામ ગુન્હામાંથી થઈ શકતું નથી. અને તે વિશે આગળ કહેવામાં આવશે.

પોલીસ તરફથી માજિસ્ટ્રેટ આગળ એકવાર કામ કમીટ થયું, એટલે પછી માજિસ્ટ્રેટ તરફથી તે કામની ચોકશી થયા બાદ ગુન્હો સાબીત થઇ ઠરાવ થાએ, અથવા ના સાબીત થઇ તોહોંમતવાળાને છોડી મુકવામાં આવે. આ નિયમ સામાન્ય છે, પણ કેટલાક ગુન્હાઓ એવા છે, કે જે “ માંડી વાળી શકાએ” છે; એટલે તે ગુન્હાઓ એવા છે, કે તેમાં ફરીયાદી એમ ખતાવે, કે મારે કામ ચલાવવું નથી, તો તે કામનો ત્યાંજ છેવટ આવે.

નીચે બતાવેલી હીં. ફા. કાયદાની ક્લસમાં, ગુન્હા
એ માંડી વાળી શકાએ છે.—

ગુન્હો.	હીંદુસ્તાન- ના ફાજદારી કાયદાની લાગુ પડતી ક્લસમાં.	જે શખસને ગુન્હે- માંડી વાળવાનો આ ધિકાર છે, તે શખસ.
ધર્મ સંબંધી કોઈ પણ શખ- સનું દિલ દુખાવવાના પાકા ધરા- દાયી કાંઈ શખ્દો બોલવા વગેરે.	૨૯૮.	ધર્મ સંબંધી જે શખસનું દિલ દુખવ- વાનો ધરાદો હોએ તે શખસ.
બ્યથા કરવી	૩૨૩.૩૩૪.	જે શખસને બ્ય- થા કરી હોએ, તે શ- ખસ.
હરકોઈ શખસને જેરવાજની અટકાવ કરવો અથવા કેદ કરવો.	૩૪૧.૩૪૨.	જે શખસને અટ- કાવ કર્યો હોએ અથ- વા કેદ કર્યો હોએ તે શખસ.
હુમલો અથવા સાપરાધ બળ વાપરવું.	૩૫૨.૩૫૫. ૩૫૮.	જે શખસની હુ- મરહુમલો કર્યો હોય અથવા સાપરાધ બ- ળ વાપર્યું હોય, તે શ- ખસ.
કાયદા વિરૂદ્ધ જખરાઈથી મ- જુરી કરાવવી.	૩૭૪.	જે શખસ પાસે જખરાઈથી મજુરી કરાવી હોય, તે શ- ખસ.
બિગાડ—બ્યારે જે હોની અ- થવા નુકસાન કરવામાં આવે, તે	૪૨૬.૪૨૭.	જે શખસને હા- ની અથવા નુકસાન

ફક્ત કોઈ ખાનગી શખસને કરેલી
હાની અથવા નુકસાન હોય ત્યારે—

સાપરાધ પ્રવેશ.

૪૪૭.

અહ પ્રવેશ.

૪૪૮.

નોકરી કરવાનો કરાર સાપરાધ
રીતે તોડવો.

૪૬૦ ૪૬૧

૪૬૨....

છિનાળું.

૪૬૭.

સાપરાધ ધરાદાથી કોઈ પરણે-
લી સ્ત્રીને ફોસલાવી જવી, અથવા
લઈ જવી, અથવા રોકી રાખવી.

૪૬૮.

આખર લેવી.

૫૦૦.

કોઈ ખાખત આખર લેવા જે-
વી છે એવું જાણીને તે છાપવી
અથવા કોતરવી.

૫૦૧.

છાપેલી અથવા કોતરેલી વસ્તુ-
માં આખર લેવા જેવી ખાખત છે,
એવું જાણીને તે વસ્તુ વેચવી.

૫૦૨.

સમાધાનીનો ભંગ કરાવવાના
ધરાદાથી તિરસ્કાર કરવો.

૫૦૪.

સાપરાધ ધમકી, ન્યારે તે ગુ-
ન્હો સાત વર્ષની કેદની શિક્ષા
કરવા લાયક ન હોએ ત્યારે.

૫૦૬.

કરવામાં આવે તે શ-
ખસ.

જે મિલકતમાં પ્ર-
વેશ કર્યો હોય તે મિ-
લકત જે શખસના
કબજામાં હોય, તે શ-
ખસ.

જે શખસની સા-
થે ગુન્હેગારે કરાર ક-
ર્યો હોય, તે શખસ.

જે સ્ત્રી હોય, તે
નો ધણી.

જે શખસની આ-
ખર લીધી હોય, તે
શખસ.

જે શખસને તિ-
રસ્કાર કર્યો હોય, તે
શખસ.

જે શખસને ધ-
મકી આપી હોય તે
શખસ.

“બુદ્ધિ પૂર્વક વ્યથા કરવાનો અથવા બુદ્ધિ પૂર્વક મહા
 “વ્યથા કરવાનો અથવા જીંદગી જોખમમાં આવે એવું
 “કામ કરીને વ્યથા કરવાનો, અથવા જીંદગી જોખમમાં આવે
 “એવું કામ કરીને મહાવ્યથા કરવાનો જે ગુન્હો હીંદુસ્તા-
 “નના ફોજદારી કાયદાની ૩૨૪મી અથવા ૩૩૫મી અથવા
 “૩૩૭મી અથવા ૩૩૮મી કલમ પ્રમાણે શિક્ષા કરવા લા-
 “યક છે, તે ગુન્હો જે શખસને વ્યથા કરી હોય, તે શ-
 “ખસને જે કોર્ટની આગળ તે ગુન્હા બાબત કાંઈ પણ
 “ફરીઆદનું કામ ચાલ્યું હોય તે કોર્ટની રજા લઈને માંડી
 “વાળવાનો અધિકાર છે.

“આ કલમ મુજબ હરકોઈ ગુન્હો માંડી વાળવાનો અ-
 “ધિકાર હોય, ત્યારે તે ગુન્હામાં મદદગારી કરવાનો ગુન્હો
 “અથવા (જ્યારે સદરજુ ગુન્હો કરવાની કોશીસ જાતે ગુ-
 “ન્હો હોય ત્યારે) તે કોશીસ કરવાનો ગુન્હો એવીજ રીતે
 “માંડી વાળવાનો અધિકાર છે.

“જો કોઈ શખસ બાળક, અથવા ગાંડો અથવા દી-
 “વાનો હોય, અને જો તેવો ન હોત તો તે આ કલમ મુજબ
 “કાંઈ ગુન્હો માંડી વાળવાને લાયક થાત, તો તે શખસની
 “તરફથી કરાર કરવાનો જે શખસને અધિકાર હોય, તે શ-
 “ખસ સદરજુ ગુન્હો માંડી વાળવાને મુખ્યત્વાર છે.

“આ કલમ મુજબ કાંઈ ગુન્હો માંડી વાળવાનું ફળ
 “એવું થશે કે તોહોમતવાળાની ઉપર ગુન્હો ના સાબિત થ-
 “વાનો ઠરાવ થશે.

“જે ગુન્હો આ કલમમાં કહ્યો નથી તેવો કોઈપ-
 “ણ ગુન્હો માંડી વાળવો નહીં.

ઉપર ખતાવેલાં પત્રકમાં લખેલા ગુન્હાઓ તથા આ ક્ષત્રમમાં ખતાવેલા બીજા ગુન્હાઓ માંડીવાળી શકાએ છે. શિવાય, કોઇ પણ બીજા ગુન્હા માંડીવાળી શકાતો નથી. એતો ખુલ્લું જ છે.

રાજનામું આપવાનું તે, એટલે ગુન્હા માંડીવાળાની અરજ આપવાની, તે માજીસ્ટ્રેટ આગળ આપવી જોઇએ.

પોલીસને રાજનામું આપવું નહીં જોઇએ. કેમકે રાજનામું પોલીસ મંજુર કરી શકતી નથી.

કદાચ કોઇ માંડીવાળી શકાએ એવા ગુન્હાની તપાસ પોલીસ તરફથી ચાલતી હોય, ને તેના દરમ્યાન તે કામનો ફરીઆદી, પોલીસ અધીકારીની આગળ રાજનામું રજુ કરે, તો તે રાજનામું પાસ થવા માજીસ્ટ્રેટ આગળ મોકલવું પડે. અને તે ઉપરથી માજીસ્ટ્રેટ કાયદાને અનુસરીને જે હુકમ કરે, તે પ્રમાણે અમલ થવો જોઇએ.

પ્રકરણ-પમું.

પોલીસમાં દાખલ થયા પછી પ્રથમ શું શિખવવું જોઈએ? પેહરો, રોન, ડ્રીલ, પોલીસના માણસોને હંમેશ નોકરી ઉપર સમજવા. કાન્સ્ટેબલોની ફરજ, હેડ કાન્સ્ટેબલોની ફરજ, ફોજદાર યાને ચીફ કાન્સ્ટેબલોની ફરજ, ઇન્સ્પેક્ટરોની ફરજ, સુપરીન્ટેન્ડન્ટની ફરજ, છુપી ખાતમીવિશે.

પોલીસમાં દાખલ થયા પછી પ્રથમ શું શિખવવું જોઈએ?

નવા ઉમેદવારને પોલીસની નોકરીમાં દાખલ કર્યા કે પુરતજ તેઓને કંપી નોકરી ખતાવવી એ વિચારવા જોગ બાગતછે. પોલીસનું જ્યાં હેડ ક્વાટર હોય, ત્યાં પોલીસના માણસોને ડ્રીલ, કવાયત, વિગેરે શિખવવામાં આવેછે. તેથી પ્રથમ આવા નવા રાખેલા ઉમેદવારને ડ્રીલ કવાયત શિખવવા તજવીજ જોઈએ. ફક્ત એજ કામ કરાવી બીજી કાંઈ નોકરી નહીં ખતાવવી, એ પણ વ્યાજબી નહીં. તેથી નવા શિખાડીઓને પેહરો તથા રોન વિગેરે શિખવવાં જોઈએ. હેડ ક્વાટર મુકામમાં પોલીસ ચોકીઓ હોય, ત્યાં બીજા શિખેલા અને કસાર્દને હાંશીઆર થએલા લોકોની સાથે આવા નવા શિખાડીઓને નોકરી સાર રાખવાથી સાર પરિણામ થાએછે. ને તેઓ ઝટ કામ શિખી શકે છે.

જુનાં માણસો પેહરો કેવી રીતે કરેછે, તે જોવાથી ઘણો ફાયદો થશે. જરૂર પડે આવા લોકોને સમજીત પણ

થવી જોઈએ. ને એ પ્રમાણે ધીરેધીરે તેઓ હાંશીઆર થતા જશે. જ્યાં સુધી નવા માણસો આ પ્રમાણે થોડું થોડું કામ શિખતા નથી, પણ વગર શિખે એકદમ તેઓને પોલીસ ચોકીમાં સ્વતંત્ર અધિકાર ઉપર નીમવામાં આવેછે, અથવા તાલુકાઓમાં એકદમ નિમવામાં આવેછે, ત્યાં ગેર કાયદો થવાનો સંભવ ઘણો સમજવો જોઈએ.

પેહેરાવિશે. દરેક ચોકીની સપુરતમાં શેહેરનો અથવા તાલુકાનો અમુક ભાગ સોંપવામાં આવેલો હોયછે. અને આ સપુરતના ભાગમાં સરકારી તથા જાહેર મિલકત ઉપર દેખરેખ રાખવા તથા ગુન્હેગારો ગુન્હા ન કરે, અને કરીને નાશી ન જઈ શકે, તેને સાફ દરેક પોલીસ ચોકી આગળ હંમેશા એક પોલીસનો કાન્સ્ટેબલ રાત દીવસ પોતાનો તમામ સરકારી દરેસ પહેરી ઉભો રહેછે, તેને પેહેરા કહેવાયછે. આ પેહેરા ઉપર રાખવામાં આવેલા માણસો ઘણી ચાલાકી તથા નીધેબાની રાખવી જોઈએ. જો તે આગસુ અથવા બે દરકારો હશે, અથવા પોતાની ફરજ ઉપર પૂરતું ધ્યાન નહીં આપતો હશે, તો ગુન્હેગાર લોકો તેના આગસ અથવા બેદરકારી પણાનો લાભ લઈને ગુન્હા કર્યાવગર રહેશે નહીં. પેહેરા ઉપર ઉભા રહેલા માણસે ચોકી આગળ ઉભાજ રહેવું, અને ખીજું કંઈ કરવું નહીં, એમ સમજે છે, તેની ભૂલછે. પોતાની સપુરતના ભાગમાં ફરતું, અને પોતાની અસલ ઉભા રહેવાની ચોકી નજીકની જગો ઉપર પાછા ફરતું, વળી ઘણા લોકોની આવજા થતી હોય, અને ગુન્હો બનવાનો ભીડાભીડથી, અથવા એવા કોઈ ખીજા કારણથી સંભવ હોય, તેવી જ-

ગા ઉપર થોડીવાર ઉભા રહેવું, વળી જરા આગળ પોતાની સપુરતની હૃદમાં ફરવું, વળી ચોક્કી આગળ અસલ જગોએ પાછા ફરવું, એ રીતે કરવાથી, તથા આગળ પછાડી બરાબર દેખરેખ રાખવાથી, ગુન્હા બનતા અટકશે, અથવા કબી બનશે તો પણ પકડાઇ જવા સંભવ છે, એમ સેહેજ વિચારથી જાણાઇ આવશે.

એકનો એક માણસ પેહેરા ઉપર ઘણો લાંબો વખત મુઘી રાખવો એ બરાબર નથી. ઘણીવાર રાખી મુકવાથી તે ઉભો રહેતાં અથવા ફરતાં થાકી જાય છે, અને કંટાળી જાય છે; તેથી જે હેતુને સાફ પેહેરા રાખવામાં આવે છે, તે હેતુપાર પડી શકતો નથી. ઘણાંમાં ઘણાં છકલાકની મુદતથી વધારે કોઇ કાન્સ્ટેબલને પેહેરા ઉપર રાખવો નહીં જોઇએ, એવો સાધારણ નિયમ રાખ્યો હોયતો સાફ. ત્રણ અથવા ચાર કલાકનો પેહેરા હોએ અને પછીથી બદલ કરવામાં આવે તો તે વધારે સુગમ જણાય છે.

પેહેરાવાળાઓએ રાતેજ જાપતો રાખવો, અને દીવસે નહીં રાખવો, અથવા બે શીઠકરાથી રાખવો એમ સમજવું નહીં. રાતે હરામખોર લોકોની જેમ દેહેસત હોએ છે, તેમ દીવસે પણ ચોર, ખીસાં કાતરો, વિગેરેની દેહેસત હોય છે. અને બજાર, અથવા લોકોનો જમાવ વધારે થતો હોએ, તેવી જગાએ અવશ્ય જાપતો રાખવાનો છે. તેથી રાતે તથા દીવસે પેહેરાવાળાએ તો કાળજીથી નોકરી કરવાની પોતાની ફરજ છે, એમ સમજવાનું છે.

રોન વિશે. દીવસના ભાગમાં લોકોની આવજાવ વધારે રહે છે. ધંધો રોજગાર વગેરે સર્વે દીવસના ભાગમાં હોએ.

છે. તે બધું બધ થઇ ધંધાર્થી તેમજ બીજા બધા લોકો
જ્યારે રાત્રીએ આ-નમમાં સુતા હોયછે, ત્યારે ચોરો તથા
હરામખોર લોકો પોતાનો ધંધો ચલાવવાનો વખત થયો, એ-
મ સમજેછે. હવે જો કે નોક્રેનાંકે પોલીસના પેહરા હોએ,
અને તેઓ ધણા જાપતાથી પોતાની નોકરી કરતા હોએ,
તો પણ મોહોલામાં અથવા ચકલામાં આવેલાં ધરાની બાં-
ધણોને લીધે, અથવા પોજો વિગેરે વાંકી ચુંકી હોવાને લીધે, અ-
થવા એવાં કોઇ બીજાં કારણોથી ફક્ત પેહરાથીજ ધારેલો હેતુપાર
પડતો નથી. હેતુ ફક્ત એટલોજ છે, કે કોઇ પણ ગુન્હો બને નહીં.
આ સારૂ પોલીસના માણસોમાંથી કેટલાંક હોંશીઆર માણસોને
રાતની વખતે રોન ફરવા ખાતે રાખવામાં આવેછે. તેઓએ
પોતાના સપુરતના જીલ્લામાં રાતરે ખુણેખુણે પણ ફરવું જોઇએ.
નેહરામખોર લોકોને નહીં આવવા દેવાની નજર રાખવી જોઇએ.
આવી રીતે રોન ફરવાથી ગુન્હા કરનારાઓ ગુન્હો કરતાં પકડાઇ
જવાની બીકથી અચકાએ છે. અને એ રીતે લોકોના જાન
તથા માલનું રક્ષણ થઇ શકેછે. રમ્યત નિર્ભય પણ ઉંઘે
અને ગુન્હો બને નહીં, એ મુખ્ય હેતુછે.

અજવાળી રાતે ગુન્હો બનવાનો સંભવ થોડોછે. પ-
ણ જ્યારે રાત અંધારી હોએ, ત્યારે હરામખોર લોકો ગુન્હો
કરવાનો કાવતો વખત સમજી બહાર નિકળેછે. તેઓને નિ-
કળતા અટકાવવા, અને ગુન્હો ન કરે, તેમ કરવા પેહરો
તથા રોન, એ બેહુ તજવીજ ધણી સારી છે. અંધારી
રાતે જે શેહેરનાં અથવા કસ્બામાં દીવાબત્તીઓ કરવામાં
આવે છે, ત્યાં આવો જાપતો વધારે રહી શકે છે. પણ
જ્યાં દીવાબત્તી કરવામાં આવતાં નથી, ત્યાં આટલો પાકડો
જાપતો રહી શકતો નથી.

હીલ વિશે.

પોલીસના લોકોને કનાયત શીખવવી એ પણ જરૂર નું છે. કવાયત, એટલે એટલી બધી કવાયત શીખવાની નથી, કે જેને લશ્કરી કવાયત કહી શકાય. પણ સાધારણ કવાયત એટલી જાણવી જોઈએ, કે અકસ્માત પ્રસંગે લશ્કરી બાળ વાપર્યા વગર સાધારણ બાળવો અથવા કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળી થતી, અટકાવી શકાએ. આ કવાયતની બાબતમાં આ ચોપડીના બીજા ભાગમાં હકીગત આપવામાં આવશે.

પોલીસનાં માણસોને હંમેશ નોકરી ઉપર સમજવા.

પોલીસના માણસો જ્યારે પોતાનો ટૂંસ પેહેરી પેહેરા કરતા હોએ, અથવા બીજી નોકરી ઉપર હોએ, ત્યારેજ તેઓ નોકરી ઉપર છે, અને તે શિવાએના ખાંનગી વખતમાં તેઓ પોલીસનો કાયદેસર અખ્ત્યાર બજાવી શકતા નથી, એમ સમજવું નહીં જોઈએ.

પોલીસના માણસો તો હંમેશ નોકરી ઉપરજ છે, એમ સમજવાનું છે. અને કાયદાની રૂઢીએ જે અખ્ત્યાર પોલીસને છે, તે અખ્ત્યારનો અમલ કરી વર્તવા પોલીસના માણસો ગમે તે વખતે અખ્ત્યાર છે,

કાન્સ્ટેબલોની ફરજ.

પોલીસના માણસોને ખાંનગી ધંધો રોજગાર કાઢ પણ રીતનો કરવા દેવો નહીં જોઈએ—કારણ ફક્ત એટલુંજ છે કે આવી રીતે ખાંનગી ધંધો રોજગાર કરવા દેવામાં આવે, તો તેઓનો વખત બીજી બાબતોમાં રોકાય; તેથી નોકરી ઉપર બરાબર લક્ષ રહે નહીં, અને વળી લોકોની શરમા શરમીથી પોતાની નોકરીને લગતું કામ રીતસર બજાવી શકે નહીં.

રોનમાં અમલદારની સાથે જવું, તથા પેહેરાની નો-
કરી કર્યાબાદ પોતાના જીલ્લાની હદમાં હંમેશ ફરતા રહેવું,
એ કાન્સ્ટેબલનું કામ છે. શીવાચ પોતાની હદમાં અપ્પ્યારી
ગુન્હા બનવાનો પ્રસંગ જણાવ્યો, તે નહીં બનવા દેવા સાફ
ઉપરી અમલદારને ખબર આપવી, તથા કાયદેસર ઇલાજ
કરવા. સરકારી તથા જાહેર મીલકત ઉપર દેખરેખ રાખ-
વી, તથા કાયદાની રૂઢિએ તેને જે કાંઈ અપ્પ્યાર તથા સત્તા
પ્રાપ્ત થયેલી હોય, તેનો પ્રસંગ પડે યોગ્ય ઉપયોગ કા-
યદાને અનુસરીને કરવો; પોતાના ઉપરી અમલદારના કા-
યદેસર હુકમ અમલમાં આણવા, તથા ગુન્હેગારની પાછળ
પડવામાં, અથવા પકડવામાં હોંશીયારી બતાવવી તથા મદદ
આપવી; કાયદેસર સમન તથા વારંટો વિગેરે ઉપરી
અમલદાર તરફથી બજાવવા આવે, તો તે રીતસર
બજાવો પાછા મોકલવા; પોતાના જીલ્લામાં મશહુર ગુન્હાના
કરનાર હોય, તેવા લોકો ઉપર તથા જુગારી લોકો અથવા
દારૂ પી ગુન્હા કરનારા લુચ્ચા લોકોની ઉપર નીધેબાની
રાખતા રહેવું, અને ગુન્હા થવા નહીં દેવા, એ વિગેરે
કામ કાન્સ્ટેબલનું છે.

શીવાચે આગ લાગે તો તેવે પ્રસંગે જે ઘરમાં આ-
ગ લાગી હોય તેમાંથી, અગર પાસેના ઘરોમાંથી, કાંઈ
ચોરી કરી નહીં જાય, અગર આગ હોલવવા આવેલા લો-
કોમાં કાંઈ ગુન્હો ન બને એ વિગેરે કામ સાથે પોતાથી
બનતી મદદ આગ હોલવવામાં પણ આપવી જોઈએ-પો-
તાનો દરેક તથા હથીઆર હંમેશ સાફ રાખવાં તથા રી-
તસર પેહેરવાં, તથા ખાતામાં જે ધારો હોય તેને અનુસ-
રીને બાલ વિગેરે કપાવવા પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. પો-
તાના જીલ્લામાં ગુન્હા ન થવા દેવા બંદોબસ્ત રાખવામાં

અમલદારને મદદ આપવી, એ વિગેરે કામ કાન્સ્ટેબલનું છે. પેસ્ટર કહ્યું છે, તે પ્રમાણે કાન્સ્ટેબલોએ એમજ સમજવું જોઈએ કે તેઓ હંમેશ નોકરી ઉપરજ છે.

હેડ કાન્સ્ટેબલની ફરજ.

હેડકાન્સ્ટેબલની ફરજ પણ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે છે. હેડકાન્સ્ટેબલ અમલદાર છે, તેથી તેનાથી પેહરાની નોકરી લેવાનો રીવાજ નથી. તેણે પોતાના હાથ નીચેનાં માણસો બરાબર કામ કરેછે કે નહીં, તે જોવું, તથા ગુન્હા ન બને તે વિશે જાતે તજવીજ રાખવાની છે. હેડકાન્સ્ટેબલ એ ફોજદારનો મદદનીશ સમજવો જોઈએ. અને તેને સાંપેલા જુલ્લામાં બનતા ગુન્હાનો તે જવાબદાર છે. પોતાના માણસો પાસેથી બરાબર નોકરી લેવી, અને તેઓ સાથે સલાહ સંપત્તી વર્તીને તેણે ચાલવાનું ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

ફોજદાર યાને ચીફ કાન્સ્ટેબલની ફરજ.

ચીફ કાન્સ્ટેબલ યાને ફોજદાર, એ હેડકાન્સ્ટેબલથી ચહડતા દરજ્જાનો અમલદાર છે. આવા અમલદારોના તાબામાં એક અથવા વખતે વધારે તાલુકાનો ચારજ હોય છે. અને પોતાના તાલુકાના ગુન્હા સંબંધી કામનો જુમ્હેદાર તે છે. પોતાના હાથ નીચેના હેડકાન્સ્ટેબલ તથા કાન્સ્ટેબલો બરાબર હેંશીઆરીથી પોતાની ફરજ બજાવે છે કે નહીં, તે જોવાનું કામ તેનું છે. ગુન્હા સંબંધી ખબર મેળવવાની, અને બનતા અટકાવવાની, બનેથી પકડીકાઢાડી ગુન્હેગારને સજાએ પોહોંચાડવાની, લોકોના જન તથા માણસનું સંરક્ષણ થાય, એવી રીતે બંદોબસ્ત રાખવાની, ગુન્હેગારો ઉરતા રહે, અને ગુન્હા કરવા છોડી દઇ બીજે ધંધે રોજગારે વળગે, એ વિગેરે જોવાનું કામ તેનું છે. પોતાના તાબાના માણસો માંહે સલાહસંપ રહે, રૈયત સુખ

શાંતીમાં રહે, એ રીતે તેણે ચાલવાનું છે. પોતાના ડીવીઝનમાં થાણાઓ ઉપર ફેરણી કરવી, અને રાતે રોન વિગેરેથી પોતાના હાથ નીચેના માણસો હોંશીઆરીથી નોકરી કરે છે કે નહીં, તે પણ જોવું. આ શિવાએ આગળ કેહેવામાં આવશે, તેથી પણ ફેજદારની ફરજ વિશે કેટલીક હકીકત મળી આવશે.

ઇન્સ્પેક્ટરોની ફરજ.

ફેજદારોના કામ ઉપર દેખરેખ રાખવા સાફ ઇન્સ્પેક્ટરો નીમાએલા હોએ છે. તેઓને એ ત્રણ ચાર કે વધારે તાલુકાની સપુરતથી હોએ છે, અને ફેજદારો પોતાની ફરજ બરાબર બજાવે છે કે નહીં, તે જોવાનું તેઓનું મુખ્ય કામ છે. થાણાઓ તપાસવાં, પોલીસના માણસો રીતસર નોકરી કરે છે કે નહીં, તે જોઇ કાંઈ ખાંખી હોએ તો તે બતાવી આપવી, ભારે ગુન્હા જેવા કે ખુન, લૂટ, ડાકાઘટી વિગેરેની ખબર મળેથી જાતે જઈ ફેજદારને તપાસ કરવામાં મદદ કરવી, એ વિગેરે તેનું કામ છે. થાણાઓ સાફ રખાએ છે કે નહીં, માણસોના રેસ તથા હતીઆર સાફ રખાએ છે કે નહીં, એ પણ ઇન્સ્પેક્ટરોએ જોવાનું છે. ઇન્સ્પેક્ટરો જેમજેમ પોતે ચાલાકી બતાવશે, તેમ દાખલો જોઇ ખીજ પોલીસના માણસો હોંશીઆરીથી કામ કરતા જશે. પોતાના ઈનચારજ તાલુકાઓમાં હંમેશા ફરવાથી ધણી સારી અસર થાએછે. ફેજદારોની કચેરીનાં દફતરો પણ તેણે તપાસવાં જોઇએ.

પોતાના ડીવીઝનના માણસો કાંઈ પણ કાંપદા વિરૂદ્ધ કૃત્ય નહીં કરે, એ વિશે તેણે ધણી કાળજી રાખવાની છે. શિવાએ ડીવીઝનમાં વસતા મશહૂર ગુન્હેગારો વિશે માહિતી મેળવવી જોઈએ. અને તેઓની હાલ ચાલ ઉપર નજર રાખવી જોઈએ.

સુપરીન્ટેન્ડેન્ટની ફરજ.

આ બધાનો ઉપરી “સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ” છે, અને તે અ-
અલદારે આ તમામ અમલદારોના કામ ઉપર નીધેબાની
રાખવાની છે. ફોજદારો તથા ઇન્સ્પેક્ટરો અગ્રબર કાયદેસ-
ર રીતે અને ચાલાકીથી નોકરી કરે છે કે નહીં, ગુન્હા બ-
નતા અટકે અને બને તો પકડાઈ જાય, એવી ચાલાકી
રૂખવામાં આવે છે કે નહીં, તે વિશે તથા બાબાં ખા-
તાંની દેખરેખ રોને રાખવાની છે. મહોટા ભારે કામમાં જે
અમલદારે જતે તપાસ સારૂ જવું જોઈએ. પોતાના
તાબાના તાલુકાઓમાં ફરી, ઘણાઓ તથા માણસોની ફીલ,
કવાયત, વિગેરે ઉપર લક્ષ આપવું, ગુન્હા સંબંધી કામમાં
નીધેબાની રાખી, સોફોની સુખ શાંતીમાં વધારો થાય એ-
વી રીતે ખાતાંની વ્યવસ્થા કરવી, એ વિગેરે કામ તે અમ-
લદારનું છે.

શુપી ખાતમી વિશે.

ગુન્હા થતા અટકાવવાના તથા થએથી પકડી કાઢા-
ડવાના કામમાં †ખાતમીખાતાંથી ઘણી મદદ મળે છે. યુરોપ-
ખંડના ઘણાક સુવરૈત્તા દેશોમાં ખાતમીખાતું ઘણાજ સારા
પાયા ઉપર છે. આવ પાળુ આપણા મુખ્ય ઇલાકામાં મુ-
ખ્ય પોલીસનું ખાતમી ખાતું ઘણું સારા પાયા ઉપર છે.

પોલીસના માણસોમાંથી ઘોડાક હાંશીઆર અને ચા-
લક માણસે ને સુંઠી કાઢાડી તેઓને તેઓનો પેન્વેશ નહીં
પેહેરાવતાં સાદાં ઘોળાં કપડાં અથવા બીજા પેહેરવેશ ધાર-
ણ કરાવી જે જગોએ ગુન્હા બનવાની ઘણી વડી હોએ, ત્યાં
ફરતા રાખવામાં આવે છે. જ્યાં લીડા લીડ થતી હોએ,

† Detectives.

* Uniform.

દેહેરા દર્શનની કે બજારની જગા હોએ, ત્યાં આવા ખાતમીદારો ફરતા રાખવામાં આવે છે. દારૂના પીંછાં, તાડીખાનાં, ચંદુલ ખાનાં, ભઠીઆર ખાનાં, વેથાઓના મ્હોંછા, એ વિગેરે જગો નજીક આવા ખાતમીદારો ફરતા રાખવાથી ગુન્હો કરનારા ઉપર નજર રેહેશે; અને ઘણી વાર શક પડતી હકીગત જણાઈ આવવાથી, તથા જાહે પૂછપાછ થવાથી, મ્હોટા ગુન્હા આ રીતે પકડાઈ આવે છે. જ્યાં નઠારી ચાલના લોકો, અથવા વગર ધંધાના લોકો આવ જા કરતા હોએ, ત્યાં વેસ બદલી જનાર પોલીસના માણસો ચાલાકી તથા હાંશીઆરી રાખે, તો ગુન્હાઓ પકડાએ, અથવા ખબર, યા ખાતમી પણ મળે, અને તેથી ગુન્હો પકડી શકાએ. ઘણીવાર દારૂ પી છાકટા થવાથી છાકટા પાણીમાં, બે શુદ્ધિમાં, માંહોમાંહેની થતી વાત ઉપરથી ખાતમી મેળવી શકાએ છે. તેથી ખાતમી ખાતું સારા પાન્યા ઉપર હોએ તો પોલીસને પોતાની ફરજ બજાવવામાં ઘણી મદદ મળી શકે છે. હંમેશાં આવી રીતેજ ખબર મળે છે, એમ નથી, કોઈવાર પૈસા ખરચ કરી પણ ખબર મેળવવા પ્રયત્ન કરવો પડે છે.

ખાતમીદારે પોતાથી થોડે દૂર જરૂર પડેથી મદદ લેવા એક કાન્ટેબલ રાખવાથી ફાયદો છે.

આ ખાતમીદારો હંમેશાં ભરોસાના માણસો જોઈએ. કોઈવાર અપ્રમાણિક માણસો આવા કામમાં રાખવાથી, ગુન્હેગાર સાથે માણસો મળી જઈ મુદ્દા માલ તથા ગુન્હો ઉડાવી નાંખે છે; તેથી તે પ્રમાણે ન થાએ, અને આવા ખાતમીદારો કાળજીથી પોતાનું કામ કરે, તે ઉપર ફાજદારે તેમજ ઈન્ટરપેક્ટરે નજર રાખવી જોઈએ.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

ફરીઆદી લેવાની રીત. કચુલત વિશે. લાલચથી અ-
થવા ધમકાથી કચુલત નહીં લેવા વિશે. સમન બળવવા
વિશે. વારંટ બળવવા વિશે. પકડવા બાબત સામાન્ય નિ-
યમો. જરૂરીઓ વિશે. પંચાતનામું કરવા વિશે. ગુન્હો
સાબીત થવા જેવો પૂરાવો હોય તો કેમ કરવું. ગુન્હો સા-
બીત થવા જેવો પૂરાવો ન હોય તો કેમ કરવું. પૂરાવો મે-
ળવવાની રીત. અકસ્માત મોત વિશે. ઝેર ખવાડવાથી અ-
થવા એવા કોઇ કારણથી મોત થયું હોય, તે વખતે શી
શી બાબતોની તપાસ થવી જોઈએ?

ફરીઆદી લેવાની રીત.—“કાગનીઝેબલ” એટલે
પોલીસ અધ્યક્ષી ગુન્હાઓ વિશે આગળ સમજાવવામાં
આવ્યું છે. એવા ગુન્હાઓની ફરીઆદ લેવાની બાબતમાં
કાયદો નીચે પ્રમાણે છે.—

“જે અમલદારના હવાલામાં કોઇ પોલીસ થાણું હોય
“તેને કાગનીઝેબલ ગુન્હો કર્યા સંબંધી જે જે ખબર મો-
“હોડેથી આપવામાં આવે, તે દરેક ખબર તેણે અથવા તેના
“હુકમ પ્રમાણે લખી લેવી, અને ખબર આપનારને વાંચી
“સંબળાવવી; અને સદરહુ પ્રકારની ગમે તે ખબર લખીને
“આપી હોય, કે ઉપર કહ્યા મુજબ લખી લીધી હોય, તો
“પણ તે આપનાર શખસે તે ઉપર સહી કરવી; અને
“આ બાબત રયાનીક સરકાર ફરમાવે તેવા નમુનાની જે
“એક પુક તે અમલદારે રાખવી જોઈએ તે પુકમાં તેનો
“સાર નોંધવો.”

ઉપર બતાવેલો નિયમ ફક્ત કાગનીઝેબલ ગુન્હા વિ-

†Section. 154 of the Criminal Procedure Code.

શે છે. જે ગુન્હાઓ “નાનકાગનીઝેબલ” છે, તે વિશે નિયમ એવો છે કે, જ્યારે તેવા ગુન્હા બદલ કાંઈ ફરીઆદ એવા અમલદાર આગળ આવી હોય, તો તે એક જુદી ચોખડીમાં લખી લેવી જોઈએ. અને આવા ગુન્હામાં તપાસ કરવાનો પોતાનો અધિકાર નહીં, તેથી તે ખબર આપનારને માજીસ્ટ્રેટ આગળ જવા સમજાવત થવી જોઈએ. કાયદો એવો છે કે પેહેલા અથવા બીજા વગેરે જે માજીસ્ટ્રેટને તે મુકરદમાનો ઇનસાફ કરવાનો અથવા તે મુકરદમા કમીટ કરવાનો અધિકાર હોય, તે માજીસ્ટ્રેટના હુકમ શિવાય આવા ગુન્હાઓમાં પોલીસ હાથ ધાલી શકતી નથી. કબી તપાસ કરવાનો હુકમ મળે તો પછી જેમ કાગનીઝેબલ ગુન્હાઓમાં પોલીસ તપાસ કરે, તેમજ આવા ગુન્હાઓમાં પણ તપાસ કરી શકે છે, પણ આવા ગુન્હાઓમ વગર વારંટ પકડવાનો અધિકાર નથી, એટલે ફેર છે.

કબુલત વિશે.

કેટલીકવાર એમ બને છે કે ગુન્હેમારો ગુન્હો કમી નાશી જાય છે, અમર સંતાઈ જાય છે. તેવા ગુન્હેમારોને શક ઉપરથી બોલાવી પુછતાં વખતે તેઓ પોતે ગુન્હો કરનાર છે એમ કબુલ કરે છે. કેવી રીતે ગુન્હેમારો, સા કારણે કમી, કાણે કાણે કમી, એ વિગેરે તમામ હકિગત પોતે પોતાના મોહથી કહે છે. ખાતર ચોરીનો, લુટનો અથવા એવો કોઈ ગુન્હો હોય, અને માલ ચોરાયો હોય, તો માલ સંતાડેલો હોય તે કાઢાડી આપે છે, અથવા બીજી રીતે વગેરે કમી હોય તો પણ કહી દે છે. આવી વખતે તેની કબુલત કાયદેસર લેવા સાર તેને માજીસ્ટ્રેટ તરફ મોકલવો જોઈએ. જે ગુન્હો કર્યાની તે કબુલત આપતો

હો એ, તે ગુન્હાનો ઇનસાફ કરી શકે તેવા અધિકારવાળાં માજીસ્ટ્રેટ તરફ કમુલત સાર મોકલવો જોઈએ એમ નથી. હર કોઈ માજીસ્ટ્રેટ આગળ કમુલત સાર મોકલી શકાએ છે. કાયદેસર રીતે કમુલત માજીસ્ટ્રેટ આગળ લેવાએ છે. તેથી પછી બીજો પૂરાવો મેળવવો ઘણો મુશ્કેલ પડતો નથી. કમુલત થયા પછી વધારે પૂરાવાની જરૂર નથી, અને તો-હોમતદારે ગુન્હો કર્યાનું કમુલ કર્યું છે, તેથી તેને ઇનસાફમાં સજા થશે એમ સમજી દેજનદારો જાહેર મેહેનત કરી પૂરાવો એકઠો કરે નહીં એમ કોઈવાર બને. પણ એટલું જાણવું જોઈએ કે ગુન્હેગારના ઇનસાફમાં ફક્ત કમુલત એ કાયદેસર રીતે જોઈએ તેટલો પૂરાવો નથી. પણ તે કમુલત શિવાએ તેના ખરાપણાંની પુછીમાં ખરાબર પૂરાવો હોએ, અને એમ માલમ પડે કે તેણે કમુલત ખરી આપેલી છે, તોજ તેને શિક્ષા થાએ. નહીં તો કમુલત છતાં છુટી જાએ. તેથી કમુલત થવાથી નિરાંત નહીં રહેતાં કાયદેસર પૂરાવો મેળવવો જોઈએ.

લાલચથી અથવા ધમકીથી કમુલત નહીં લેવા

વિશે.—આવી કમુલતો લાલચથી અથવા ધમકીથી અથવા કાંઈ વચન આપી નહીં લેવી જોઈએ, એવો કાયદો છે. “તું ગુન્હો કમુલ કરીશ તો છુટી જઈશ, અથવા તને માફી અપાવીશ,” એમ કહીને, અથવા તોહોમતદારને માર મારીને અથવા મારના ધાકથી કમુલત કરાવવાની નથી. એમ કાયદામાં ફરમાવેલું છે. તોહોમતદાર પોતાની રાજી ખુશીથી કમુલત આપે તો તેવી કમુલત પૂરાવામાં લેઈ શકાએ. પણ લાલચથી, અથવા ધમકીથી કમુલત આપવામાં આવેલી હોએ, તો તે પૂરાવામાં ગણાએ નહીં. ઈંગ્લેન્ડ સંજ્ઞાના કન-

સાફનો નિયમ એવો છે કે નિરપરાધી માણસ એક પણ માયો ન જાય. તેથી આવી કચ્છલતો વિશે કાયદામાં જે નિયમ ઠરાવ્યા છે, તેને અનુસરીને ચાલવું જોઈએ.

પોલીસ આગળ કરેલી કચ્છલત ધનસાફમાં પૂરાવા તરીકે લેઈ શકાતી નથી.

સમન બજાવવા વિશે.—સમન વિશે, ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૬૮માં નીચે મુજબ ફરમાવ્યું છે.---

“આ કાયદા પ્રમાણે કોઈ કાહાડેલો દરેક સમન “લખેલો જોઈએ, તથા તે *ફુલીફેટ જોઈએ, અને તે ઉપર સદરહુ કોરટના પ્રમુખ અમલદારે, અથવા હાઈકોર્ટ “વખતે વખતે કાનુન કરીને ફરમાવે તેવા બીજા અમલદારે સહી કરવી તથા મોહોર કરવી.”

સમનો ધણુંકરીને પોલીસ અમલદારે બજાવવાના હોય છે. પણ સરકાર તરફથી ઠરાવવામાં આવે તેવી કોઈ કાનુન પ્રમાણે સમન કાહાડનાર કોરટનો કોઈ અમલદાર પણ બજાવી શકે છે.

આવો સમન કોઈ પોલીસ અમલદાર તરફ કાયદેસર રીતે આવે કે જે શખસના નામનો સમન હોય તે, શખસને તે બે પ્રતો માંહેલી એક નકલ આપવી, અને અસલ ઉપર તે શખસની સમન પોહોંતાની સહી લેવી જોઈએ. અને તે નીચે સમન પોહોંચ્યાડયાની તારીખ તથા વખત લખી રીપોર્ટ સાથે જે અમલદાર તરફથી સમન બજાવવા સાડ આવ્યો હોય, તેના તરફ પાછો મુદતની અંદર મોકલવો જોઈએ.

જે શખસના ઉપર સમન કાહાડવામાં આવ્યો હોય

તે જો મળી આવે, તો ઉપર પ્રમાણે નિયમ છે. પણ કપી તે શખસ ન મળે તો આવો સમન બળવવાની આપત- માં કાયદો નીચે પ્રમાણે છે. કી. પો. કોડની કલમ ૯૦.—

“જ્યારે સમન કરેલો શખસ ઘટતી મહેનત કરતાં ન જડે, ત્યારે તેના કુટુંબમાંના કોઈ પાકી ઉંમરના મરદ માણસને અથવા ઇલાકાના મુખ્ય શેહેરમાં તેની સાથે રહેનારા તેના આકરને તે સમનની એક કુપ્લીકેટ તેને સાફ સોંપીને તે સમન બળવવાનો અધિકાર છે; અને જેને સ- દરહુ સમન આવી રીતે સોંપ્યો હોય તે શખસે, જો સ- મન બળવનારો અમલદાર કહેતો, તેની ખીજી કુપ્લીકે- ટની પછવાડે તે સમન પોહોંચ્યાની સહી કરવી જોઈએ.”

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જો પોતાનાથી બનતી મહેનત કર્યા છતાં પણ સમન બળવનાર અમલદારને સહી મળી ન શકે, તો સમન જેના ઉપર થયો હોય તે શખસનું ધ- લ્લું ખરું રહેવાનું ધર અથવા ધરવાડી હોએ, તેના કોઈ પ્રસિદ્ધ ભાગ ઉપર તે સમનની જે પ્રત તેને આપવાની હોએ, તે ચોઢાડવી. એટલું થએથી તે સમન યોગ્ય રીતે બ- જાવવામાં આવ્યો એમ કાયદેસર રીતે ગણી શકાય છે.

સમનો બળવવા આવે, તે તુરતા તુરત બળવવા જોઈએ, અને તે નીચે મુદતસર રીપોર્ટો કરીને મોકલવા જોઈએ. કેમકે જે કોરટથી તે સમન નિકળ્યો હોએ, તે કોરટને ઠરાવેલી મુદતે સમન વિશે ખબર પોહોંચવી જોઈએ.

વારંટ બળવવા વિશે

કીમીનલ પ્રોસીજરકોડની કલમ ૭૫ તથા ૭૬ માં વારંટ વિશે નીચે પ્રમાણે લખ્યું છે.—

“આ કાયદા પ્રમાણે કોઈ કોર્ટ કાઢાડેલું ફરક પક-

“ડવાનું વારંટ લખેલું હોયું જોઈએ, અને તે ઉપર તે કો
 “ઈના પ્રમુખ અમલદારે, અથવા માજિસ્ટ્રેટની બેઠક હોય
 “ત્યારે, તે બેઠકના કોઈ પણ મેમ્બરે સહી કરવી જોઈએ;
 “અને તે ઉપર કોરટની મોહોર કરવી જોઈએ.

“જે કોરટ તે વારંટ કાઢાડયું હોયે, તેણે જ્યાં સુધી
 “તે રદ કરયું નથી ત્યાં સુધી, અથવા તે બંધવવામાં આવે
 “ત્યાં સુધી, તે દરેક વારંટ અમલમાં રહેશે.

“હરકોઈ શખસને પકડવા સાર વારંટ કાઢાડનારી
 “હરકોઈ કોરટની નજરમાં આવે તો તે કોરટ સદરહુ વા-
 “રંટ ઉપર શેરો લખીને એવું ફરમાવવાને મુખત્યાર છે
 કે, જે સદરહુ શખસ કોઈ અમુક વખતે અને પછી કોઈ
 “ખીજી રીતે ફરમાવે ત્યાં સુધી, તે કોરટની આગળ હા-
 “જર રહેવા સાર જોઈએ તેટલા જામીન સાથે એકખત કરી
 “આપે, તો જે અમલદારના નામનું તે વારંટ કર્યું હોય,
 “તે અમલદારે સદરહુ તારણ લેવું, અને સદરહુ શખસને
 “પેહરામાંથી છુટા કરવો.

“સદરહુ શેરામાં હેઠળ કહેલી બાબતો લખવી, (અ)
 “જામીનોની સંખ્યા, (બ) તેમણે તથા જે શખસને પં-
 “કડવા સાર તે વારંટ કાઢાડેલું હોય, તેણે જે રકમનો મુ-
 ચરકો કરી આપવો તે, તથા (ક) જે વખતે તેણે કોરટ-
 “ની આગળ હાજર રહેવું તે.

“જ્યારે આ કલમ પ્રમાણે તારણ લેવામાં આવે ત્યારે
 “જે અમલદારના નામનું સદરહુ વારંટ કરયું હોયે, તે અ-
 “મલદારે સદરહુ ખત સદરહુ કોરટની ઉપર રવાના કરવું.

કાયદો એવો છે કે આવું પકડવાનું વારંટ ધણીકરીને
 એક અથવા વધારે પોલીસ અમલદારના નામનું કાઢાડવું

જોઈએ પણ પ્રેસીડન્સી માજિસ્ટ્રેટની કોરટ શિવાએ ખીજી કોઈ પણ કોરટે કાઢાડયું હોય તો, જો તે વારંટ તુરત બંનવવાનું હોય, અને કોઈ પોલીસ અમલદાર તુરત મળી ન આવે તો, કોઈ પણ શખસના નામનું કાઢાડી શકે. અને જે શખસના નામનું કાઢાડયું હોય, તેણે તે વારંટ કાયદેસર રીતે બંનવવું જોઈએ.

જે પોલીસ અમલદારના નામનું વારંટ કાઢાડયું હોય તે અમલદાર વારંટ બંનવી શકે. તેમજ તેવો અમલદાર તે વારંટ પછાડી ખીજી કોઈ પોલીસ અમલદારનું નામ લખે તો તેવો અમલદાર પણ વારંટ બંનવી શકે.

હવે વારંટ, પકડવાનું હોય, તો જે શખસને પકડવાને વારંટમાં ફરમાવ્યું હોય. તે શખસને તે વારંટનો સાર કહેવો. અને જો તે માગે તો તેને વારંટ બતાવવું જોઈએ.

વારંટમાં તારણ લેવા વિશે કાંઈ ફરમાન ન હોય તો, પકડેલા શખસને વગર દીક્ષે કાયદા પ્રમાણે જે કોરટ આગળ તેને રજુ કરવો જોઈએ, તે કોરટ આગળ લઈ જવો. આતું પકડવાનું વારંટ અમુક જગાએ બંનવી શકાય છે એમ નથી. જેને વિશે વારંટ કાઢાડવામાં આવ્યું હોય તે બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં જ્યાં હોય, ત્યાં વારંટ બંનવી શકાય. પણ એવો નિયમ છે કે જે કોરટે વારંટ કાઢાડયું હોય, તેની સ્થાનીક હકુમતની બહાર વારંટ બંનવવાનું હોય, તો જે જગાએ વારંટ બંનવવું હોય, તે જગાએ માજિસ્ટ્રેટની અથવા પોલીસ અમલદારની સ્થાનીક હદમાં હોય, તેના ઉપર આવું વારંટ, કોર્ટ, ટપાલ માર્ગે મોકલવું. જે માજિસ્ટ્રેટ અથવા પોલીસ અમલદાર ઉપર આવું વારંટ મોકલવવામાં આવે તેણે તેની પ્રાછળ પોતાની સહી કરવી. અને પોતાની હદમાં એ વારંટ

અળવી શકાતું હોય તો બળવવું.

હકુમતની બહાર બળવવા સાર પોલીસ અમલદારના નામનું લખેલું વારંટની બાબતમાં કાયદો નીચે પ્રમાણે છે.—

“જ્યારે કોઈ પોલીસ અમલદારના નામનું કાઢાડેલું વારંટ જે કોર્ટ તે વારંટ કાઢાડયું હોય, તે કોર્ટની હકુમતની રથાનીક હદની બહાર બળવવું હોય, ત્યારે જે માજીસ્ટ્રેટની, અથવા જે અમલદારના હવાલામાં કોઈ થાણું હોય તે અમલદારના કર્તા ઉતરતા દરજ્જાનો ન હોય એવા જે પોલીસ અમલદારની હકુમતની રથાનીક હદમાં તે વારંટ બળવવું હોય તે માજીસ્ટ્રેટની અથવા પોલીસ અમલદારની પાસે સહી કરાવવા સાર તેણે તે વારંટ સામાન્યતઃ લેધ જવું. સદરહુ માજીસ્ટ્રેટ અથવા પોલીસ અમલદારે તે વારંટની પાછળ પોતાના નામની સહી કરવી, અને સદરહુ સહી ઉપરથી, જે પોલીસ અમલદારના નામનું સદરહુ વારંટ કાઢાડયું હોય તે પોલીસ અમલદારને તે વારંટ સદરહુ હદમાં બળવવાનો પુરતો અધીકાર મળશે, અને સદરહુ અમલદાર કહેતો રથાનીક પોલીસે તેને સદરહુ વારંટ બળવવામાં મદદ કરવી.

“જે માજીસ્ટ્રેટની અથવા પોલીસ અમલદારની હકુમતની રથાનીક હદમાં સદરહુ વારંટ બળવવું હોય, તે માજીસ્ટ્રેટની અથવા પોલીસ અમલદારની સહી મેળવવાથી જે ઢીલ થાય તેથી સદરહુ બળવણી થતી અટકશે એવું માનવાનું જ્યારે કારણ હોય ત્યારે જે પોલીસ અમલદારના નામનું તે વારંટ કાઢાડયું હોય તે પોલીસ અમલદાર તે વારંટ કાઢાડનારી કોર્ટની હકુમતની રથાનીક હદની બહાર કોઈ પણ જગામાં સદરહુ સહી લીધા વ-

“ગર તે વારંટ બળવવાને મુખ્યાર છે.”

વળી-“જ્યારે પકડવાનું કોઈ વારંટ, જે જીલ્લામાં તે
“વારંટ કાઢાડયું હોય, તેની બહાર બળવ્યું હોય, ત્યારે
“જે કોર્ટે તે વારંટ કાઢાડયું હોય તે કોર્ટ, પકડવાની જ-
“ગાથી વીસ માઈલની અંદર ન હોય તો, અથવા જે મા-
“જીસ્ટ્રેટની અથવા પોલીસ કમીશનરની હકુમતની રથાનિક
“હદમાં પકડવાનું કામ કર્યું હોય તે માજીસ્ટ્રેટ અથવા પો-
“લીસ કમીશનર કર્તાં સદરહુ કોર્ટ પાસે ન હોય તો, અ-
“થવા ૭૬મી કલમ પ્રમાણે તારણ લીધું ન હોય તો પ-
“કડેલા શખસને સદરહુ માજીસ્ટ્રેટની અથવા કમીશનરની
“આગળ લઈ જવો.

“જે કોર્ટે સદરહુ વારંટ કાઢાડયું હોય તેણે જે શખ-
“સ ધારેલો, તેજ પકડેલો શખસ છે એવું જણાય, તો સ-
“દરહુ માજીસ્ટ્રેટ અથવા કમીશનરે તે શખસને પેહેરામાં આ-
“પીને સદરહુ કોર્ટની પાસે લઈ જવાનું ફરમાવવું; પણ એવું
“કરાવ્યું છે કે જે જામીન લઈ શકાય એવો ગુન્હો હોય,
“અને તે શખસ સદરહુ માજીસ્ટ્રેટની અથવા કમીશનરની
“ખાત્રી લાયક જામીન આપવાને તૈયાર તથા રાજી હોય,
“અથવા ૭૬ મી કલમ પ્રમાણે તે વારંટ ઉપર શેરો લ-
“ખીને હુકમ કરેલો હોય, અને તે શખસ સદરહુ હુકમથી ફ-
“રમાવેલું તારણ આપવાને તૈયાર તથા રાજી હોય, તો
“તે માજીસ્ટ્રેટ અથવા કમીશનરે સદરહુ જામીન અથવા
“તારણ, જેમ હોય તેમ, લેવું, અને જે કોર્ટે વારંટ કાઢા-
“ડયું હોય તેની ઉપર તે ખત રવાના કરવું.

“આ કલમ માંહેના કોઈપણ મજકુરથી કોઈ પોલીસ
“અમલદારને ૭૬મી કલમ પ્રમાણે તારણ લેવાની મના છે;

“એમ સમજવું નહીં.”†

કાયદા પ્રમાણે પકડવા બાબત સામાન્ય નિયમ.

પકડવાની બાબતમાં કાયદાનો નિયમ નીચે પ્રમાણે છે.†

“કોઇ શખસને પકડવો તે એવી રીતે કે જે પોલીસ

અમલદાર અથવા પીએ સખસ પકડતો હોય, તેણે તે

“શખસના શરીરને ખરેખર ઘડકવું અથવા કેદ કરવું; પણ

“જે તે શખસ કાંઈ બોલીને અથવા કાંઈ કરીને પેહરાને

“તાબે થાય, તો તેમ કરવું નહીં”—

જેને કાયદેસર રીતે પકડવાનો હોય, તે શખસ પોતાને પકડવાની બાબતમાં સામો થાય, અથવા પોતે ન પકડાયે એવું કાંઈ કરે, તો તેને પકડી લેવા સ્મર જે કાંઈ ઉપાયે પકડનાર અમલદારને યોગ્ય લાગે, તે કરવાને તેને કાયદેસર રીતે સત્તા છે પણ જે શખસને પકડવાનો હોય, તે શખસ ઉપર જે દેહાંત શિક્ષા થઈ શકે અથવા છંદગી, સૂઝી કાળા પાણીની સજા થઈ શકે એવા ચુંદાનું તોહોમત ન આપ્યું હોય, તો તે શખસનું મોત આણી સકાય નહીં; કે મકે ઉપલી કલમ પ્રમાણે તેમ કરવાની સત્તા ન સમજવી.

જેને પકડવાનો હોય, તે માણસ કપી કોઈ જગામાં પેસી ગયો છે એમ માનવાનું કારણ હોય, તો તે જગામાં જે રહેતો હોય, અથવા જેના હવાલામાં તે જગા હોય, તે માણસે પકડવા આવનાર પોલીસ અમલદારને તેની મા-મણીથી તે જગામાં જવા દેવો જોઈએ. એટલું જ નહીં પણ તેમાં શોધ કરવા પોતાનાથી બને તેટલી મદદ આપવી જોઈએ. પણ કપી અંદર ન જવાયે તો “ગમે તે પ્રસંગે વારંટ પ્રમાણે કામ કરનારા શખસને, અને જે પ્રસંગે વા-

“રંટ કહાડવાનો અધીકાર હોએ, પણ જે શખસને પકડવો
 “છે તેને નાહાસી જવાની તક આપ્યા વગર તે વારંટ મળી
 “શકવું નહોએ એવે કોઈપણ પ્રસંગે કોઈ પોલીસ અમલદારને
 “સદરહુ જગામાં પેસીને તેમાં શોધ કરવાનો અખત્યાર છે અને,

“તેણે પોતાનો અખત્યાર તથા આવવાનું કારણ જન-
 “હેર કર્યા પછી, તથા મને પેસવા દો, એમ યોગ્ય રીતે ક-
 “હ્યા પછી, તેને અંદર જવાનો બીજી રીતે લાગ ન મળે,
 “તો તેને સદરહુ જગામાં પેસવાને માટે કોઈ પણ ધર અ-
 “થવા જગાના બહારનો કે માંહેનો દરવાજો અથવા બારી
 “ફાડવાનો અખત્યાર છે, પછી તે ધર કે જગા જે માણસને
 “પકડવો છે તેની હોએ, કે કોઈ બીજા શખસની હોએ તોપણ.

“પણ એવું ઠરાવ્યું છે કે સદરહુ પ્રકારની કોઈ જગા
 “ઝોરડો હોયે તેમાં (જે શખસને પકડવો હોએ તે શખસ
 “ન હોએ એવી) કોઈ બાયડી ખરેખાત રહેતી હોએ, અને
 “તે બાયડી રીવાજ પ્રમાણે ચાર લોકમાં મોઢું દેખાડતી ન
 “હોએ, તો સદરહુ શખસે અથવા પોલીસ અમલદારે સદરહુ
 “ઝોરડામાં પેસતાં પેહેલાં સદરહુ બાયડીને ખબર આપવી
 “કે તમને એ ઠેકાણેથી નિકળીને બીજે ઠેકાણે જવાની છુટ
 “છે, તથા તે બાયડીને લાંથી નિકળી જવું જેમ સેહેલ પડે
 “તેને દર એક ઘટતો ઉપાએ કરવો, અને પછી તે સદરહુ
 “ઝોરડો ફાડીને તેમાં પેસવાને મુખત્યાર છે.”

દરવાજો અથવા બારી ફાડવાના અધિકાર વિશે કાય-
 દો નીચે પ્રમાણે છે.—

● “જે પોલીસ અમલદારને અથવા બીજા શખસને
 “પકડવાનો અધિકાર આપ્યો હોએ, તે પોલીસ અમલદાર-

તે અથવા બીજા શખસને કોઈ પણ ધરતો અથવા જગાનો
 “બહારનો અથવા માંહેનો દરવાજો અથવા બારી ખુલ્લો પોતા-
 “ને છોડવવા સાર, અથવા પકડવા સાર કાયદાસર રીતે પે-
 “ટેલા જે માણસને તે ધરમાં અથવા જગામાં અટકાવી રા-
 “ખ્યો હોય, તેને છોડવવા સાર ફેડીને રસ્તો કરવાનો અ-
 “ખત્યાર છે. ”

કાયદામાં એવું ઠરાવ્યું છે કે જે શખસને ધકડ્યો હો-
 એ, તે શખસને નાલાસી જતો અટકાવવા સાર જેટલા પ્ર-
 તિબંધની જરૂર હોય, તેથી વધારે પ્રતિબંધ કરવા ન-
 હો જોઈએ.

જડની તથા પંચાલનામાં વિશે—પકડેલા શખસનો
 આડો લેવાની બાબતમાં એટલું જાણવું જોઈએ કે—

૧ જે વારંટ ઉપરથી કોઈ શખસને પોલીસ તરફથી
 પકડવામાં આવ્યો હોય તે વારંટમાં જમીન લેવાનું ફરમા-
 વ્યું ન હોય, અથવા.

૨ વારંટમાં જમીન લેવાનું લખ્યું હોય, પણ લાય-
 ક જમીન, પકડાયેલા શખસ જે આપી ન શકતો હોય,
 તો—અથવા.

૩ કોઈ શખસને કાયદેસર રીતે વગર વારંટ પકડવા-
 માં આવ્યો હોય, અથવા કોઈ ખાનગી શખસે વારંટને અ-
 નુસરીને પકડ્યો હોય, અને કાયદા પ્રમાણે પકડાયેલા શ-
 ખસના જમીન લઈ શકાતા ન હોય અથવા તે જમીન
 આપી શકતો ન હોય,—તો.

જે પોલીસ અમલદારે પકડ્યો હોય, તે અમલદાર,
 અથવા જ્યારે ખાનગી શખસે પકડ્યો હોય ત્યારે જે પોલી-
 સ અમલદારના હવાલામાં આવા ખાનગી માણસે પકડેલા

શખસને આપ્યો હોએ, તે પોલીસ અમલદાર, પકડાએલા શખસનો ઝાડો લેવા મુખ્યાર છે. અને જરૂર જોગ પેહેરવાનાં કપડાં શિવાએ પકડેલા શખસના શરીર ઉપર જે કાંઈ વસ્તુ જડે, તે તમામ લઈને સંભાળી રાખવા તેને કાયદા પ્રમાણે સત્તા છે.

કાંઈ બાયડીનો ઝાડો લેવાની જરૂર હોએ, ત્યારે મરદે ઝાડો લેવો નહીં જોઈએ પણ કાંઈ બાયડી પાસે ઝાડો લેવડાવવો જોઈએ; અને ઝાડો લેવડાવતાં લોકલગ્નના નિયમ ઉપર સારી પેઠે નજર રાખવી જોઈએ.

ઉપર પ્રમાણે જે શખસ પકડાયો હોએ, તેની પાસે મારવાનાં હથીયાર હોએ, તે પકડનારો અમલદાર અથવા બીજો કોઈ શખસ લેઈ લેવા મુખ્યાર છે. અને કાયદાને અનુસરીને આવા પકડાએલા શખસને જ્યાં રજુ કરવામાં આવે, ત્યાં આવાં હથીયારો પણ રજુ કરવાં જોઈએ. વળી કી. પો. કોડની કલમ. ૬૮ માં નીચે પ્રમાણે દ્રશ્યમાન છે.

“જો કોઈ જીલ્લા માજિસ્ટ્રેટને, પેટા તુકડી માજિસ્ટ્રેટને પ્રેસીડન્સી માજિસ્ટ્રેટને, અથવા પેહેલા વર્ગના માજિસ્ટ્રેટને “ખબર મળ્યા ઉપરથી તથા તેની નજરમાં જરૂર જણાયે “તેવી ચોકશી કર્યા પછી એવું માનવાનું કારણ હોએ કે ફ- “લાણી જગા ચોરીની મિલકત મુકવા સાફ અથવા વેચ- “વા સાફ વાપરવામાં આવે છે,

“અથવા બનાવટના દસ્તાવેજો, ખોટી મોહોરો, અથ- “વા ખોટા સ્ટાંપ અથવા શિક્કા, અથવા ખોટા શિક્કા અથ- “વા સ્ટાંપ બનાવવાના અથવા ખોટા દસ્તાવેજ બનાવવાનાં હ- “થીયારો અથવા સામન મુકવા અથવા વેચવા અથવા બ- “નાવવા સાફ વાપરવામાં આવે છે,

“અથવા ફલાળી જગાએ કોઇ પણ બનાવટના દગ્ગા
“વેળે, ખોટી મોહોરો, અથવા ખોટા સ્ટાંપ અથવા શિક્કા,
“અથવા ખોટા શિક્કાઅથવા સ્ટાંપ બનાવવા મટે અથવા ખોટા
“દસ્તાવેજ બનાવવા માટે વાપરવાના હથેલીઆરો અથવા સા-
“મન રાખવામાં અથવા મુકવામાં આવ્યાં છે,

“તો કાન્સ્ટેબલના કર્તા કિંચા દરજ્જાના કોઇ પણ પો-
“લીસ અમલદારને તે પોતાના વારંટથી હેડળ લખ્યા પ્રમા-
“ણે અધિકાર આપવાને મુખ્યાર છે.-

“(અ) જેટલી મદદ જોઇએ તેટલી મદદ લઇને સદરહુ
“જગામાં પેસવાને, તથા

“(બ) વારંટમાં લખેલી રીતે તે જગાનો ઝોડાલેવાને, તથા

“(ક) કાંઇ મિલકત, દસ્તાવેજો, મોહોરો, સ્ટાંપ અથ-
“વા શિક્કા તે જગાએ જડે, અને તે મિલકત ચોરીની છે, અ-
“થવા ગેઝકાયદેસર મેળવેલી છે, અથવા તે દસ્તાવેજો બ-
“નાવટના છે અથવા તે મોહોરો ખોટી છે, અથવા તે સ્ટાંપ અ-
“થવા શિક્કા ખોટા બનાવેલા છે, એવાં તેને શક આવેતો તે
“મિલકતનો, દસ્તાવેજોનો, મોહોરોનો, સ્ટાંપનો અથવા શિક્કા-
“ઓનો અને વળી સદરહુ પ્રકારના કાંઇ પણ હથિઆરોનો
“તથા સામનનો કબજો લેવાને, તથા

“(ડ) સદરહુ મિલકત, દસ્તાવેજો, મોહોરો, સ્ટાંપ, શિક્કા,
“હથિઆરો અથવા સામન કોઇ માજીસ્ટ્રેટની આગળ લઇ
“જવાને, અથવા જ્યાં સુધી ગુ-હેગારને માજીસ્ટ્રેટની આ-
“ગળ લઇ જવામાં આવ્યો ન હોય, ત્યાં સુધી તેજ જ-
“ગાએ સંભાળી રાખવાને, અથવા કોઇ નિર્ભય જગાએ તે-
“ની ખીજી રીતે વ્યવસ્થા કરવાને, તથા

“(છ) સદરહુ પ્રકારની કોઇ મિલકત ચોરેલી છે, અ-

“થવા બીજી રીતે ગેર કાયદેસર મેળવેલી છે, અથવા સ-
 “દરહુ દસ્તાવેજો. મોહોરો, સ્ટાંપ, શિક્કા, હથિઆરો અ-
 “થવા સામાન ખોટા બનાવેલો છે, અથવા સદરહુ હથિઆ-
 “રો અથવા સામાન ખોટા શિક્કા અથવા સ્ટાંપ બનાવવા માટે
 “અથવા ખોટા દસ્તાવેજ બનાવવા માટે વાપરેલો છે, અથવા
 “વાપરવા માટે યોગ્યેલો છે, એવું જાણ્યા છતાં અથવા એ
 “વો શક લાવવાને વાજબી કારણ છતાં ફલાણા શખસે સ-
 “દરહુ પ્રકારની મિલકત, દસ્તાવેજો, મોહોરો, સ્ટાંપ, શિ-
 “ક્કા, હથિઆરો અથવા સામાન મુકવામાં, વેચવામાં, અ-
 “થવા બનાવવામાં, અથવા રાખવામાં અંદરખાનેથી ભાગ
 “લીધેલો છે, એવું જાણાય તેવો જે શખસ સદરહુ જગાએ
 “માલુમ પડે તે શખસને પેહેરામાં લેવાને તથા કોઈ મા-
 “જીસ્ટ્રેટની આગળ લઇ જવાને.”

હકુમતની બહાર ઝાડો લેતાં જડેલી વસ્તુઓની વ્ય-
 વસ્થા કેમ કરવી, તે વિશે કાયદો નિચે પ્રમાણે છે—

* “જે કોરટે ઝાડો લેવાનું વારંટ કહાડયું હોય, તે
 “કોર્ટની હકુમતની સ્થાનિક સીમાની બહાર કોઇ પણ જગા
 “એ તે વારંટ બજાવતાં જે વસ્તુઓને માટે ઝાડો લેવામાં
 “આવે, તેમાંની કોઇ પણ વસ્તુઓ જડે, સાગે સદરહુ વ-
 “સ્તુઓ તેમજ આ કાયદામાં આગળ કહેલા ઠરાવો મુજબ
 “તે વસ્તુઓની તદ્દયાર કરેલી ટીપ તાબડતોબ તે વારંટ
 “કાહાડનારી કોર્ટની આગળ લઇ જવી; પણ સદરહુ જગા
 “તે કોર્ટ કર્તા જે માજીસ્ટ્રેટને તે જગામાં હકુમત હોય,
 “તે માજીસ્ટ્રેટની વધારે નજીક હોય, તો, તે ટીપ અતે તે

● Section 99 of the Criminal Procedure
 Code.

“વસ્તુઓ સદરહુ માહુસ્તૂની આગળ લઇ જવી; અને, જે
“વિરૂદ્ધ પદ્ધતિ પાકું કારણ ન હોય તો, સદરહુ માહુસ્તૂ-
“ટું હુકમ કરીને તે ટીપ તથા વસ્તુઓ સદરહુ કોર્ટની પા
“સે લઇ જવાનો અધીકાર આપવો.”

જાહાડો લેવાની યાબતમાં સામાન્ય ઠરાવો છે, તે જા-
ણવા જોઈએ —

જે જગાનો જાહાડો લેવાનો હોય, તે જગા ખંધ હો-
યે, તો જે શખસ તે જગામાં રહેતો હોય, અથવા જે
શખસના હવાક્ષામાં તે જગો હોય, તે શખસે વારંટ બજા-
વનાર અમલદારની માંગણી ઉપરથી, અને વારંટ બતાવે-
થી, તે અમલદારને તે ખંધ જગામાં જવા દેવો. એટલુંજ
તહીં, પાણુ શોધ સેહુલથી થઇ શકે, તે સાફ જે કાંઇ ઉપા-
યની જરૂર પડે, તે કરના જોઈએ.

સદરહુ જગામાં જવા દેવામાં અડચણ થાયતો પેસ્તર
કલમ ૪૮ (પાને ૧૦૮) આપેલી છે, તે મુજબ અમલ કરવો.

જાડો લેવાનો હોય, ત્યારે તે લેતાં પહેલાં, તે મો-
હોદલાના અથવા તે ડીઝીઝનના બે અથવા વધારે આગર-
દાર રહેવાશીઓને, બે લાવવા જોઈએ. તેઓને જાડો લેતી
વખતે હાજર રાખવા જોઈએ, તથા તે બેવા સાફ બેલા-
વવા જોઈએ.

જાડો લેવામાં આવે, તે આવા આગરદાર લોકો બો-
લાવ્યા હોય તેઓની આગળ, એટલે, પંચની સમક્ષ
યાને “વિદ્માન” લેવો; અને જાડો લેતી વખતે જે જે ચીજો
જડી હોય, અને જે જે જગાએથી જડી હોય, તે ચી-
જોની તથા જગાની ટીપ જાડો લેનાર અમલદારે અથવા બી-
જા કોઇ શખસે તૈયાર કરવી, અને તેની ઉપર, ઉપર કંઈયે

પ્રમાણેના આખરદાર લોકો જેને બોલાવ્યા હોય, તેઓએ સહી કરવી.

આ રીતે બોલાવવામાં આવેલા પંચોને કોર્ટ સાક્ષીમાં બોલાવે, તો આવતું જોઈએ; પણ નહીં તો, પોલીસે તેઓને કોર્ટમાં સાહેદ દાખલ હાજર થવા હુકમ કરવો નહીં જોઈએ.

વળી આવો ઝડો લેવાતો હોય, ત્યારે જે જગાએ ઝડો લેવાતો હોય, તે જગાનો ભોગવટો કરનારને અથવા તેની તરફથી કોઈ શખસને, હાજર રાખવો જોઈએ. અને કબી એવા શખસ માંગેતો, ઉપર કહ્યા પ્રમાણે તૈયાર કરેલી ટીપની એક નકલ પંચોની સહી કરાવીને આપવી જોઈએ.

આ શીવાએ આ ચોપડીના બીજા ભાગમાં જણાવેલી તથા પંચાતનામાં વિશે કેટલીક હકીકત આપી છે, તેથી આ વિશય વધારે સમજી શકાશે.

ગુન્હો સાબીત થવા જેવો પુરાવો હોય તો કેમ કરવું—પોલીસનું થાણું જેના હવાલામાં હોય, એવા કોઈ અમલદારે પોતાના થાણાની હદમાં કોઈ શખસને વગર વારંટ પકડ્યો હોય, તો તેમ કર્યાનો તુરત રીપોર્ટ કરી જીલ્લાના ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટ તરફ રીપોર્ટ મોકલી દેવો જોઈએ.

પોલીસે પકડેલા શખસને જાહેમાં જાહે ચોવીસ કલાક સુધી પોલીસ પોતાના કબજામાં અટકાવમાં રાખી શકે છે. એટલે જ્યારે તેણે કરેલા ગુન્હાની તપાસ પોલીસ કરતી હોય, ત્યારેજ રાખી શકાય છે એમ સમજવું. તોપણ હંમેશાજ આટલી મુદત સુધી અટકાવમાં રાખી મુકવો એમ નથી. તે કામની તપાસમાં જરૂર પડે તેટલીજ મુદત સુધી અટકાવમાં રાખી મુકવો. પણ ઘણામાં ઘણી મુદત ચોવીસ કલાકની સમજવી. પણ કબીએ ચોવીસ કલાકમાં પોલી-

સ પોતાની તપાસ પૂરી કરી ન રહે, અને તેને જાહેર અટકાવમાં રાખવાની જરૂર હોય તો તેવા અમલદારે પોતાની ડાએરીની નકલ સાથે તોહોમતવાળાને કોઈ માજિસ્ટ્રેટ તરફ મોકલી દેવો જોઈએ. જે ગુન્હા માટે તોહોમતદારને પકડ્યો હોય, તે ગુન્હા જેને સાંભળવાનો અપ્પ્યાર હોય, તેવા જ માજિસ્ટ્રેટ આગળ તોહોમતદારને ઉપર પ્રમાણે મોકલવો એમ નથી. પણુ ગમે તે માજિસ્ટ્રેટ આગળ મોકલી શકાય. જાહેમાં જાહે પંદર દીવસ સુધી આ પ્રમાણે તોહોમતદારને અટકાવમાં રાખવા માજિસ્ટ્રેટ હુકમ આપી શકે. કપી જાહે અટકાવમાં રાખવાની મંજૂરી ન મળી શકે, તો તોહોમતદારને અપ્પ્યારવાળા માજિસ્ટ્રેટ આગળ મોકલી દેવો.

ઉપર પ્રમાણે તપાસ કરનાર પોલીસ અમલદારે એક રોજનામું એટલે “ડાએરી” રાખવી જોઈએ. તેમાં ગુન્હાની ખબર અથવા ફરીઆદ ડ્યારે મળી, ડ્યારે તપાસ શરૂ કરી, ડ્યારે બંધ કરી, શું શું તપાસ કરી, કયા તોહોમત ઉપરથી તપાસ કરી, કઈ કઈ જગોએ જાતે ગયા ને જોઈ, શું શું પૂરાવો લીધો, તોહોમતદારને ડ્યારે પકડ્યો, સાહે-દીઓ કયા કયા લીધા, અને તેઓની શું જુજાની થઈ છે, તોહોમતદાર અટકાવમાં છે, કે જામીન ઉપર, એ વિગેરે તમામ હકીગત લખી રોજના રોજ આવી ‘ડાએરી’ તૈયાર કરી જાહેલાના પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ તરફ દરરોજ રવાના કરવી જોઈએ. અને પોતાના તરફ આવી ‘ડાએરી’ની એક કોપી રાખવી જોઈએ.

એકંદર તપાસ થઈ રહ્યા પછી જો તે પોલીસ અમલદારને એમ જણાય, કે તોહોમતદારને ઈનસાફ થવા સારું મોકલવાનું વ્યાજખી કારણ છે, અથવા જોઈતો પૂરાવો

છે, તો પછી તોહોમતદારને અટકાવમાં રાખી જે માજીસ્ટ્રેટ તે ગુન્હાનું કામ કાયદેસર ચલાવી શકતો હોય, તેના તરફ મોકલી દેવો. પણ જે તે ગુન્હો એવો હોય, કે તેના કાયદાસર જામીન લેઈ શકાય, અને તોહોમતદાર આખરદાર અને ખાત્રી લાયક જામીન આપે, તો જામીન લેવા; અને સદરહુ તોહોમતદાર ઠરાવેલે દીવસે અને તે પછીના દીવસે ખીજી રીતે હુકમ ન થાય, ત્યાં સુધી સદરહુ માજીસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં બરાબર હાજર રહે, તેવો જામીન લેઈ કાયદેસર બંદોબસ્ત કરવો.

તે કામના સંબંધમાં કાંઈ હથીઆર અથવા કાંઈ વસ્તુ અથવા માલ હોય, અથવા દાકતરનું શરદીશીકેટ, અથવા પંચાતનામું હોય. તે પણ સદરહુ માજીસ્ટ્રેટ આગળ મોકલી દેવું જોઈએ. અને ફરીઆદી તથા ખીજા જે જે માણસો તે કામની હકીગતથી જાણીતા હોય, અને ઇનસાફના કામમાં સાક્ષી સાર મોકલવાના હોય, તેઓના મુચરકા લેઈ, સદરહુ માજીસ્ટ્રેટ આગળ મુદતે હાજર રહે. એવી તબવીજ કરવી જોઈએ.

કી. પો. કોર્ટની કલમ ૧૭૩માં કહ્યા મુજબ તો રી-પોર્ટ પણ મોકલવો જોઈએ. લાંબાણ થઈ જાય, તેથી તે તમામ હીયા આપ્યું નથી. પણ કાયદો જોવાથી માલમપડશે.

પોલીસ આગળ સાક્ષીઓની જુગાનીનું ટીપણ થાય, તેમાં સાક્ષીની સહી ન લેવી જોઈએ.

ગુન્હો સાબીત થવા જેવો પુરાવો ન હોય તો ક્રમ કરવું.—પણ જે ગુન્હો સાબીત થવા જેવો પૂરાવો ન હોય તો, તોહોમતદાર અટકાવમાં હોય તો એકદમ જાત મુચરકા ઉપર અથવા જામીન લઈને તેને અટકાવમાંથી

મુક્ત કરેવા; અને કામની એકંદર હકીગતનો રીપોર્ટ અ-
ખત્યારવાળા માણસે તરફ કરી મોકલવો જોઈએ. ત્યાંથી જ-
માની ખત, મુચરફો વિગેરે રદ થવા, તથા કામમાં ગુંહો નહીં
ગણવા, હુકમ મળે, તે મુજબ અમલ થવો જોઈએ.

પુરાવો મેળવવાની રીત.—હરેક કામમાં ડેવીરીતે પૂરાવો
મેળવવો એ વિશે અમુક નિયમ ખતાવી શકાતો નથી. જેવી
અમલદારની હોશીઆરી, તથા ચાકાકી, અને જેવા પ્રકારનો
ગુંહો, તે ઉપર વિચાર કરી, કાયદાને અનુસરી. જે જે પૂ-
રાવો જોઈએ, તે એકઠો કરવો જોઈએ. કોઈ કામમાં મ-
હાવ્યથા અથવા ખુન અથવા એવાં બીજાં તો હોમત
હોએ, ત્યારે જેને મહાવ્યથા થઈ હોએ તે શખસને, અ-
થવા મોત થયું હોએ, તો લાશને, અથવા જેને અને
જે કાંઈ વસ્તુ મોકલવાનું હોએ, તે દાંતર તરફ કાય-
દેસર મોકલીને સરટીફિકેટ વિગેરે યથારિથત મેળવવું જો-
ઈએ. લોહીવાળી લાકડી, તલવાર અથવા બીજાં કાંઈ હથી-
આર, લોહીવાળાં કપડાં, અથવા બીજાં કપડાં, ઝેરથી મોત
થયું હોએ વીગેરેમાં ઝાડો, ઉલટી, એ વિગેરે બધી હકીગત
વિશે રીતસર દાંતરનું સરટીફિકેટ મેળવવા તજવીજ થવી
જોઈએ. અને કાયદેસર પંચાતનામાં થવાં જોઈએ. તોહો-
મતદાર ગુંહો કબુલ કરતો હશે, તો માણસે આગળ કબુ-
લત થવા, તથા માણસ મરી જાએ તેવો કોઈ હોએ, તો
તેની મરતી વખતની જુગાની, આ વિગેરે યથારિથત ત-
જવીજ થવી જોઈએ. જે જે માણસો હકીગત જાણતા હોએ,
તેવામાંથી જરૂર પડતા માણસો પૂરાવામાં દાખલ કરવા. ધણાં
માણસો મોકલવાથી ફાયદો છે એમ નથી. જે હથીઆર
વિગેરેથી ગુંહો થયો હોએ એમ માનવામાં આવતું હોએ

અથવા શક પડતો હોય, તેવું હથીઆર વિગેરે જુદું રાખીને તે ઉપર ઓળખવા સારૂ ચીકી ચોહોડી રાખવી; અથવા બીજી નિશાની કરી રાખવી; અને કામની સાથે માજીસ્ટ્રેટ તરફ મોકલવી. જે ચીજને મુકદ્દમા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી, એવી ચીજ કદી પણ જપત કરવી ન જોઈએ. અને માજીસ્ટ્રેટ આગળ મોકલવી નહીં જોઈએ. સાક્ષીમાં દાખલ થયો હોયતો પોલીસ અમલદારે મુકદ્દમાના સંબંધમાં જે કાંઈ તપાસ અગર ચોકસી કરી હોય, તેનું યથાસ્થિત અને ખર્ચ વર્ણન ફોરમમાં આપવું જોઈએ; ખોટી હકીગત અગર ખોટો પૂરાવો કદી પણ કરવો નહીં જોઈએ. આ તથા બીજી ધાર્ણિક હકીગત ઉપર વિચાર કરી પૂરાવો તૈયાર કરવો જોઈએ. તમામ હકીગત હોંયા આપી શકાતી નથી. કેમકે તે કાયદાની તથા અનુભવની બાત છે. અને તેની સાથે અમલદારની હોંશીઆરી તથા ચપળતા ઉપર આધાર રાખે છે.

અકસ્માત મોતવિશે—અકસ્માત મોત થયું હોય, તે વિશે શી રીતે કરવું ને બાબત ખુલાસેથી આ આપડીના બીજા ભાગમાં આપ્યું છે, તેથી કેટલીક હકીગત મળી આવશે. પણ એટલુંજ હાલ જણાવવાની જરૂર છે કે જ્યાં રે પોલીસ થાણું જેના હવાલામાં હોય, એવા કોઈ અમલદારને આપઘાત બાબતની, અગર અકસ્માત, અગર શક પડતાં મોતની કાંઈ ખબર મળે, કે તુરત પાસેમાં પાસેના માજીસ્ટ્રેટ જેને પંચાતનામું કરવાનો અધિકાર હોય, તેના તરફ ખબર આપી, જ્યાં લાશ હોય તે જગા ઉપર જવું જોઈએ. અને તે મોહોદલાના બે અથવા જદે આખરદાર માણસોને બોલાવી પંચાતનામું કરવું. અને મોત શાથી થયેલું જણાય છે, અને જખમ હોય, તો તે શાથી અને

કેવા હથીઆરથી થએલા જણાએ છે, કેટલા લંબાઈ પોહો-
ળાઇના, કંઈ બાળુથી કંઈ બાળુ તરફના, કેટલા ઉંડા, એ
વિગેરે બાબત નક્કી કરી, તથા જાણીતા રાખસોની જુબા-
નીનું દીપણુ લઈ એક રીપોર્ટ ઘડી કાઢાડવો. અને તે પો-
લીસ હાશીસરે તથા પંચ પૈકી જે લોકો તેના અભીપ્રાયો
ને મળતા આવતા હોએ, તે લોકોએ આ રીપોર્ટ ઉપર સ-
હીઓ કરવી જોઈએ. અને આવો રીપોર્ટ જીલ્લાના ડીસ્ટ્રી-
ક્ટ માજિસ્ટ્રેટ તરફ મોકલી દેવો. અને કાગળોની નકલ જિલ્લા-
ના પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ તરફ મોકલવાનો રીવાજ રાખ-
વો જોઈએ.

મોત વિશે કાંઈ શક પડતો હોએ, તો મરકારે કરેલી
કાનુનો ને અનુસરીને તે લાશ દાકતર તરફ મોકલી દેવી જો-
ઈએ. પણ રસ્તાની લંબાઇને લીધે અને હવાને લીધે લા-
શ દાકતર તરફ પોહોચતાં સડી જશે, એમ જણાતું હો-
એ, તો ન મોકલવી.

ઝેર ખવાડવાથી અથવા એવા કોઈ કારણથી મો-
ત થયું હોએ, તે વખતે શીશી બાબતોની તપાસ થ-
વી જોઈએ.—જ્યારે કાંઈ મોત થયું છે તે ઝેર ખવાડવાથી
થયું છે એમ ખબર પડે, અથવા માનવાતું વ્યાજબી કારણ
હોએ, તો પેટમાંથી ઉલટી કરી કહાડી નાંખેલો પદાર્થ અગ-
ર ઝાડો એકઠો કરી રાખવો જોઈએ. ખાતાં બાકી વધેલો
પદાર્થ એકઠો કરી મુકવો. અને બધું દાકતર તરફ તપાસ થવા
સાર મોકલવું જોઈએ, મરનારને કોઈ સાથે અદાવત હતી કે
કેમ, તેના સગામાં, નાતજાતમાં આડોસી પાડોસીમાં અથ-
વા ખીજા કોઈ સાથે દુશ્મનાઈ છે કે કેમ, તે સારી ચાલ-
નો હતો કે નહારી ચાલનો હતો, મારી નાંખનારને મારવાનો

હેતુ શું હશે, મરનારની આગળ પછાડી ક્યા ક્યા માણસો રહેતા હતા, તેનો ખોરાક કોણે રાંધ્યો હતો, તેની સાથે ખાવામાં કોણ કોણ હતા, કેવે વખતે શું ખાધું હતું, ખાધા પછી શું શું અને કેવા ચિન્હ કેટલી વખતે માલમ પડ્યાં એ વિગેરે ધણીક આખતોનો તપાસ કરવો જોઈએ.

ક્યાં ઝેરથી કેવાં ચિન્હ થાએ છે, તે વિશે ભાગ ૨ નામાં વિસ્તારથી આપ્યું છે.

ગળે ફાંસો ખાઇ મરણ થયું હોએ તો, ફાંસો કેવો હતો, કેટલો ઉંચો ફાંસો લટકાવ્યો હતો, કેવી વખતે ફાંસો લટકાવ્યો હતો, ફાંસો ખાવાનું કારણ શું હતું, કાંઇ શરીર દરદ હતું, મનને ઉદ્વેગ હતો કે શી રીતે, ગાંડપણ હતું, કે કેમ, આડોશ પાડોસમાં કોણ રહે છે, જે જગાએ ફાંસો ખાધો ત્યાં વસ્તી વિગેરે કાંઇ છે કે કેમ, નથી તો વસ્તીથી કેટલે દૂર છે. જ્યાં ફાંસો ખાધો ત્યાં જમીન ઉપર કાંઈ નિશાન છે કે કેમ તે વિગેરેની તપાસ થવી જોઈએ. કોઈએ કોઇએ ફાંસો દીધો હશે, તો દેનાર કોણ હશે, તેનો હેતુ શો હશે, દેશ બુદ્ધિથી, કે વેર ભાવથી અગર ખીજા શા કારણથી ફાંસો દીધો હશે, તે હકીકત શોધી કાઢાડવી જોઈએ.

કોઇ જખમથી મોત થયું હશે તો જખમ કેવા પ્રકારનો, શાથી થયો હશે, કેવાં હથીઆરથી, ધારવાળાથી કે બોધથી, જખમ કેટલો લાંબો પોહોળો તથા કેટલો ઉંડો, કઈ બાજુથી કઈ બાજુનો, કેવી રીતે ચામડી ફાટી છે, જે જગાએ જખમ થયો છે, તે જગા ઉપર કખી કાંઈ લુગડું પેહેર્યું હશે તો તે લુગડું કપાયું છે કેમ, એ વિગેરે આખ તપાસ થવો જોઈએ.

સમાપ્ત.

WILL BE SHORTLY READY.

POLICE DUTIES

AND

SUGGESTIONS ON THE SAME.

PART II.

BY

PRANSHANKAR TRIPURASHANKAR.

Containing references from the Police
Acts, The Opium, Cattle Trespass,
Gambling, Arms, Abkari and
other Acts.

થોડી મુદતમાં છપાઇને બહાર પડશે,

પોલીસની ફરજ

અને

તે સંબંધી સૂચના.

ભાગ. ૨ જો.

કર્તા.

પ્રાણશંકર ત્રીપુરાશંકર.

જેમાં પોલીસ આકટ, અશીલુનો આકટ, ઢોરોના
અતિક્રમણનો આકટ, જાગરનો આકટ, હ-
થીઆરનો આકટ, આબકારો આકટ વિગરે
ઘણાક આકટોમાંની પોલીસના માણસોએ
બાણવા જેવી બાબતો વિગરે આપ-
વામાં આવશે,

